

~~Nf. 22.~~

In hoc volumine continentur.

Bertrami de singularibus Anglorum in Eruditionem
Orientalem meritis.

Dohnsted de Cyrillo Lucari.

Boyer Eclogæ Archæologiæ ad iter Pauli.

Hensche de Usu Librorum Apocryphorum.

Derling de more inuendi Stigmata vetust.

de ^{seruatis} Litteris

de consuetudine proponendi enigmata
apud veteres.

Freyeri Oratoria.

Grundling Laudatio funebris de Printzen

Heineccii de sacris Consultis Christianis

de genuina Natiuitatis Christi æra

Hübneri Fridericus Bellicosus. Acad. Diffundator
de studio Geographico.

Gnebel de anno et die Natiuitatis Christi

Lange. de Therapeutis in Egypto.

ej. De Effis.

Leonis de somnio uxoris Pilati

Losii Hebraeos veteres Christum Sæscou quæsiuisse.
iquantur hanc Diff. D. Jo. Henr. Molt. A. 1721

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ Philologica de Beckii Diss. Philology
ad examen Beckii Responsio.

Lectionum Auspiciis.

De peculiaribus Hebr. loquendi modis

De triglo Hebr.

Contestio Fidei Claudii

De codicibus Mæoticis

De Angelo Interprete

De textu N. T. graeco

Historia linguæ Arabicæ.

Vente.

C. B. MICHAËLIS

De Nominibus Christi Divinam eius Naturam
Significantibus

De nominibus Christi coinnatione designantibus
De Jeremia.

De Proverbiis Salomonis.

Lectiones Publicae et privatae.

De vocum Seminiibus, ac litterarum signi-
ficatione Hieroglyphica.

De Elipsis Hebraicis.

De Hebraea et ad finibus Orientis linguis e Graeca
derivandis Refutatio.

Per

LEONARDUS

Wolpertatt. Præs. ed. Heineccio

JOSEPHUS

Grammatica Danulica.

HIERONYMI FREYERI
PAED. REG. GLAVCH. INSP.
ORATORIA

IN
TABVLAS COMPENDIARIAS REDACT
ET AD VSVM IYVENTVTIS SCHOLA-
STICAE ACCOMMODATA.

HALAE MAGDEBVRGICAE

SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI
ANNO CIO DCCC XXV.

h.

HERONIMI FREYERI
PABD. REG. GLAVCH. INSR.

ORATORIA

TABULAS COMPENDIARIAS REDACTAS
ET AD USUM LYCEI SCHOLAE
SICUTI ACCOMMODATAE

HABES WAGNERI
SANTIVS ORGANOTONEN
ANNO MDCCXXV

CONSPECTVS ORATORIAE GENERALIS.

Duo hic praecipue consideranda sunt: oratione scilicet

I. DEFINITIO. Oratoria est facultas bene, ornate et copiose dicendi.

Obs. Tria potissimum sunt, quae in hac definitione inveniuntur: sermonis puritas, elegantia et copia; ita tamen, ut neque perpicuitas neque dignitas ab his excludatur. Conf. infra part. 2. c. 3. sect. 2. p. 51.

2. DIVISIO. Oratoria in tres partes potest dividi. Ex his est

1) *Propaedeutica*: quae in facilioribus quibusdam stili praexercitamentis versatur, animosque pueriles ad praeccepta eloquentiae facilius percipienda preparat. Consideratur hic periodi

(1) *Constitutio*: definitionem eius, fundamentum et genera complectens c. 1. p. 4.

(2) *Compositio*: adiectionem, variationem grammaticam et amplificationem complectens c. 2. p. 6.

(3) *Distinctio*: fundamentum et normam distinguendi complectens c. 3. p. 11.

(4) *Transformatio*: resolutionem, imitationem, interpretationem ac permutationem periodi complectens c. 4. p. 16.

2) *Dogmatica*: quae praeccepta eloquentiae tradit ad aptam rerum dicendarum excogitationem, collocationem, exornationem ac pronuntiationem. Unde considerantur hic

(1) *Inventio*: eiusque obiectum, fontes et modus c. 1. p. 18.

(2) *Dispositio*: eiusque modi praecipui, ut chria, antecedens et consequens, thesis et hypothesis, syllogismus oratorius, et oratio c. 2. p. 31.

(3) *Elocutio*: eiusque genera, requisita et adimicula c. 3. p. 49.

(4) *Actio*: memoriam, vocem ac gestum instruens c. 4. p. 69.

3) *Practica*: quae praexercitamenta stili et reliqua eloquentiae praeccepta ad ipsum usum transfert. Est autem eloquentiae usus

(1) *Scholasticus*: in declamationibus, adlocutionibus, orationibus solemnibus, programmatibus, praedlectionibus, disputationibus ac prolusionibus c. 1. p. 71.

(2) *Politicus*: in sermonibus aulicis, civilibus, militaribus ac forensibus c. 2. p. 73.

(3) *Ecclesiasticus*: in concionibus sacris et aliis sermonibus theologis c. 3. p. 73.

(4) *Communis*: in epistolis, parentationibus, panegyricis, curricula vitae, inscriptionibus et carminibus c. 4. p. 74.

ORATORIAE
 PARS I SIVE PROPÆDEVTICA
 DE PRAEEXERCITAMENTIS
 ELOQVENTIAE.

CAPVT I
 DE PERIODI CONSTI-
 TVTIONE.

IN consideratione periodi tota hæc prima pars versatur. Hoc loco natura eius tantum explicanda est. Quæ vt recte intelligatur, tria præcipue obseruanda sunt : definitio, fundamentum et genera periodi.

1. DEFINITIO. Periodus est enuntiatio, sensum perfectum plene ac rotunde exhibens. Vid. obseru. p. 4.

2. FVNDAMENTVM periodi est propositio logica : cuius subiectum et prædicatum variis verborum ac rerum adiectionibus ita dilatatur atque exornatur, vt ad iustam periodi magnitudinem tandem excresecat. p. 5.

3. GENERA periodorum duo sunt. p. 5. Dicitur enim periodus
 1) *Simplex*, quæ vnã tantum habet propositionem principalem, variis verborum ac rerum adiectionibus dilatatam.
 2) *Composita*, quæ duas aut plures habet propositiones principales, variis verborum ac rerum adiectionibus dilatatas.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. DEFINITIO.

Admodum intricata est veterum doctrina de periodo. Primo enim adeo strictè hoc vocabulo vtuntur, vt illud iis tantum enuntiationibus tribuant, quæ manifestam protasim habent et apodosin : ceteris, in quibus hæc ratio non seruetur, ad commaticam et collicam orationem reiectis. Deinde nimis curiosi sunt et operosi, nec tamen eiusdem semper sententiæ, in numerandis syllabis, in commaticis et collicis dimetiendis, in membris periodorum inter se comparandis. Hinc appellationes variae, ex numero ac mensura membrorum ortæ : vt sunt periodus *μονόκωλος*, *δι-κωλος*, *τρίκωλος*, *τετράκωλος* ; porro *ἰσώκωλος*, *μακρόκωλος*, *βραχυκωλος*, *ἰσόπλευρος*, *ἰσοσκελής*, *ἀνισος*, et similes. De quibus Vossum vide partit. orat. l. 5. c. 2., et Cl. Vinholdum de period. part. i. c. 1 et 2.

Sed

Sed quid opus est, obscuritatibus his inuoluere iuuentutem? Discant modo tirones periodum a *propositione logica*, quæ est *enuntiatio sensum perfectum breuissime exhibens*, probe discernere: et obseruent, si volunt, tripliciter intelligi posse periodi vocabulum; nimirum *latissime* de quauis enuntiatione sensum perfectum exhibente, siue breuiter hoc fiat siue plenius, siue per protasin et apodosin siue sine ea; *late* de quauis enuntiatione sensum perfectum plenius ac rotundius exhibente, siue per protasin et apodosin id fiat siue alio modo; *strictè* de enuntiatione sensum perfectum per protasin et apodosin plene ac rotunde exhibente. In definitione autem nostra periodi *late* dictæ rationem potissimum haberi, manifestum est.

2. FVNDAMENTVM.

Discrimen logicorum ac rhetorum etiam Cicero attingit de fin. l. 2. c. 6. *Rhetorice*, inquit, *nos mauius, quam dialectice disputare? Quasi vero perpetua oratio rhetorum solum, non etiam philosophorum sit. Zenonis est hoc Stoici, omnem vim loquendi, et iam ante Aristoteles, in duas tributam esse partes: rhetoricam palmam, dialecticam pugno similem esse dicebat; quod latinus loquerentur rhetores, dialectici autem compressius. Et l. 3. c. 8. Potest id quidem fuisse, et copiose, et omnibus electissimis verbis grauitissimisque sententiis rhetorice et augeri et ornari: sed consuetaria me Stoicorum breuia et acuta delectant. Adde partit. orat. c. 40: vbi anguste disserere, dialecticorum esse scribit; late exprimere, oratorum.*

3. GENERA.

Simplicem periodum adiectio synonymorum, epithetorum, contrationum et circumstantiarum potissimum constituit: *compositam* amplificatio a probatione, comparatione, concessione, conditione, consecutione, relatione, oppositione, explanatione, copulatione ac disiunctione. Vide infra cap. 2. p. 6 et 7.

In composita periodo *protasis* et *apodosis* maxime conspicua est: quamquam nec simplicem sine ea esse alii cum veteribus existimant, qui strictius periodi vocabulo vtuntur.

Simplex periodus *μονόκωλος* antiquis dicitur; hoc est, vnus membri: quem admodum *composita* *πολύκωλος*; hoc est, membrorum plurium. *Πολύκωλος* denuo vel *δίκωλος* est, siue bimensbris; vel *τρίκωλος*, siue trimensbris; vel *τετρακωλος* siue quadrimensbris: vti paullo ante dictum fuit. Quod si vero ultra *τετρακωλιαν* producatur orationis nexus: *περιοδικόν, πνεύμα* et *τάσις* vocatur; hoc est, periodicum, spiritus atque extensio. Sed hæc magistris potius ad intelligendas veterum et eorum, qui hos sequuntur, commentationes sunt obseruanda: quam tironibus cum tædio inculcanda. Quem in finem iterum conferri potest Vosq. d. l. c. 2. et Vinhold. c. 8.

CAPVT II

DE PERIODI COMPOSITIONE.

Compositioni periodi inseruit adiectio, variatio grammatica et amplificatio: propositioni logica, tamquam eius fundamento, adhibenda.

I. ADIECTIO est

- 1) *Synonymorum*, hoc est, vocabulorum aut phrasum idem significantium. p. 3.
- 2) *Epibetorum*, hoc est, adiectiuorum et aduerbiorum. p. 8.
- 3) *Contrariorum*, hoc est, vocabulorum aut phrasum contraria significantium. p. 8.
- 4) *Circumstantiarum*: quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando? p. 8.

2. VARIATIO GRAMMATICA fit

- 1) *per partes orationis*: vt fiant e nominibus verba, et ex verbis nomina; ex adiectiuis aduerbia, et ex aduerbiis adiectiua. p. 9.
- 2) *per casus*: vt vel vni substantiuo aliud semper atque aliud vocabulum variandi casus gratia iungatur; vel duo substantiua in eadem propositione coniungantur, eorumque vnum hoc, alterum alio semper casu finiatur. p. 9.
- 3) *per genera, modos, tempora et personas*: vt ex actiuo passiuum, ex finito verbo infinitum, ex presenti prateritum aut futurum, ex prima persona fiat secunda aut tertia; et contra. p. 9.

3. AMPLIFICATIO sumitur

- 1) *a probatione*: vt fiat periodus causalis, et aetiologiam cum propositione presenti connectens per particulas causales.
Particulae causales sunt: *quia, quoniam, quum, enim, quod*, et similes, p. 10.
- 2) *a comparatione*: vt fiat periodus comparatiua, simile, comparatum, exemplum ac testimonium cum propositione presenti connectens per particulas comparatiuas.
Particulae comparatiuae sunt: *vt, sicut, quemadmodum*.
Quibus respondent: *ita, sic, non secus, ad eundem modum*, et similes, p. 10.

- 3) *a concessione* : vt fiat periodus concessiua, concessionem aliquam cum propositione presenti connectens per particulas concessiuas.
 Particulæ concessiuæ sunt : *etsi, tametsi, etiamsi, quamquam, quamuis, quum, quidem, equidem.* Quibus respondent : *tamen, attamen, sed, tamen, verumtamen, nihilominus,* et similes. p. 10.
- 4) *a conditione* : vt fiat periodus conditionalis, conditionem cum propositione presenti connectens per particulas conditionales.
 Particulæ conditionales sunt : *si, nisi, quodsi, quod nisi, sin, siue, dum, modo, dummodo,* et similes. p. 10.
- 5) *a consecutione* : vt fiat periodus consecutiua, propositiones diuersas connectens per particulas consecutiuas.
 Particulæ consecutiuæ sunt : *quum, postquam, posteaquam, ut,* et similes. p. 10.
- 6) *a relatione* : vt fiat periodus relatiua, propositiones diuersas connectens per particulas relatiuas.
 Particulæ relatiuæ sunt : *qui, quæ, quod, is, ea, id; qualis, talis; quantus, tantus; quo, eo; quamdiu, tandiu; quot, eos; quoad, inde; tantum abest, ut, ut; nihil magis, quam; ita, ut;* et similes. p. 10.
- 7) *ab oppositione* : vt fiat periodus explanatiua, propositiones diuersas connectens per particulas aduersatiuas.
 Particulæ aduersatiuæ sunt : *at, sed, verum, vero,* et similes. p. 10.
- 8) *ab explanatione* : vt fiat periodus explanatiua, propositiones diuersas connectens per particulas explanatiuas.
 Particulæ explanatiuæ sunt : *ut, ita, adeo, praesertim,* et similes. p. 10.
- 9) *a copulatione* : vt fiat periodus copulatiua, propositiones diuersas connectens per particulas copulatiuas.
 Particulæ copulatiuæ sunt : *et, et; neque, et; cum, tum; non solum, sed etiam;* et similes. p. 10.
- 10) *a disiunctione* : vt fiat periodus disiunctiua, propositiones diuersas connectens per particulas disiunctiuas.
 Particulæ disiunctiuæ sunt : *aut, aut; vel, vel;* et similes. p. 10.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Quæ hoc loco de compositione periodi, et c. 3 et 4 de eius distinctione et transformatione traduntur: ea non tantum variis exemplis a magistro illustranda sunt; sed tirones quoque mature adducendi, ut et ipsi manum operi admovere incipiant et sic scribendo imitari, quæ ex ore præceptoris didicerunt. Sic a facilioribus semper ad difficiliora progressos tandem usus faciet artifices. Normam aliquam suppeditebunt exempla subsequencia. Conferri autem vtiliter possunt, quæ partim Cl. Hubnerus habet quæst. orat. l. 3. c. 1 et 6: partim Vinholdus de periodis et chrisi Ciceronianis part. 1. c. 4. 5 et 7.

I. ADIECTIO.

Prop. log. Honores mutant mores.

Adi. 1. *Syn.* Dignitas atque honor mutant mores. Honores mutant atque corrumpunt mores. Honores *animum* ac mores mutant.

2. *Epith.* Honores *magni* mutant mores. Honores mutant mores *bonos*. Honores *plerumque* mutant mores.

3. *Contr.* Honores plurimorum hominum *non meliores reddunt*, sed corrumpunt mores.

Syn. et epith. Honor ac dignitas multorum *bonos* atque *innocentes* mores mutat et corrumpit.

Epith. et contr. Magni honores *non emendant*, sed corrumpunt plurimorum hominum mores.

Syn. et contr. Dignitas atque honor *non emendat*, sed corrumpit mores.

Syn. epith. et contr. Dignitas et honor *ingens non emendat*, sed corrumpit *plerumque*, immo *evertit bonos* atque *innocentes plurimorum* hominum mores.

4. *Circumst.* 1) Ad subiectum. *Quis?* honores. *Quid?* qui homini conferuntur vel habentur. *Vbi?* in republica civili aut sacra. *Quibus auxiliis?* a principe aut alio magistratu. *Cur?* ex favore aut merito. *Quomodo?* cunctis applaudentibus. *Quando?* postquam se ad communem vtilitatem digne præparavit. 2) Ad prædicatum. *Quis?* illi. *Quid?* mutare possunt ac solent mores. *Vbi?* in optimis animis etiam. *Quibus auxiliis?* si præsertim diuitias aut prosperos rerum successus habeant comites. *Cur?* quia difficillimum semper fuit, res secundas æquo animo ferre.

Periodus. Honores, qui homini ad communem vtilitatem digne præparato a principe aut alio magistratu in republica civili aut sacra cunctis applaudentibus deferuntur, sæpe optimarum quoque mentium indolem ac mores atque eo quidem facilius possunt corrumpere, quo difficiliius miseris mortalibus est fortunam secundam æquo animo ferre: præsertim si diuitias et prosperos rerum omnium successus habeant comites.

2. VARIATIO GRAMMATICA.

1. *Partes orationis variantur ita, ut fiant*

- 1) *e nominibus verba.* Qui a multis *honorantur*, eorum mores facile mutantur.
- 2) *e verbis nomina.* Ita comparati sunt mortales, ut honores magnos morum *commutatio* facile sequatur.
- 3) *ex adiectiuis aduerbia.* Facillime fieri morum commutatio potest: quum multi sunt, qui *honorifice* de nobis sentiunt.
- 4) *ex aduerbiis adiectiua.* Quid est *facilius*, quam eorum commutari mores, de quibus propter summum, quem adsecuti sunt, honoris gradum non nisi *honorificam* homines mentionem faciunt?

2. *Casus variantur hoc modo:*

N. *Honores* mutant mores.

G. *Honorum* splendor mutare hominum mores solet.

D. *Honoribus* tribuendum puto, quod multi tam corruptos mores habent.

A. Qui ad *honores* adscendant, raro mores integros conseruant.

V. *O honores!* quam facile mores hominum peruertitis?

A. Qui *honoribus* cumulantur, facile mores suos mutant.

Alio modo:

N. et Ac. Corruptuntur plerumque *mores* hominum, quum ad magnos *honores* perueniunt.

G. et V. *O indigni christiano homine mores:* quos in multis videmus, qui eliquem *honoris* gradum adsecuti sunt!

D. et G. Qui *honoribus* admoventur, non raro *morum* ac probitatis iacturam faciunt.

Ac. et Ab. Plurimi mortalium, quum *honores* sibi deferri vident, adeo impotentis animi sunt, ut *moribus* suis omnes offendant.

V. et D. *O noxii honores!* quam peruersis *moribus* vos ianuam patefacitis?

Ab. et N. Qui aliquo numero et *honore* esse incipiunt, eorum *mores* facile immutantur.

3. *Genera, modi, tempora et persona variantur hoc modo:*

Honorum adeptione optimi interdum mores *corrumpuntur.*

Dici non potest, quam noxii vel probis hominibus honores *sint.*

Honores proborum hominum innocentiae admodum periculosos esse, experientia testatur.

Honoribus multorum mores *corrupti sunt.*

Multos non deteriores factos puto, nisi honores *adepti fuissent.*

Vere dixit, qui dixit, honoribus mores *mutari.*

Quanta honorum ad mores *corrumpendos* vires sint, quotidiana, credo, experientia testatur.

Honores optimis etiam meribus saepe *nocuisse*, constat.

O fallaces honores! quantopere bonos mores *corrumpitis?*

B

B. A. M.

3. AMPLIFICATIO.

Exempla periodorum ex Cicerone ac Plinio frequentia obseruentur: et quidem periodi.

1. *Causalis.* Quia Cic. ep. 13, 70, 1. Plin. ep. 1, 5, 17. Quoniam Cic. Cat. 1, 5, 12. Quum pro Marc. c. 8, 26. Enim pro Arch. c. 6, 11. Quod ep. 4, 6, 5.
2. *Comparatiue.* Vt Cic. Cat. 1, 13, 31. ep. 9, 16, 6, 3, 11, 15. Offic. 1, 19. Sicut Plin. ep. 1, 7, 2. Cic. parad. 5, c. 1. Quemadmodum ep. 6, 7, 8.

* Ex his simile est in Cic. Catil. 1, 13, 31. ep. 6, 7, 8: comparatum in Cic. ep. 9, 16, 6. Plin. ep. 1, 7, 2. exemplum in Cic. ep. 3, 11, 15. testimonium in Cic. parad. 5, c. 1. testimonium et exemplum in Cic. offic. 1, 19.
3. *Concessiue.* Etsi Cic. ep. 4, 9, 1. Tametsi ep. 1, 5, 1. 5, 3, 2. Etiam si pro leg. Man. c. 23, 66. Quamquam pro leg. Man. c. 1. ep. 4, 6, 12. Quomuis Plin. ep. 3, 4, 1, 2, 19, 1. Quum Cic. ep. 13, 77, 1, 15, 4, 16. Quidem ep. 7, 14, 4. Equidem ep. 12, 30, 8.

* Concessio hæc sæpe vel prædicatum præsentis aliud subiectum, vel subiecto præsentis aliud prædicatum tribuit: interdum vero integram obiectiorem continet. Nihilominus permulta apud veteres exempla inueniuntur, quæ ad hanc recentiorum regulam non satis exacte videntur examinari posse.
4. *Conditionalis.* Si Cic. pro leg. Man. c. 7, 17. pro Arch. c. 11, 29. ep. 16, 13, 1. Nisi pro Marc. c. 9, 30. pro Arch. c. 10, 24. ep. 2, 16, 1. Quod si pro Arch. c. 1. Quod nisi ep. 13, 57, 2. Sin ep. 2, 1, 3. Sicut pro Arch. c. 12, 30. Dum Plin. ep. 1, 2, 7. Modo ep. 4, 16, 3. Dummodo Cic. Cat. 2, 7, 15.

* Condicio hæc plerumque propositionis præsentis ætiologia est; interdum iure eius prædicatum vel nude admissum, vel cum alio subiecto coniunctum: et si negari nequit, nec huic regulæ omnia veterum exempla satis respondere; utpote in quibus alia quoque periodorum formula conditionem hanc absolunt.
5. *Consecutiue.* Quum Cic. ep. 3, 2, 1. 9, 26, 1. Postquam Plin. ep. 2, 20, 8. Postquam Cic. ep. 2, 19, 2. Vt pro Arch. c. 3, 4.
6. *Relatiue.* Qui, is Cic. pro Marc. c. 5, 15. pro Arch. c. 11, 27. Quolis, talis ep. 1, 9, 65. Quantus, tantus pro leg. Man. c. 9, 25. Quo, eo ep. 12, 23, 1. Quando, tunc ep. 14, 3, 4. Quot, tot pro leg. Man. c. 16, 48. Quoad, inde pro Arch. c. 1. Tantum abest, ut ut ep. 11, 10, 10. Nihil magis, quam ep. 11, 17, 3. It, ut pro leg. Man. c. 3, 8.
7. *Aduersatiue.* At Cic. pro Marc. c. 8, 6. Sed pro leg. Man. c. 9, 26. Verum pro Marc. c. 3, 8. Antem ep. 9, 15, 10. Vero pro Marc. c. 4, 12.
8. *Explanatiue.* Vt Cic. pro Marc. c. 7, 21. ep. 15, 21, 3, 4. Ita ep. 2, 12, 11. Adeo Plin. ep. 8, 9, 1. Præsertim Cic. ep. 11, 15, 4. pro leg. Man. c. 22, 63. ep. 2, 7, 1.
9. *Copulatiue.* Et, et Cic. pro Marc. c. 5, 15. Neque, et pro leg. Man. c. 1, 2. Cum, tum ep. 1, 3, 2. Non solum, sed etiam pro leg. Man. c. 13, 36.
10. *Disiunctiue.* Aut, aut Cic. ep. 1, 8, 7. Vel, vel Plin. ep. 3, 6, 6. Cic. ep. 1, 8, 6.

CAPVT III
DE PERIODI DISTINCTIONE.

DVo hic consideranda sunt: fundamentum scilicet ac norma distinguendi. p. 12.

I. FVNDAMENTVM distinguendi est

- 1) *Res ipsa*, quæ scribitur: prout hæc per periodos, membra integra aut subdiuisa, simplicesque constructiones coheret aut distinguitur.
- 2) *Valor signorum*, quibus distinguitur: ex quibus punctum maximam distinguendi vim habet, deinceps colon, semicolon et comma; reliqua autem non tam valore, quam sensu, differunt.
- 3) *Affectus animi*, qui cum ipsis verbis haud raro exprimitur sermonemque vel interrogando vel exclamando variat: vnde signum interrogationis et exclamationis ortum est.
- 4) *Diversitas stili*, quo scribitur: pro huius enim vberitate aut breuitate distinguendi signa differunt ita, vt puncta cum colis, cola cum commatibus; et vicissim minora cum maioribus commutentur.

2. NORMA distinguendi primo ac potissimum ab exacto scribentis iudicio sumenda est, deinde vero ex regulis sequentibus potest intelligi:

- 1) *Punctum* periodum ac sententiam claudit. p. 12.
- 2) *Colon* membra periodi integra distinguit. Hinc ponitur
 - (1) Inter protasin et apodosin. p. 12.
 - (2) Inter propositionem eiusque rationem.
 - (3) Inter quæuis membra principalia.
 - (4) Inter verba allegantia et alleganda.
- 3) *Semicolon* membra periodi subdiuisa distinguit. Hinc ponitur
 - (1) In protasi subdiuisa. p. 13.
 - (2) In apodosi subdiuisa.
 - (3) In quouis membro principali subdiuiso.
- 4) *Comma* minimæ distinctionis signum est. Hinc ponitur
 - (1) Inter vocabula a se in vicem distinguenda. p. 14.
 - (2) Inter vocabula dubium sensum efficiencia.
 - (3) Inter constructiones simplices.
- 5) *Signum interrogationis* post interrogationem ponitur. p. 14.
- 6) *Signum exclamationis* post exclamationem ponitur. p. 15.
- 7) *Signum parentheseos* includit ea, quæ non de ipsa sententia sunt, sed explicationis gratia aut aliam ob causam tantum interposita. p. 15.
- 8) *Signum exclusionis* verba nostra alieno scripto inserta ab ipso textu separat et quasi excludit. p. 15.

OBSERVATIONES ET EXPLI-
CATIONES.

I. FUNDAMENTVM DISTINGVENDI.

Distingvendi cura maxime necessaria est: quia permultum facit ad scriptum aliquod intelligendum. Nam signa distinctionum rei scripte recte adhibita per oculos animo nostro representant quodammodo, quod in sermonibus ore prolatis per audiendi sensum percipimus ac diiudicamus. Equidem scio, quot capita tot sensus etiam in hac re esse: quod apparet, si plures eiusdem libri editiones a diuersa manu distincte inter se conferantur. Scio et hoc, interdum occurrere exempla, quae dubiam faciunt ac difficilem hanc distingvendi accurationem. Nihil tamen minus fundamentum aliquod ostendendum est: ne prorsus fluctuemur, nec inconstanti vel contraria ratione utamur, quod a multis fieri videmus; aut ne plane omittamus distingvendi signa, quod femine facere plerumque consueverunt. Vide institutiones meas orthogr. germ. part. 1, c. 6. itg. 1, 2, 3.

2. NORMA DISTINGVENDI.

- 1) Punctam periodum ac sententiam claudit. E. g. *Cui cum paupertate bene conuenit, diues est. Non, qui paruum habet: sed, qui plus cupit; pauper est.* Sen, ep. 2.
Nor. Quidam duplex punctum statuunt: vnum maius, alterum minus. Illo profusus finitas: hoc sententias quodam modo terminatas distinguunt; praesertim eo loco, ubi signa deficiunt ad connexionem propositionum satis distincte declarandam. E. g. *Solicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuose conciones, ita molestae quinquatrus adferebantur. nam citiora nondum audiebamus. Sed tamen nihil me magis sollicitabat: quam in his molestiis non me, quae videnda essent, videre decum. sunt enim multa: sed ea non audeo scribere.* Cic, ep. 2, 12, 1.
- 2) Colon membra periodi integra distinguit. Illic ponitur
 - 1) Inter protasin et apodosin. E. g. *Si te dolor aliquis corporis aut infirmitas validitudo tua tenuit, quo minus ad ludos venires: fortune magis tribuo, quam sapientia tua.* Cic, ep. 7, 1, 1. *Quoquo modo potuisses, te conderissem: si eo, quo constitueras, venire voluisses.* 1, 5, 20, 1.
 - 2) Inter propositionem eiusque rationem. E. g. *Catonem tuum mihi mitte: cupio enim legere.* Cic, ep. 7, 24, 7. *Cura, ut quam primum venias: venies enim, mihi crede, exspectatus.* 1, 4, 10, 2. *Opprimor interdum, et vix resisto dolori: quod ea me solatia deficiunt, quae ceteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt.* 1, 4, 6, 5.
 - 3) Inter quaevis membra principalia. E. g. *Dignitas tua facit, ut animaduertatur, quid facias: malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quam a te facta sunt, proferantur.* Cic, ep. 11, 27, 17. *Breuitas tuarum litterarum me quoque breviorum in scribendo facit: et, ut vere dicam, non satis occurrit, quid scribam.* 1, 12, 9, 1. *Libentissime legi tuas litteras: in quibus incandissimum mihi fuit, quod cognovi, meas tibi redditas esse.* 1, 12, 19, 1. *Nihil timeo: fruar, dum licet: opto, ut semper liceat.* 1, 9, 17, 4. *Nihil nisi atrox et seuum cogitat, atque etiam boquitur: iratus senatus exit: his intercessionibus plane incitatus est: non me benevole erit deprecationi locus.* 1, 8, 16, 4.

4) Inter

4) Inter verba allegantia et alleganda. E. g. *Dicitur acriori atque etiam procuratori tuo: in ius veni, sequere ad tribunal, Plin. pan. c. 36, 3. Factum tuum a cuncto senatu vera acclamatione approbatum est: tanto maior, tanto augustior. c. 71, 4. Nor. Ex his omnibus intelligitur:*

- (1) In periodo bimembri vnum tantummodo colon locum habere.
- (2) In periodo trium aut plurium membrorum vnum semper colon minus esse oportere numero membrorum.
- (3) Verbis allegandis neque necessario neque satis commode præponi colon, quando hæc tantummodo partem membri, non integrum membrum constituunt.

E. g. *Tu quidem, Cæsar, illam exceptionem remouisti, si modo filius in potestate patris fuisset: inuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos iussit; nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem et imperium valentioribus dedit. Plin. pan. c. 38, 7. Quam sententia rogauerunt: dixit Iulius Mauricus (quo viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona; adiecit, vellem etiam Romæ tolli posset. Plin. ep. 4, 22, 3. Nihil est, quod quisquam aut tam stultus aut tam improbus sit, qui dicat, vellem quidem liceret, hoc dixissem; dicas licet: hoc fecissem; facias licet, nemo prohibet: hoc decreuissem; decerne modo recte, omnes approbabit: hoc iudicassem; laudabunt omnes, si recte et ordine iudicaris. Cic. pro Rosc. Amerc. c. 48.*

2) Semicolon membra periodi subdiuisa distinguit. Hinc ponitur:

1) In protasi subdiuisa. E. g. *Esti mihi erat noui, quod ad te scriberem; magisque litteras tuas iam expectare incipiebam, vel te potius ipsam: tamen quam Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare. Cic. ep. 4, 10, 1. Si quid est in me ingenii, iudices, quod sentio quam sit exiguum; aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non infirior mediocriter esse versatum; aut si huius rei ratio aliqua ab optimarum artium studiis ac disciplina profecta, a qua ego nullum confiteor otiosæ meæ tempus abhorruisse: earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius fructum a me repetere prope suo iure debet. pro Arch. c. 1.*

2) In apodosis subdiuisa. E. g. *Si hæc vox huius hortatu præceptisque conformata nonnullis aliquando saluti fuit: a quo id accepimus, quo ceteris optulari et alios feruare possemus; huic profecto ipsi, quantum est situm in nobis, et opem et salutem ferre debemus. Cic. pro Arch. c. 1. Quamquam me nomine negligentie suspectum tibi esse doleo: tamen non tam mihi molestum fuit, accusari abs te officium meum, quam iucundum, requiri; præsertim quum in quo accusabar, culpa vacarem; in quo autem desiderare te significabas meas litteras, præ te ferres perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem et optatum amorem tuum. ep. 2, 1, 1.*

3) In quouis membro principali subdiuiso. E. g. *Cura, ut quam primum venias: venies enim, mihi crede, expectatus; neque salum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. Cic. ep. 4, 10, 2. Duabus tuis epistolis respondebo: vni, quam triduo ante acceperam a Zetbo; alteri, quam attulerat Pbileros tabellarius, ep. 9, 15, 2. Audiuimus quidem, te omne munus consilia obtulisse; sed audiuimus: diceris inflixisimus, humanissimus, patientissimus fuisse; sed diceris: æquum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non fame semper et rumoribus credere. Plin. pan. c. 59, 3. Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis nec terret Cæsar, nec pauer; quin:*

inmo festinatis honoribus amplificat atque auget, et maioribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquæ, si quid reliquæ claritatis; hoc amplexatur, et refouet et in usum reipublicæ promit. c. 69, s. Nonne vobis, patres conscripti, hæc diebus ac nocentibus agitare secum videtur: Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam præfeci manum a mai; sed ne deorum quidem aut iram aut negligentiã deprecor; quæso immo et obtestor, ne vquam pro me vota reipublica inuita fuscipiat, aut, si fusciperit, ne debeat. c. 67, 8.

Not. 1. Quidam semicolo tamquam proprio signo etiam in quavis distinctione contrariorũ vtuntur: item in distributione, quando membra distributionis breuiora sunt. Quod etsi ratione non prorsus caret: tamen melius videtur et ad euitandam distinguendi difficultatem multis locis accommodatius: si punctum prius colo, et colon demum semicolo, semicolon autem commatibus distinguatur.

2. Coli subdiuisio statim per commata fieri potest: si membra subdiuisa breuiora sunt et ita comparata, vt noua subdiuisione non indigeant. E. g. *A me æstimabuntur, vt cæpta: spectabuntur, vt membra: extremamque linam tuam experientur in scrinio nostro* Plin. ep. 8. 4. 7. *Vt in vita, sic in studiis pulcherrimum et humanissimum existimo, seueritatem comitatemque miscere: ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat.* ep. 8, 21, 1.

4. Comma minimæ distinctionis signum est. Hinc ponitur

- 1) Inter vocabula a se in vicem distinguenda. E. g. *Hæc fortuna ceteros casus rariore habet: primum ab inanimis procellas, tempestates, naufragia, ruinas; deinde a bestiarum ictus, morsus, impetus.* Cic. offic. 2, 6. *Quæ homines orant, nauigant, ædificant: virtuti omnia parent.* Sallust. B. Cat. c. 2. *Dent tibi, Cæsar, etatem dii, quam mereris: seruentque animum, quem dederunt.* Plin. pan. c. 28, 6.
- 2) Inter vocabula dubium sensum efficiencia. E. g. *Postquam Cæsarem conueni: sententiamque eius, qualis futura esset, parua victoria, cognoui: te certiorẽ feci.* Cic. ep. 8, 16, 3. *Vetere instituto vitæ, effugit noua pericula.* Nep. Att. 7, 3.
- 3) Inter constructiones simplices. E. g. *Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tunc: a te amari et, quid agas quidque agatur, certior fieri volo.* Cic. ep. 6, 16. *Noni, quod ad te scriberem, nihil erat l. 6. 4. 1. M. Fabio, viro optimo et homine dictissimo, familiarissime vtor.* l. 2, 14, 1.

Not. Quidam crebrius commata adhibent et simplices etiam constructiones iis subdistingunt: quæ tamen multiplicatio in tanta signorum paucitate non videtur semper necessaria.

5. Signum interrogationis post interrogationem ponitur. E. g. *Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Cic. offic. 1, 17. *Quid agit Comum, tuæ meæque deliciae? quid suburbanum amoenissimum?* Plin. ep. 3, 3, 1. *Quid aut publice letius, quam clarissimos iuuenes nomen et famam ex studiis petere: aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum?* ep. 6, 11, 3.

Not. 1. Signum interrogationis post totam interrogationem demum scribendum est. E. g. *Quam nunc inuor, prouincias omnes in fidem nostram ditionemque uenisse: postquam contigit princeps, terrarum qui secunditatem nunc hic nunc illuc, ut tempus et necessitas posceret, transferret referretque; qui direntam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque romanæ, aleret ac tueretur?* Plin. pan. c. 32, 1.

2. Quum

2. Quum admiratio aut dolor interrogatiue significatur : quidam puncto ma-
lunt, alii interrogandi aut exclamandi signo uti. E. g. *Quam inuait, cernere
ararium silens et quietum et quale ante delatores erat?* Plin. pan. c. 36. 1.
*Quanto nunc turior, quanto securior ead. m. domus : postquam eius non crudi-
tatis, sed amoris excubiis ; non solitudine et claustris defenditur?* c. 49, 2.
6. Signum exclamationis post exclamationem ponitur. E. g. *O diem latum notan-
dumque mihi candidissimo calculo!* Plin. ep. 6, 11, 3.
- Not. 1. Signum exclamationis post totam exclamationem demum scribendum
est. E. g. *Heu me miserum, quum tuum quimum ex animo spectavi meo!*
Ter. Andr. 4, 1, 22. *Va nobis, quod peccauimus!* Thren. 5, 16.
2. Interdum tamen separari potest exclamatio ab interrogazione aut pro-
positione insequenti. E. g. *O insipientes Galatæ! quis fascinauit vos, ut re-
rlitati non obediatis : quibus ante oculos Iesus Christus prescriptus est, in uobis
crucifixus?* Gal. 3, 1. *O mulier! magna est fides tua.* Matth. 15, 28.
3. Repeti etiam exclamationis signum solet in adfectu vehementiori. E. g.
O tempora! o mores! Cic. Car. 1, 1.
7. Signum parenthesisos includit ea, quæ non de ipsâ sententia sũnt, sed explicationis
gratia aut aliam ob causam interposita. E. g. *Seruo et seruabo* [sic enim ad-
fueni] *Platonis uerecundiam.* Cic. ep. 9, 2, 15. *Nen inem conueni* [conuenio an-
tem quotidie plurimos : sunt enim per multi optimi uiri, qui ualitudinis causa in
hac loca ueniunt ; præterea ex municipiis frequentes necessarij mei] : *quim omnes,
quim te summis laudibus ad cælum extulerant, mihi continuo maximas gratias an-
gant.* ep. 9, 14, 2.
8. Signum exclusionis uerba nostra alièno scripto inserta ab ipso textu separat et
quasi excludit. E. g. *Er gastula* [seruos ergastularios] *armare.* Flor. 4, 8, 1. *Me-
ditabar aliquid, enotabamque : ut, si manus uacuas, plenas tamen ceras* [tab. llas
pugillares] *reporarem.* Plin. ep. 1, 16, 2. *Non Diana magis montibus, quam Mi-
nerua, inerrat* [hoc est : saltus non magis ad uenationes, quam ad litterarum stu-
dia apti sunt]. Plin. ep. 1, 6, 3.
- Not. Vncis his etiam critici uerbum aliquod suspensum aut sententiam ueluti
ab aliena manu intrusam norant et a reliquo textu quasi excludunt. E. g.
Est ita [natura] *comparatum, ut antiquo a b. neficia subuertas : nisi illa po-
teriorioribus cumales.* Plin. ep. 3, 4, 6. *Legatum mihi obuenit medicum, sed
amplissimo gratius.* [Cur amplissimo gratius?] Plin. ep. 5, 1, 1.
9. Præter explicata distinguendi signa huc referri etiam certo modo signa quædam
alia possunt ; ut signum citationis, attentionis, diuisionis et apostrophæ : de
quibus uide institut. orthogr. germ. part. I. c. 6, reg. 2 et 11 seqq.

CAPVT IV
DE PERIODI TRANSFOR-
MATIONE.

Transformatio circa periodum iam compositam versatur: eiusque resolutionem, imitationem, interpretationem ac permutationem complectitur.

1. **RESOLVTIO** periodi ita fuscipienda est, vt propositio eius logica inuestigetur: separatis in hunc finem iis omnibus, quæ per adiectionem, variationem, amplificationem alioque modo accesserunt. p. 16.
2. **IMITATIO** periodi ita fuscipienda est, vt, facta alicuius periodi ex probato scriptore desumptæ resolutione, alia propositio logica substituat, eodem modo, etsi non iisdem verbis, eo vsque dilatanda, donec tandem illi, quam imitamur, similis fiat. p. 17.
3. **INTERPRETATIO** periodi ita fuscipienda est, vt ex patrio in latinum et ex hoc in patrium sermonem probati alicuius auctoris periodus transferatur. p. 17.
4. **PERMVTATIO** periodi ita fuscipienda est, vt orationes, epistolæ ac similia scripta aliis verbis atque phralibus reddantur. p. 17.

OBSERVATIONES ET EXPLI-
CATIONES.

I. RESOLVTIO.

Periodus. Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multo iucundissimus; hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatisimus est visus, Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea me voluntas; sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. Cic. pro leg. Man. c. 1.

Resolutio periodi:

Prop. Nondum dixi pro rostris.

Dilatatio atque exornatio.

1. *a variatione grammatica:*

1) *Prohibuerunt me ab hoc aditu laudis*, id est, abstinuit me a rostris, siue non dixi pro rostris.

2) *Vitæ meæ rationes*, id est, vita mea siue conditio.

2. *ab adiectione*

1) *contrariorum*: Non mea voluntas, sed vitæ meæ rationes,

2) *circumstantiarum*:

(1) Qui semper optimo cuique maxime patuit,

(2) Rationes ab ineunte ætate susceptæ.

3. ab amplificatione per concessionem:

- 1) Conspectus vester mihi semper iucundissimus est visus.
- 2) Hic locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatisissimus.

2. IMITATIO.

Prop. Nondum didici linguam græcam.

Dilatatio atque exornatio

1. a variatione grammatica:

- 1) *Auocarunt me ab hoc subsidio doctrinæ*; id est, auocarunt me a lingua græca, siue, non didici linguam græcam.
- 2) *Amicorum quorundam consilia*, id est, amici quidam.

2. ab adiectione:

- 1) *contrariorum*: Non mea negligentia, sed amicorum quorundam consilia.
- 2) *circumstantiarum*:

(1) Quod a viris eruditis tantopere commendatur.

(2) Consilia ad parentum meorum voluntatem accommodata.

3. ab amplificatione per concessionem:

- 1) Maximum mihi semper solidæ eruditionis desiderium fuit.
 - 2) Græcæ litteræ homini docto perutiles, theologo etiam necessariæ existimantur.
- Periodus.* Quamquam mihi semper maximum solidæ eruditionis desiderium fuit; græcæ autem litteræ homini docto perutiles, theologo etiam necessariæ existimantur, auditores: tamen ab hoc subsidio doctrinæ, quod a viris eruditis tantopere commendatur, non mea me negligentia; sed quorundam amicorum consilia, ad parentum meorum voluntatem accommodata, huc vsque auocarunt.

3. INTERPRETATIO.

De interpretandi, hoc est, vertendi exercitio eiusque insigni vsu vide Plin. l. 7. ep. 9. Quæ digna epistola est, vt tota et sæpius legatur. Neque tamen adeo facilis hic labor existimandus est, vt nulla exercitatione indigeat. Nam probe gnarum esse vtriusque linguæ oportet, qui lectori intelligenti hic vult satisfacere ac prouidere, vt suus cuique idiotifmus constet, et neque aliud vtrimque neque plus nec minus dictum inueniatur. Adde Cic. de opt. gen. orat. c. 5.

4. PERMUTATIO.

Permutationem hanc ita fieri oportet, vt sensus sensu potius, quam verbis verba permutantur. E. g. *Equidem negare nequeo, nihil mihi vniquam accidere potuisse latius, quam videre vos sæpissime, o ciues romani: præsertim hoc loco, quo neque concionem populi habiturus ampliozem, neque verba facturus commodiorem dari vllum existimaui. Nihil tamen minus vti hac tam egregia consequendæ gloriæ occasione, quam ex consuetudine maiorum bonis viris nunquam denegastis, ad hoc vsque tempus dobitaui: non quod parui eam ducendam iudicaerim; sed quoniam instituti mei rationes, quas a primis etiam pueritiæ annis secutus sum, ita tulerunt.*

ORATORIAE
PARS II SIVE DOGMATICA
DE PRAECEPTIS ELO-
QVENTIAE.

CAPVT I
DE INVENTIONE.

SECTIO I
DE INVENTIONIS OBIECTO.

Inuentio partim circa themata versatur, partim circa argumenta thematum. p. 19.

I. THEMATA considerari possunt vel respectu

- 1) *Orationis* seu materiae: atque sic thema est vel
 - (1) *Rhetoricum*, de quo sermo habetur: vt terminus, enuntiatio, quaestio. p. 19.
 - (2) *Hermeneuticum*, in quod sermo habetur: vt dictum, factum, inuentum. p. 19.
- 2) *Oratoris* seu causae efficientis: atque sic thema est vel
 - (1) *Generale*, quod generatim exprimit materiam sermonis et ab ipsis rerum circumstantiis oratori praescribitur. p. 19.
 - (2) *Speciale*, quod speciatim exprimit materiam sermonis et ab oratore themati generali superadditur, p. 19.

2. ARGUMENTA THEMATVM. Quae sunt vel

- 1) *Docentia*, quibus auditorem informat orator: et haec
 - (1) *Explicantia*, quae thema propositum explicant. } p. 19.
 - (2) *Probantia*, quae thema propositum probant. }
 - (3) *Illustrantia*, quae thema propositum illustrent. }
 - (4) *Applicantia*, quae thema propositum applicant. }
- 2) *Persuadentia*, quibus auditorem in sententiam suam trahere studet orator. p. 19. Haec sumuntur ab

(1) <i>Honesto</i>	vel	<i>turpi.</i>
(2) <i>Vili</i>	vel	<i>damoso.</i>
(3) <i>Iucundo</i>	vel	<i>molesto.</i>
(4) <i>Pacili</i>	vel	<i>difficili.</i>
(5) <i>Necessario</i>	vel	<i>absurdo.</i>
- 3) *Conciliantia*, quibus opinionem et benevolentiam auditorum sibi acquirit orator. p. 19.
- 4) *Commouentia*, quibus adfectus auditorum vel concitare vel se dare studet orator. p. 19.

OB.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Hoc loco de inuentionis obiecto seu materia breuiter sic agitur, vt vocabula quædam technica explicentur, in regulis de inueniendi modo sect. 3; suppediandis occurrantia. Breuissime igitur hæc vocabulorum explicatio etiam a magistro fiat: quia nihil hic habent discentes, quod calamo elaborent.

I. THEMATA.

1. Ad thema rhetoricum refertur

- 1) *Terminus*: qualis est, si quis verba facit de academiis, de agricultura, de gradibus academicis, de sacris Romanorum, de pecunia veterum, de iure sepultura.
- 2) *Enuntiatio*: qualis est, si quis demonstrat, linguam græcam et hebræam studiose theologice esse necessariam; cognitionem geographiæ studio historico esse præmittendam; non licere malum facere, vt inde eueniat bonum.
- 3) *Questio*: qualis est, si quis expendit, an scholæ publicæ priuatis sint præferendæ? an stella possint numerari? an christiano liceat saltare?

2. Ad thæma hermeneuticum refertur

1. *Dictum*. Quale est Senecæ: Magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Huc pertinent conciones sacre.
2. *Factum*: vt cæramen Davidis et Goliathi, exilium Ciceronis, dedicatio academiæ Halensis.
3. *Inuentum*: vt sunt picturæ, emblemata, monetæ, nummi memoriales, et similia.
3. *Thema generale* rhetoricum est e, g. in panegyricis laus principis: in parentationibus laudatio, consolatio et gratiarum actio.
Thema generale hermeneuticum concionatoris sacri est dictum biblicum vel alia particula ex codice diuino desumpta.
4. *Thema speciale* rhetoricum panegyrici Pliniani Traiano dicti est *comparatio principis boni et mali*: et orationis funebris, a Christophoro Cellario Mauricii Zizenfii manibus dicata, *comparatio Mauricii cum celeberrimis Mauricii in historia occurrentibus*. Sic ea oratione, qua idem auctor B. Mitternachtio parentauit, considerat *aduersam et secundam huius theologi fortunam*.
Thema speciale hermeneuticum est, si quis ex dicto Paulino Rom. 8. v. 1 vel *statum verarum christianorum* vel aliud argumentum proponat.

2. ARGUMENTA THEMATVM.

1. *Decentia argumenta* sic informant auditorem, vt rei *veritatem* vel *falstratem* ipsi ob oculos ponant: quod fit explicando, probando, illustrando, applicando.
Explicatio thematis vel verbalis est, vel realis: quoniam id agere oratorem oportet, vt et verba et rem ipsam auditor intelligat.
Probare nihil aliud est, quam connexionem subiecti et prædicati demonstrare.
Illustrantia argumenta probantibus, quemadmodum his *applicantia* seu loci communes subiungi solent: aut, si res postulat, etiam interponi.
2. *Persuadentia* argumenta sic trahunt auditorem, vt rei *bonitatem* aut *malignitatem* ipsi demonstrant.
3. *Conciliantia* argumenta id agunt, vt orator sibi 1) opinionem probitatis, eruditionis ac prudentiæ apud auditores suos: ac 2) etiam beneuolentiam eorumdem debito modo conciliet.
4. *Commouentia* argumenta adhibet orator 1) ad affectus bonos sibi que viles in auditibus concitandos: 2) ad affectus malos sibi que inutiles in iisdem sedandos.
Affectus principales seu primitiui sunt amor et odium: *deriuatiui*, spes et metus, fiducia et desperatio, læticia et tristitia, misericordia et ira, æmulatio et inuidia, desiderium, pudor, pœnitentia, indignatio, et similes.

SECTIO II
DE INVENTIONIS FONTIBVS.

Inventionis fontes sunt doctrina et experientia, excerpta siue loci communes, et certo modo etiam loci topici.

1. **DOCTRINA ET EXPERIENTIA** omnes artes atque disciplinas nobis hoc loco denotat: in quibus quo magis versatus orator est, eo facilius materiam atque argumenta dicendi inueniet. p. 21.

2. **EXCERPTA siue LOCI COMMVNES** interdum vlti sunt oratori: quoniam memoria facile excidunt, quæ vidimus, audiuius atque legimus. p. 21.

3. **LOCI TOPICI** etiam exercitatis non sunt necessarij, tironi tamen haud raro inseruiunt. p. 21. Præ ceteris autem adhiberi possunt hi XII.

1) **Notatio**: qua continetur deriuatio, synonymia, æquiocatio, anagramma.

2) **Definitio et descriptio**: vbi natura rei expenditur.

3) **Genus et species**: vbi genus diuiditur in species, et speciei genus indagatur.

4) **Totum et partes**: vbi totum diuiditur in partes, et partis totum inuestigatur.

5) **Causa**, et quidem

(1) **Efficiens**: vbi causa principalis, media, instrumenta, incitamenta, impedimenta expenduntur.

(2) **Materialis**: vbi consideratur 1) *materia ex qua*, vt dicitur; 2) *materia circa quam* siue obiectum, quod est vel personale vel reale; 3) *materia in qua* siue subiectum.

(3) **Formalis**: per quam res vel ipsa est, vel ab alia distinguitur.

(4) **Finalis**, propter quam res est; vbi finis primarius ac secundarius expenditur.

6) **Effectus**, qui a causa efficiente producuntur.

7) **Adiuncta**, quæ vel personarum sunt vel rerum.

8) **Circumstantiæ**: quæ sunt vel

(1) **Historicæ**; vt antecedentia, comitantia, consequentia.

(2) **Morales**; quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando?

9) **Opposita**: vbi vel termini oppositi vel enuntiationes oppositæ considerantur.

10) **Comparata**: quo pertinent similia, dissimilia, emblemata.

11) **Exempla**: quo pertinent omnia indiuidua personarum, rerum et actionum.

12) **Testimonia**: quo referri possunt dicta biblica, canones, leges, principia, symbola, sententiæ, prouerbia, inscriptiones, apophthegmata, verba notabilia.

OBSER-

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. DOCTRINA ET EXPERIENTIA.

Hic fons omnium vtilissimus est et maxime necessarius. Quum vero tirones tam a doctrina quam experientia, si non semper minime omnium, vix tamen tenuiter instructi sint: facile etiam intelligi potest, cur ipsis rerum dicendarum inuentio aliquanto difficilior sit. Sed facilius fiet cum ætate, quod vires omnes ante videbatur superare. Interim prouidi magistri est, ex iis disciplinis materiam dicendi proponere discipulis, quas addiscere iam et aliquo modo intelligere cœperunt.

2. EXCERPTA SEV LOCI COMMVNES.

Loci communes vel verbales sunt vel reales. Illi puritatem, elegantiam et copiam respiciunt: hi res ipsas continent, quæ inseruire aliquando oratori possunt; et proprie sunt huius loci. In iis autem adornandis id primo ac præcipue curandum est, vt honesta excerpantur, non scurrilia: deinde ne emblemarius similitumque illustramentorum farragini tribuamus; quæ parte et suo loco adhibita gratiam habent, cum lata vero prudentiores magis offendunt quam delectant.

3. LOCI TOPICI.

Loci topici hic breuiter tantum explicandi sunt; vt sciant tirones, quid sibi velint hæ clasces: vsus autem earum sectione sequenti demum ostendendus. Sunt vero locorum horum nomina

1. *Notatio*: qua continetur

1) *Derivatio*. E. g. Discipulus a discendo dicitur.

2) *Synonymia*. E. g. Schola vocatur etiam ludus.

3) *Aequiuocatio*. E. g. Aries significat ducem gregis, machinam bellicam et signum zodiaci.

2. *Definitio et descriptio*. E. g. *Gloria* est illustis ac peruagata multorum et magnorum vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum, fama meritorum. Cic. pro Marc. c. 8. Ea est profecto *iuuanda laus*, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Cic. ep. 15, 6, 1.

3. *Genus et species*. E. g. Virtus est genus: species virtutis sunt temperantia, castitas, liberalitas, patientia.

4. *Totum et partes*. E. g. Homo est totum: partes hominis, anima et corpus. Dominus est totum: partes eius, testum, museum, culina, cella.

5. *Causa efficiens*. E. g. *Causa principalis* peccati est diabolus: *medium salutis æternæ* est verbum Dei: *instrumentum* militis est gladius: *incitamentum* scelerum est impunitas: *impedimentum* salutis est incredulitas.

Causa materialis. E. g. *Materia, ex qua* panis, est farina et aqua: *obiectum personale* præceptoris est discipulus, *reale* Cicero interpretandus: *subiectum* libri est repositorium.

Causa formalis. E. g. *Causa formalis* hominis est anima rationalis: circuli, figura exacte rotunda: peccati, *diuolua*.

Causa finalis. E. g. *Finis primarius* studiosi Lipsiam euntis, est pecunia ibi accipienda: *secundarius*, motus corporis.

C 35

6. *Effectus*.

6. *Effectus*. E. g. Effectus poetæ est carmen.
7. *Adiuncta*. E. g. *Adiuncta personarum* sunt bona vel mala animi, corporis et fortunæ; vt eruditio, ignorantia, pulchritudo, morbus, diuitiæ, paupertas: *adiuncta rerum* sunt earum propria et accidentia; vt color, odor, sapor vini.
8. *Circumstantia historica*. E. g. In certamine Dauidis cum Goliatho sunt 1) *Antecedentia*: bellum Philistinum, prouocatio Goliathi, iter Dauidis in castra Israelitarum, colloquium Dauidis cum Saulo, 2) *Comitantia*: collectio quinque lapidum, accessus ad Goliathum, responsio ad conuicia gigantis, proiectio lapidis, lapsus Goliathi, decollatio eiusdem. 3) *Consequentia*: fuga Philistæorum, spoliatio castrorum, epinicius mulierum, accessus Dauidis ad aulam, amicitia cum Ionathane, indignatio Saulis.
- Circumstantia morales*. E. g. *Quis?* Philippus, iam nuper aliquoties monitus. *Quid?* garruiuit. *Vbi?* in templo. *Quibus auxiliis?* cum Andrea inuito. *Cur?* vt hunc impediret. *Quomodo?* clara voce. *Quando?* sub concione.
9. *Opposita*. Vbi sunt
- 1) *Termini oppositi*. E. g. Doctus, rudis: pax, bellum.
 - 2) *Enuntiationes opposita*. E. g. Iuuenes incogitantia vitio laborant: scænes rem accurate perpendunt.
10. *Comparata*. Quo pertinent
- 1) *Similia*. E. g. Aurum igne, et fides calamitate probatur.
 - 2) *Disimilia*. E. g. Equi iuniores præstant senioribus: non autem amici noui tuto veteribus præferuntur.
 - 3) *Emblemata*. E. g. Candela accensa cum epigraphe: *aliis inseruendo consumor*.
11. *Exempla*. Quo pertinent indiuidua
- 1) *Personarum*. E. g. Iobus exemplum patientiæ.
 - 2) *Rerum*. E. g. Noriberga, exemplum reipublicæ bene constitutæ.
 - 3) *Actuum*. E. g. Clades Gallorum ad Hochstadium, exemplum superbiæ punitæ.
12. *Testimonia*. Quo referri possunt
- 1) *Disita biblica*. E. g. Resistite diabolo, et fugiet. Iac. 4, 7.
 - 2) *Canones*. E. g. Cessante fine cessat actio.
 - 3) *Leges*. E. g. In legibus xii tabularum etiam hæc erat: *Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vrito*.
 - 4) *Principia*. E. g. Impossibile est, idem simul esse et non esse.
 - 5) *Symbola*. E. g. Suum cuique: symbolum Friderici, regis Borussia.
 - 6) *Sententiæ*. E. g. Malum consilium consultori pessimum.
 - 7) *Prouerbia*. E. g. Ne futor ultra crepidam.
 - 8) *Inscriptiones*. E. g. Auditorio scholæ cuiusdam inscripta sunt hæc verba: *Manu ferendum, non facco*.
 - 9) *Apophthegmata*. E. g. Pericles dixit: *Amicus sum, sed vsque ad aram*.
 - 10) *Verba notabilia*. E. g. Christianus 11, Elector Saxonie, quum aliquando in lecto recubans tristior videretur, cubiculario causam tristitiæ sciscitanti: *Cum dolore, inquit, cogito, quod ætatem iuuenilem litteris non ita, vt decet, tribui; eamque ob causam alienis oculis atque auribus iam videre et audire, imme ore etiam alieno loqui cogor*.

SECTIO III
DE INVENTIONIS MODO.

Inventionis modus eo spectat, ut primo themata ac deinde etiam argumenta thematum inveniuntur.

1. THEMATA inveniuntur, quomodo obseruantur regulæ

1) *Generales*, p. 24. Quæ volunt, ut

- (1) Loci ac temporis ratio diligentissime habeatur.
(2) Historia politica, ecclesiastica, litteraria, naturalis, artificialis et miscellanea consulatur.

2) *Speciales*. Quæ volunt, quomodo inveniendum est thema

- (1) *Rhetoricam specialem*: ut orator 1) ex themate generali terminos præcipuos extrahat; 2) extractos terminos ad ductum locorum topicorum expendat; 3) ex thematibus specialibus per locos topicos hoc modo inuentis vnum eligat. p. 24.
(2) *Hermeneuticum speciale*: ut orator 1) thema generale seu textum logicè resoluat; 2) e textu resolutio confectaria dogmatica, elenctica, paeduatica, epanorthotica et paraclitica deducat; 3) e terminis textus et confectariorum præcipuis thema sumat. p. 25.

2. ARGUMENTA THEMATVM et quidem

1) *Docentia* inveniuntur vel ex accurata et liberiore thematis tractandi consideratione, vel, si ita placet, inueniri possunt

- (1) *Explicantia* ex loco notationis ac definitionis, si verba explicatione indigent: ex loco generis et speciei, totius et partium, causarum, effectorum, adiutorum, circumstantiarum et oppositorum, si res ipsa explicanda est, p. 26.
(2) *Probantia* ex locis nouem prioribus: præcipue autem ex loco generis, causarum, effectorum, adiutorum et circumstantiarum. p. 27.
(3) *Illustrantia* ex loco oppositorum, comparationum, exemplorum ac testimoniorum. p. 27.
(4) *Applicantia* ex confectariis. p. 27.

2) *Persuadentia* defumuntur

- (1) *ab honesto vel turpi*: vbi amor, quem Deo, nobis ipsis atque aliis celeberrimus, consideretur, p. 27.
(2) *ab utili vel damno*: vbi thema theologicè, ethice, physice, politice et economicè consideretur, p. 28.
(3) *a iucundo vel molesto*: vbi sensus et affectus considerentur, p. 28.
(4) *a facili vel difficili*: vbi labor, tempus et sumtus considerentur, p. 28.
(5) *a necessario vel absurdo*: vbi media et effectus considerentur, p. 28.

3) *Conciliantia* siue *insinuantia*: vbi, quid dicenti conuenias, auditoribus dignum et ipsa re gratum sit, consideretur, p. 28.

4) *Commoventia*: vbi affectus, qui vel concitandi vel sedandi sunt, considerentur, p. 29.

OBSER-

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. THEMATA.

1. *Generales regulæ* nihil habent difficultatis, Conferri tamen potest Cl. Hubn. quæst. orat. lib. 1. c. 3. qu. 20. p. 60.
2. *Speciales regulæ* ad inveniendum thema rhetoricum speciale illustrari possunt hoc exemplo. Nimirum in dedicatione academiæ Fridericianæ a. 1694 susceptæ fuit thema rhetoricum generale; *Academia Fridericiana est dedicanda.* Nunc
 - 1) Termini præcipui iuxta regulam primam ex hoc themate extrahendi sunt: *Academia, Fridericus, dedicatio.*
 - 2) Hi termini ad ductum locorum topicorum iuxta regulam secundam expensi dantur themata specialia varia. Adhibeatur locus
 - (1) *Notationis.* Academia dicitur ab Academo heroe. Hinc thema: de heroicis litterarum nutritiis.
 - (2) *Definitionis ac descriptionis.* Academia erat locus suburbanus, mille passus Athenis distans, arboribus plurimis pulcherrimisque confitus: quo domum transferens scholam ibi aperuit Plato. Hinc themata: de Athenis Halensibus, de vitæ academiæ iucunditate.
 - (3) *Generis et speciei.* Academiæ genus est schola, Hinc thema: de scholis christianiis. Dedicationis genus est solennitas. Hinc thema: de solennitatibus academicis. Friderici genus est Elector Brandenburgicus. Hinc themata: de Electorum Brandenburgicorum in litteras meritis, de academiis Brandenburgicis. Academiæ species sunt academia litteraria et equestris. Hinc thema: de Martis et Mineruæ palæstra.
 - (4) *Totius et partium.* Totum academiæ est orbis eruditus. Hinc thema: de republica litteraria. Partes academiæ sunt profesores et studiosi, patres et ciues. Hinc thema: de officio patrum ac ciuium academicorum.
 - (5) *Causæ.* Causa efficiens academiæ est princeps. Hinc thema: de cura principis circa academas. *Causa materialis* academiæ sunt libri, lectiones. Hinc thema: de lectionibus academicis, de libris academiæ vtilibus ac perniciosis. *Causa formalis* academiæ consistit in studiis facultatum omnium. Hinc thema: de quatuor facultatibus academicis. *Causa finalis* academiæ est præparatio iuuentutis. Hinc thema: de præparatione iuuentutis ad munera publica.
 - (6) *Effectorum.* Effectus academiæ est eruditio, incrementum scientiarum, multitudo eruditorum. Hinc themata tria.
 - (7) *Adiunctorum.* Adiuncta academiæ sunt frequentia, celebritas, defectus, licentia, leges, priuilegia, impedimenta. Hinc themata septem.
 - (8) *Circumstantiarum,* ex historia petendarum: vbi occurrunt occasio et fata. Hinc themata: de occasione academiæ Fridericianæ, de fatis academiæ Brandenburgicarum, de historia academiæ sæculo xvxi conditarum.
 - (9) *Comparatorum.* Academiæ similes sunt seminariis aut vitæ militari. Hinc themata: de seminariis reipublicæ, de militia litteraria, de hostibus litterarum, de Minerua armata.

(10) Op.

- (10) *Oppositorum.* Opposita academiarum sunt: neglectus litterarum, contemptus litteratorum, barbaries. Hinc themata tria.
- (11) *Exemplarum.* Exemplum academiæ celeberrimæ exhibent Athenæ. Hinc themata: de laudibus Athenarum.
- (12) *Testimoniorum.* Thales dixit: bonarum artium studiis animum excoferre longe esse præclarius, quam faciem componere. Hinc themata: de cultura animi, ingenii.
- 3) Ex xxxvii his thematibus specialibus iuxta regulam tertiam vnum nunc et optimum eligatur.
3. *Speciales regula* ad inveniendum thema hermeneuticum speciale illustrari possunt hoc exemplo. Sit thema hermeneuticum generale: *Ὅδὸν ἀγὰ νῦν κατὰνεμα τὰς ἐν Χριστῷ ἰησοῦ, μὴ κατὰ σάρκα περιπατεῖσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.* Rom. 8. 1.
- 1) Textus hic iuxta regulam primam logice resolvendus est, ut propositio eius iogice inueniatur. Sic apparebit
- (1) *Subiectum:* *οἱ ἐν Χριστῷ ἰησοῦ*, christiani, cum Christo tamquam seruatore suo per fidem intime ac vere vniiti. Subiectum hoc determinatur
1. *ab adiuncto vitæ externæ, περιπατεῖσιν.*
2. *a principio huius vitæ: idque 1) remotiue, μὴ κατὰ σάρκα. 2) positiue, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.*
- (2) *Predicatum:* *ὁδὸν κατὰνεμα ἀποτοῖς*, non condemnantur. Predicatum hoc determinatur
1. *a causa efficiente huius gratiæ, Deo:* cuius mentio fit c. 7. 25. Ad hunc enim remittit lectorem particula illatiua, *ἀγὰ.*
2. *a circumstantia temporis:* *νῦν*, in statu gratiæ cum Christo oblata et per fidem apprehensa. Nam antea, quum adhuc in statu legali essent: nisi condemnationem sentiebat conscientia.
- Separata igitur hac subiecti et prædicati determinatione hæc propositio logice cognoscitur: Christiani non condemnantur. Ergo textus huius termini præcipui sunt: *Christianus, immunitas a damnatione.*
- 2) *Textu resolutio* iuxta regulam secundam consecraria deducenda sunt:
- (1) *Dogmaticum.* Christianorum status beatus est.
- (2) *Elencticum.* Christiani de salute æterna possunt esse certi. (Non enim *κατὰνεμα* in illis est.)
- (3) *Pædanticum.* Per Christum tranquillare conscientiam studete, o homines.
- (4) *Epanorthoticum.* Qui carnis concupiscentiis adhuc estis obsecuti, agnoscite hic veram felicitatis viam.
- (5) *Paracliticum.* Grauis quidem labor est, carni resistere: sed labor beatus.
- 3) Ex terminis textus et consecrariorum præcipuis iuxta regulam tertiam thema sumendum est. Sunt autem termini textus præcipui, quemadmodum e resolutione logica patet, *christianus, immunitas a damnatione:* et consecrariorum, *beatitas christianorum, certitudo salutis, tranquillatio conscientiæ, vera felicitatis via, labor christianorum beatus.* Dicit ergo potest
- (1) *e textu:* de veris christianis, de immunitate a damnatione.
- (2) *e consecrariis:* de beatitate christianorum, de certitudine salutis, de tranquillatione conscientiæ, de vera felicitatis via, de beato christianorum labore.

D

2. AR.

2. ARGVMENTA THEMATVM.

1) *Docentia.*

1. *Explicantia* argumenta hic primo loco occurrunt. Est vero explicatio vel verbalis, vel realis.

1) *Verbalis* explicatio fit ex loco(1) *Notationis*, et quidem

1. *per derivationem.* E.g. de orphanotropheis dicturus græcam vocabuli originem ostendere potest; nam ὄρφανός est pupillus, parentibus orbis; et τρέφω, nutrio.

2. *per synonymiam.* E.g. iustificatio dicitur etiam remissio peccatorum.

3. *per remotionem equivocationis:* ut in quæstionibus, ubi status controuersie formandus est. E.g. quæritur, an saltare liceat christiano: quæstio autem non est de motu corporis ad agilitatem comparandam et sanitatem conferendam necessario; sed de ea consuetudine, qua mares et femina iuuentis manibus et cum variis mirisque gestulationibus ad concentum musicum circumerrant.

(2) *Definitionis et descriptionis:* quam grammatica explicatio ex loco notationis desumpta non sufficit. E.g. *probabilissimus* dicitur a probando; peccatum *mortale ac veniale*, a morte et venia: sed quid ex vsu doctorum sit probabilissimus, philosophia moralis; et quid peccatum mortale ac veniale, theologia thetica definit.

2) *Realis* explicatio ex locis topicis fieri potest hoc modo. Sit nimirum(1) *Thema rhetoricum:* Studiosus.

Argumenta explicantia ex loco

1. *Generis:* est perlona ad litteras incumbens,

2. *Speciei:* vel theologiæ, vel iurisprudentiæ, vel medicinæ, vel philosophiæ, vel philologiæ operam dat.

3. *Totius:* quod est academia, vel o bis litteratus.

4. *Partium:* ingenio, iudicio, memoria, immo manu etiam res suas agit.

5. *Causæ efficientis:* a Profectore Magnifico in numerum academicorum relatus est.

6. *Causæ materialis* 1) *ex qua,* quæ est pretium inscriptionis: 2) *circa quam* seu obiecti, quod sunt libri: 3) *in qua* seu subiecti, quod est museum, Hala.

7. *Causæ formalis,* quæ consistit in iure frequentandi prælectiones academicas.

8. *Causæ finalis,* quæ est salus reipublicæ.

9. *Effectorum:* quæ sunt disertatio, coniectio.

10. *diuictorum:* quæ sunt diligentia, pigritia, opulencia, paupertas, gladius.

11. *Circumstantiarum:* quo pertinet depositio vel alius ritus.

12. *Oppositorum:* ut sunt alumni scholarum inferiorum, lictores.

* Hæc sunt, ut patet, argumenta quædam explicantia, directione mentis ac meditationis ad locos topicos inuenta: ex liberiore autem, accurata tamē, eiusdem thematis consideratione argumenta explicantia sic fluunt, ut orator de studio dicturus possit expendere eius *requisita* et *præmia*; vel *inicia*, *progressus* et *finem*; vel *pietatem*, *eruditionem* et *mores externos*.

(2) *Thema*

(2) *Thema hermeneuticum* quum tractatur, partitio fieri solet per argumenta explicantia: quam accuratam esse et adequatam oportet ita, ut nec plus nec minus, quam in textu est, exprimat. E. g. Ex dicto Paulino Rom. 8, 1 potest considerari, ut supra dictum, vel

1. *Status verorum christianorum*, der Zustand wahrer Christen: et quidem

1) secundum eorum qualitatem, nach ihrer Beschaffenheit.

2) secundum eorum beatitatem, nach ihrer Seligkeit. Vel

2. *Immunitas a damnatione*, die Freyheit von der Verdammung: et quidem eius

1) Subiectum, wer sie habe.

2) Forma, was sie sey. Vel

3. *Beatitas vera*, die wahre Seligkeit: eiusque

1) Fundamentum, woher sie entsiehe.

2) Subiectum, bey wem sie stehe.

3) Forma, worin sie bestehe.

2. *Probantia* argumenta e locis nouem prioribus inueniuntur. E. g. Sic
Thema: Otium est fugiendum.

Arg. probantia

1) *a genere*. Est vitium turpissimum.

2) *a causa effie*. Est fructus corruptæ naturæ.

3) *ab effectu*. Multorum vitiorum origo est.

4) *ab adiuncto*. Otiosis præcipue infidiatur diabolus.

5) *ab opposito*. Diligentia est res pulcherrima.

3. *Illustrantia* ex locis quatuor posterioribus sumuntur. E. g.

1) *a simili*. Aqua facile putescit, nisi moueatur.

2) *ab opposito*. *Obi*. Molestum est, laboribus fatigari.

Resp. Tandem adfuescimus.

3) *ab exemplo*. Formicas tibi ob oculos pone.

4) *a testimonio* viri cuiusdam pii: qui dixit, laboriosum hominem vix semel tentari interea, quam otiosus tentetur centies.

4. *Applicantia* argumenta ex confectariis desumuntur: qualia sunt, quæ supra attulimus p. 25.

2) *Persuadentia.*

1. *Ab honesto* desumuntur argumenta persuadentia. E. g. Sic

Thema: Disce artem mechanicam.

Arg. persuadentia:

1) Deus post lapsum sic voluit fieri, ut in sudore vultus sui vescerentur panis suo homines.

2) Habebis etiam aliquando, præsertim in senio, unde viuas.

3) Vxori quoque et liberis prospicere de necessariis poteris.

A turpi. Th. Noli sectari militiam.

Arg. dissuadentia:

1) Multiplicem peccandi occasionem habet: miles.

2) De vitæ aut sanitatis iactura singulis momentis timere debent, qui prælium incunt.

3) Parentibus mærorem contrahes: et, quum panis aliquando, ostiatim quærendus erit, omnibus agnatis tuis eris dedecori.

D 2

2) *Ab utili. Th.* Obsequere præceptor.

Arg. persuadentia:

- 1) In pietate et litteris proficies.
- 2) Conferuabis bonam conscientiam.
- 3) Non vapulabis.
- 4) Qui in iuuentute propriae voluntati resistit, adultus eo aptior est ad munera gerenda.
- 5) Parens maiores in te sumtus et libentius quidem impendet: si audiret, non frustra pecuniam consumi.

A damno. Th. Vita prauum consortium.

Arg. disuadentia:

- 1) Variis viriis aduërtes inter malos.
- 2) Notum est proverbium: similis simili gaudet.
- 3) Multi non amississent vitam aut sanitatem, nisi prauis sodalibus tanta pectinacia adhesissent.
- 4) Adultus nihil scies, quo patriæ commodis inservire queas.
- 5) Parer in posterum ad mittendam pecuniam non ita promptus erit.

3) *In iucundo. Th.* Adi academiam Halensem.

Arg. persuadentia:

- 1) Mala est vobis multis de causis visu digna.
- 2) Faciliorem tibi viam parabis ad munus publicum consequendum.

A molesto. Th. Noli proficisci in Sueciam.

Arg. disuadentia:

- 1) Nec frigus magnum, nec cibos duros ferre poteris.
- 2) Placere tibi exigua aut nulla ibi spes est consequendi muneris publici.

4) *In facili. Th.* Prosequere studia litterarum.

Arg. persuadentia:

- 1) Difficiliora iam superasti.
- 2) Post biennium inter ciues academicos referri poteris.
- 3) Hæc non deerunt, qui egestati tuæ possint succurrere.

A difficili. Th. Noli mæseum in suburbio tibi conducere.

Arg. disuadentia:

- 1) Via nimis longa est ad profesoress audiendos.
- 2) Eundo ac redeundo non parum temporis consumetur.
- 3) Nec calcæis parci satis potest.

5) *In necessario. Th.* Disce geographiam antiquam.

Arg. persuadentia:

- 1) Sine ea historicos veteres intelligere nemo satis potest.
- 2) Auctoritatis iacturam facies, nisi discipulis interrogantibus satisfacere poteris.

Ab absurdo. Th. Noli litteris operam dare.

Arg. disuadentia:

- 1) Neque sobidiis instructus es, nec felix ingenium nactus.
- 2) Hinc satis habebis, si in pago scholam tibi aliquando moderari licuerit.

3) Conciliantia.

Conciliantia argumenta dicuntur ea, quæ insinuare oratorem animis audito-

rum ad opinionem ac benevolentiam possunt. Quod ut legitime ac sine furore aut vanitatis ostentatione obtineatur; dicentis omnino est;

1. Nihil proferre, quod verbo diuino ac virtuti sit contrarium.
2. Summa industria elaborare ea, quæ dicenda sunt, firmisque argumentis demonstrare.
3. De rebus gratis et vtilibus dicere.
4. Consuetudines ac cærimonias honestas obseruare.
5. De seipso modeste ac de aliis honorifice sentire.
6. Breuitati studere atque hoc modo auditorum tempori ac patientiæ, ut decet, parcere.

4) *Commouentia.*

Commouentia argumenta adfectus respiciunt. Triâ autem in omni adfectu sunt consideranda:

1. *Subiectum*, in quo adfectus mouetur.

2. *Obiectum*, erga quod mouetur.

3. *Causa*, propter quam mouetur. Vide Val. Thil. Pathol. Orat. p. 3 et 4.

Ceterum hic obseruetur, vsum argumentorum commouentium esse duplicem. Primo enim vbiq; possunt in sermone adhiberi et aliis argumentis amplificatoris gratia immisceri. E. g. Si quis *desugienda ignauia* sermonem haberet, rationes ab honesto et vtili desumptas passim amplificare posset ab adfectu

1. *Misericordie.* Aerumosa est illa studiosorum iuuenum antecept cogitatio; qui transactis per orium annis nec fodere nec mendicare sustinent, intereaque dignitatibus adiuuari vident alios, etate quidem multo inferiores.

2. *Odii.* Sed ita meruerunt homines; quas nec parentum lacrimæ, nec præceptorum adhortationes mouere potuerunt.

3. *Spei.* Quoad in scholis est auracademia iuuenis: potest neglecta, si quidem delectam laboribus adhibere diligentiam inceperit, recuperare.

4. *Metus.* Venient dies; quum dicetur: O mihi præteritos referat si Iuppiter annos. Deinde dantur occasiones dicendi, in quibus certus adfectus thema sermonis principale constituat: siue is concitandus sit, siue extirpandus. E. g. Quum homines publice excitantur, ut ad aleandos pauperes loci sui stipem singulis mensibus conferant; adfectus misericordie præ ceteris mouendus est. Commendari iuuentuti potest methodus a Cl. Hubnero p. 98 seq. præscripta, quæ sermonem huiusmodi sic disponit, vt

1) *Argumenta conciliantia* breuis exordii loco præmittantur. E. g.

1) Ciuitas Halensis permultis a Deo beneficiis ornata est.

2) Iam inde a primis restituti euangelii annis bonam in ecclesiis euangelicis famam habuit.

3) Abundat bonis legibus atque constitutionibus.

4) Benefica adhuc fuit in pauperes et egenos magno numero huc confluentes.

5) Quidam ciues certis diebus ante ades suas panem distribuerunt singulis, qui uenerunt, pauperibus.

2) *Propositio* sermonis ipsa sequatur. E. g.

Quod quemadmodum priuatim factum est: ita laudabiles huius vrbis constitutiones videntur insigniter augeri posse, si ærarium pro pauperibus publicum constituatur ita, vt vnusquisque ciuium aliquid suarum facultatum singulis mensibus in illud conferat.

3. *Argumenta docentia* succedant, quo rem satis intelligant auditores. E. g.
- 1) Tendit hoc consilium eo, ut non quibusvis, sed iis egenis maxime prouideatur, qui alieno auxilio præ ceteris digni sunt.
 - 2) Neque tamen alii videntur prorsus excludendi, qui eiusmodi cura publica a tot vitiorum occasionibus posunt abstrahi.
 - 3) Porro, qui huius loci sunt, pauperibus hæc constitutione præcipue subuenire animus est.
 - 4) Quamquam et in peregrinos esse misericordem, hominis christiani est.
4. *Argumenta persuadentia* adhibeantur, quo bonum sibi consilium dari auditores videant. E. g.
- 1) Quemadmodum igitur Deus vestri miserus est: ita et vos miseremini aliorum, qui vestro auxilio indigent.
 - 2) Cogitate, hanc ob causam vobis datas esse facultates: ut ex iis, quæ vobis superflunt, aliis quoque beneficiatis.
 - 3) Dispensatores bonorum sumus, non domini.
 - 4) Scitote, a vobis iam id esse faciendum aliis: quod vobis fieri velletis, si egeretis victu et amictu.
 - 5) Taceo multas illas molestias: quas adhuc a mendicis importunis et maximam partem indignis perpessi estis, et quibus hoc modo facilius occurri potest.
5. *Argumenta commouentia* tandem subsequantur: et, si adfectus principalis nondum satis habere roboris videtur, alii etiam vocentur quasi in subsidium. E. g. adfectus
- 1) *Misericordie.* Quot ægri sunt in vrbe nostra, qui rebus omnibus destituti misere pereunt?
O si suspiria multarum viduarum audiremus: quo nos animo putatis futuros esse?
 - 2) *Pudoris.* Ingrati essent futuri in Deum tam beneficum omnes, qui nulla indigentium misericordia vellent tangi.
Et quid iudicatures externos arbitramini de nobis, quorum exemplum nos iam dudum debuisset excitare?
 - 3) *Metus.* Quem diuina benignitas non mouet: sciat, se ex diuite pauperem fieri et ad eiusmodi angustias posse redigi, ut aliorum beneficiis viuere necesse habeat.
Et quid post hanc vitam putamus futurum? Nonne scimus ex verbo Dei, imminente iudicium illos experturos, qui nulla indigorum misericordia tacti sunt?
 - 4) *Spei.* Illis e contrario non deerit facultas dandi, qui hilari animo eleemosynam dare consueuerunt.
Præterea David felices illos prædicat, quos egenorum miseret: simul promittens, tempore malo tales ex angustis a Deo ereptum iri.
Non spernendæ sunt pauperum preces pro beneficiis.
Tandem cogitemus, illum largam messem habiturum, qui largiter sementem fecerit.
- Eadem est ratio adfectus sedandi. E. g. Si quis dehortari amicum vellet, ne iracundis indulgeat et ad certamen singulare pronocet eum, a quo lesus est.

CAPVT II
DE DISPOSITIONE.

SECTIO I
DE CHRIA.

Chris partes sunt protasis, ætiologia, amplificatio et conclusio;
p. 31 et 33.

1. PROTASIS est ipsa propositio : quam, prout lubet, orator eligit;
| adhibere tamen interdum potest dictum aliquod cum paraphra-
| si et laude auctoris, p. 32.
2. AETIOLOGIA est argumentum probans : et multiplicari potest,
| si necessitas videtur postulare, p. 32.
3. AMPLIFICATIO adfert argumenta illustrantia : a contrario, simili,
| exemplo ac testimonio plerumque desunta, p. 32.
4. CONCLUSIO propositionem repetit vel confectarium aliquod
| habet, p. 33.

OBSERVATIONES ET EXPLI-
CATIONES.

1. Dispositionis artificium varium est. Hec loco illi tantum explicabuntur modi, quibus præcipua et maxime vitata sermonum genera delineari solent : vt sunt *chria*, *antecedens* et *consequens*, *thesis* et *hypothesis*, *sylogismus oratorius*, et tandem, quæ omnes modos reliquos quasi complectitur, iusta et speciatim sic dicta *oratio*.

2. *Xgēiat*, latine vsus, vocatur primum dispositionis genus : quoniam vsus eius magnus et varius est. Immo integram orationem plerumque nihil aliud esse constat, quam *chriarum* congeriem. Exempli loco hæc sit :

Prot. Memoria est excolenda.

Æt. Nam magnus eius vsus est in studiis litterarum.

Amplificatio

- 1) *a contrario.* Qui non exercent memoriam, ad discendum magis magisque inepti redduntur.
- 2) *a simili.* Cultus ferrugine obducitur, nisi adhibeatur.
- 3) *ab exemplo.* Ex cætu nostro possem aliquos producere, in quibus damnus hoc manifestum est : nisi illis parecerem, qui maioris diligentis mihi spem fecerunt.

4) *a se.*

4) a testimonio. Notum verbum est: Tantum scimus, quantum memoria tenemus,

Conclusio. Quæ omnia sunt eiusmodi, vt satis clare demonstrant, quam necessarium sit iuueni litteris dedito, memoriæ excolendæ curam diligenter agere.

* Ex hac dispositione fiat chria septem, id est, tot periodorum, quot dispositionis membra sunt. Quod propterea monendum arbitror: quia vile est, intra certos limites initio ita contineri iuuentutem, vt filium dispositionis exacte sequi cogatur ac pedetentim et cum iudicio latius euagari incipiat.

3. *Præcticam* hanc et *oratoriam* chriam vocare nonnulli solent: cum ob commodiorem eius ac præsentio rem in praxi et oratione vsus; cum vt ab *Aphthoniana*, de qua mox dicitur, eo melius distinguant.

I. PROTASIS.

Loco protæses adhiberi interdum potest dictum aliquod cum laude auctoris et paraphrasi: vt fiat chria Aphthoniana, ab Aphthonio sophista et notissimo progymnasmatum rhetoricorum scriptore dicta, cuius octo partes sunt: 1) laus auctoris cum eius dicto 2) paraphrasis dicti 3) ætiologia 4) contrarium 5) simile 6) exemplum 7) testimonium 8) conclusio. Vid. Waif. instit. orat. p. 35.

2. AETIOLOGIA.

Ætiologia multiplicari potest, si res ac necessitas videtur ita postulare. E.g.

Prot. Exercitationes mouendi corporis litteratis necessariæ sunt.

Act. 1. Conseruant enim sanitatem corporis.

2. Faciunt ad animum recreandum,

3. Labor sudorem exprimens post lapsum Adami omnibus hominibus a Deo præceptus est.

3. AMPLIFICATIO.

Ad amplificationem a contrario desumptam obiectiones etiam referri possunt. E.g.

Prot. Exercitationes mouendi corporis litteratis necessariæ sunt.

Amplif. ab obi.

1) Multum temporis requirunt.

Resp. Sanitati conseruandæ tempus tribuendum est.

2) Studia hoc modo interrumpuntur.

Resp. Debent omnino rerum nostrarum esse vicissitudines.

3) Studia negliguntur.

Resp. Nequaquam: quoniam animus reffectus ad ea resumenda aptior est.

2. Amplificatio etiam a figuris, ab interpretatione ac meditatione, ab argumentis conciliantibus et commouentibus desumi potest: vt potest quæ omnia vim amplificandi habeat. Vid. Hubn. d. I. p. II.

4. CONCLUSIO.

Conclusio, ut supra dictum est, etiam confectarium habere potest. E.g.

Prot. Memoria est excolenda.

Concl. Quare vos hortor, o carissimi, ut sæpius aliquam lectionis publicæ partem edificatis: nullumque diem præterire patiamini, qui etiam in hoc laboris genere sit sine linea.

5. OBSERVATIONES QUÆDAM
GENERALES.

1. In christia protasis et ætiologia sunt partes necessarie, amplificatio et conclusio arbitraria.
2. Christia partes varie transponi possunt, ut non idem semper ordo seruetur.
3. Quælibet christia pars per novam christiam potest amplificari: quæ accessoria vocari solet, quemadmodum illa principalis.

Exemplum.

Prot. Religio non vi et armis propaganda est.

Act. Nam multi per seuitiam obtrudere quidem hominibus cultum diuinum conati sunt, sed nihil effecerunt.

Act. Voluntas enim cogi non potest.

Amplificatio

- 1) *ab exemplo.* Quid effecerit Ludouicus XIV, Galliarum rex, violente conuertendi modo: ex variis illis turbis, quas conuerſi Cebennenses excitarunt, apparet.
- 2) *a contrario.* Qui autem intellectum veritatis demonstratione conuincunt, voluntatem facile trahunt.

Amplif. a testim. Christus dicit ad apostolos suos: Ite in omnem mundum et docete omnes gentes.

Concl. a consess. Ergo damnanda sunt illorum theologorum consilia, qui igne et gladio exterquendum religionis obsequium putant.

SECTIO II
DE ANTECEDENTE ET CON-
SEQUENTE.

Dispositionis huius partes sunt formula initialis, antecedens, con-
nexio, consequens, formula finalis.

1. FORMVLA INITIALIS est breuius exordium. p. 34.
2. ANTECEDENS est vel circumstantia aliqua præcedens, vel proba-
tio consequentis, vel ipsa propositioe continetur. p. 34.
3. CONNEXIO est argumentum, quo demonstramus, consequens ex
antecedente vere deduci. p. 34.
4. CONSEQUENS est ipsum thema seu propositio. p. 34.
5. FORMVLA FINALIS est breuior conclusio. p. 34.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. ANTECEDENS ET CONSEQUENS.

Antecedens est vel

1. *Circumstantia aliqua præcedens.* E. g.

Ant. Primum se iurisprudentiæ dicitur.

Conf. Deinde ad studium theologiæ animum applicauit.

2. *Probatio consequentis.* E. g.

Prop. Scriptura sacra sedulo legenda est.

Act. Nam ducit nos ad Deum.

Inuertatur:

Ant. Scriptura sacra nos ad Deum ducit.

Conf. Hinc sedulo est legenda.

3. *Ipsa propositioe continetur.* E. g.

Prop. Vicinus noster ad filioli sui funus crastino die comitandum te inuitat.

Resoluetur:

Ant. Vicinus noster cras funus faciet filiolo suo.

Conf. Quare rogat, ut tu quoque illud comiteris.

2. CONNEXIO.

Connexio reddit rationem consequentiæ. E. g.

Ant. Cras petam Lipsiam.

Conf. Hinc rogo te, ut mihi te comitem des.

Act. Non enim libenter solus eo proficiscor.

Inuertatur:

Ant. Cras petam Lipsiam.

Conn. Quum vero non libenter solus eo proficisci solem:

Conf. Abs te peto, ut mihi te comitem dare ne graueris.

3. FORMVLA INITIALIS ET FINALIS.

1. *Formula initialis* est breue exordium. E. g. Ignosce mihi, Vir Clarissime, quod gra-
uislima tua negotia interturbare audeo.

2. *Formula finalis* est breuis conclusio. E. g. Habebis me vicissim ad quæuis officio-
rum genera paratissimum.

4. OBSERVATIONES QVAEDAM

GENERALES.

1. In hac dispositione antecedens et consequens sunt partes necessariae, reliquae arbitrariae.

2. Partes huius dispositionis sexies transponi possunt, hoc modo:

- 1) Antecedens, connexio, consequens.
- 2) Antecedens, consequens, connexio.
- 3) Connexio, antecedens, consequens.
- 4) Connexio, consequens, antecedens.
- 5) Consequens, antecedens, connexio.
- 6) Consequens, connexio, antecedens.

3. Antecedens, connexio et consequens multiplicari possunt. E. g.

1) *Ant.* 1. Parentes mei mortui sunt.

2. Quae reliquerunt bona, haec flamma consumsit.

3. Agnati me deserunt.

Conn. Quum igitur destitutus rebus omnibus continuare studia nequeam:

Conf. A vobis peto, patroni, ut mihi de stipendio prospiciatis.

2) *Ant.* Ex amico quodam audiui, tibi propositum esse munus scholasticum depere.

Conn. Sed hoc tuum consilium senatui non probatum iri credo.

2. Praeterea coniunctum est cum damno iuventutis.

3. Accedit, quod de alio munere tibi nondum est prospectum.

Conf. Quare non possum, quin tibi hanc mutationem dissuadeam.

3) *Ant.* Adibo academiam.

Conn. Quum igitur iam aliquot annos Halae commoratus sis:

Conf. 1. Rogo te, ut mihi museum conducas.

2. De honesta tibi capiendi occasione prospicias.

3. Contubernalem probum exquiras.

4) *Ant.* Per biennium Lipsiae commoratus sum.

Conn. Iam vero nummi deesse mihi incipiunt.

Conf. Hinc domum redire a parentibus iubeor.

Ant. Sed continuare studia academica mihi animus est.

Conn. Quum igitur Halae plurima in egenos beneficia conferantur:

Conf. Spero, me a patre impetraturum, ut mihi ire eo liceat.

Conn. Scio autem, quantum apud summe reuerendos professores valeas.

Conf. Vnde magno abs te opere contendo, ut meam apud eos causam agas.

4. Quilibet pars argumentis docentibus, persuadentibus, conciliantibus et commoventibus potest amplificari. E. g.

Form. init. Ignosce mihi, Vir Clarissime, quod tibi molestus esse cogor.

Ant. Venit huc ex meis cognatis quidam.

Amplif. ab arg. expl. Probus est et egregiis studiis ornatus.

Conn. Scio autem, tibi saepe esse facultatem succurrendi egenis.

Amplif. ab infir. Quod ipsum et me expertum esse, grato animo fateor.

Conf. Quamobrem etiam atque etiam abs te peto, ut iuuenis huius memor sis.

Amplif. ab obiect. Equidem scio, magnam hic esse pauperum multitudinem.

Resp. At hic praemultis aliis ab opibus nudatus est.

Form. fin. Vterque tibi erimus obstrictissimi.

SECTIO III
DE THESI ET HYPOTHESI.

Thesis et hypothesis ita disponit sermonem, ut ex duabus materiis una temper ad aliam applicetur. Quod ut recte intelligatur: sciendum est, quid sit thesis, quid hypothesis, et quid tandem dispositio per thesin et hypothesin.

1. **THESES** est quævis propositio, quæ ad rem aliam potest applicari.

Atque hæc thesis est vel

- 1) *Thema integrum*, legitime ac pro rei necessitate demonstrandum. p. 36.
- 2) *Argumentum illustrans* propositionem aliquam principalem. p. 37.

2. **HYPOTHESES** est applicatio thesios ad rem aliam. p. 37. Atque hæc respectu

- 1) *Modi*, quo applicatur, est vel positiva, vel remota.
- 2) *Obiecti*, ad quod applicatur, est vel generalis, vel specialis, vel specialissima.

3. **DISPOSITIO** per thesin et hypothesin est

- 1) *Naturalis* ac simplicior: sermonem ita distribuens, ut ponatur
 - (1) *Thesis* siue thema, necessariis argumentis explicandum, probandum atque illustrandum. p. 37.
 - (2) *Hypothesis* seu applicatio eorum, quæ in thesi dicta sunt, ad personam, rem et actionem præsentem. p. 38 et 40.
- 2) *Artificialis* et operosior: sermonem ita distribuens, ut
 - (1) *Basis* seu fundamentum iaciatur per antecedens et consequens. p. 40.
 - (2) *Illustratio baseos* fiat per theses, partibus baseos præmittendis, accommodandas et, si res postulat, variis argumentis etiam amplificandas. p. 40 et 41.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. **THESES.**

1. Thesis interdum est thema integrum, ut in programme sequenti:

Th. Studia literaria profunt ecclesie Christi. Hæc thesis potest

- 1) *explicari*, ut sensus eius recte capiatur.
- 2) *probari*, ut veritas eius intelligatur.

Hyp. Idem sentiunt quidam ex cœtu nostro discipuli, ad studia academica nunc progressuri.

2. Thesis

2. Thesis interdum est argumentum illustrans. E.g.

Prop. Nemini iniuriam facito.

Arg. Illust. Iuris naturæ regula est: Ab altero expectes, alteri quod feceris.

Inuertatur:

Tb. Iuris naturæ regula est: Ab altero expectes, alteri quod feceris.

Hyp. Hoc et tibi dictum puta, vt ab iniuria aliis facienda eo magis abstineas.

2. HYPOTHESIS.

1. *Hypothesis positiva.* E.g.

Tb. Egregia Senecæ verba sunt: quum aduersus virtutem hoc posse calamitates dicit, quod aduersus solem nebula.

Hyp. pos. Hoc suo satis exemplo demonstrauit amicus noster beate defunctus.

Hypothesis remotiva. E.g.

Tb. Ea est christianorum conditio, vt variis calamitatibus in hac vita expositi sint, post obitum demum felices.

Hyp. rem. Diues, cuius Lucas c. 16 meminit, vitam voluptatibus transegit et post mortem in barathrum æternum detrusus est.

2. *Hypothesis generalis, specialis, specialissima.* E.g.

Tb. Deus per prophetas de ingrato Israelitarum animo sæpe conquestus est.

Hyp. generalis. Nec christiani plerique gratiores sunt.

Specialis. Quam parui diuina benignitas æstimetur, tempora nostra satis demonstrant.

Specialissima. Ex omnibus autem beneficiis nulla magis contemnuntur, quam quæ ad animarum salutem pertinent.

3. DISPOSITIO PER THESIN ET HYPOTHESIN.

1) *Dispositio naturalis.*

1. *Dispositio thematis alicuius vbetorici:* excerpta ex programme, quod de studiorum literariorum usu in ecclesia Christi publicauit VI Cal. Oct. cio 1800 XVII.

Thesis. Studia literaria profunt ecclesiæ Christi. Quod demonstratur per argumenta:

1) *Explicantia.*

(1) Non omnium studiorum patrocinium suscipio, quibus eruditi possunt esse dediti.

Act. 1. Nam multa studia sunt superuacua, quædam etiam noxia.

Amplif. ab exemplis librorum obscenorum et philosophiæ spurix.

Act. 2. Studia multos reddunt profanos.

Amplif. ab exemplis Bembæ, Politiani et aliorum.

(2) Neque tamen omnia, quibus abutuntur homines, inutilia sunt.

Amplif. ab exemplis cibi, potus, agriculturæ, opificiorum, mercaturæ, magistratuum: quæ omnia abusui sunt obnoxia.

2) *Probantia.*

(1) Sine studiis literariis sacra scriptura non recte potest legi.

Act. Nam hebræis et græcis literis confcripta est.

Amplif. a consec. Ergo maneat studium linguarum sanctarum et simul earum scientiarum, quæ faciunt ad has linguas excolendas.

E 3

(2) Sine

(2) Sine studiis litterariis sacra scriptura non sufficienter potest explicari.
Aet. Nam multa in ea leguntur, quæ lumen a doctrina humana accipiunt.

Amplificatio

1. *a test. Cassiodori* ex c. 27 instit. ad diuin. lect.
2. *a consuet.* Ergo conseruanda est eruditio humana.

(3) Sine studiis litterariis scriptores ecclesiastici non recte possunt legi et intelligi.

Aet. 1. Nam scripserunt lingua græca et latina.

Aet. 2. Sæpe illustrandi sunt e scriptoribus profanis.

Amplif. ab exemplis Lactantii, Hieronymi, Ambrosii, Basilii et Augustini.

(4) Studia litteraria mentes humanas ad religionem christianam aliquo modo præparant.

Aet. 1. Nam sine cultura ingenii homines magis magisque obbrutescunt.

Aet. 2. Cognitio vtilium disciplinarum sensim aliquem cultum sensumque lucis et humanitatis adfert nationibus integris.

Amplificatio

1. *ab obi.* Humanæ disciplinæ vix ciuilem sapientiam et virtutem dare possunt: et satis misera est etiam ibi rei christiana facies, vbi studia litteraria florent.

Resp. Conferantur incultæ nationes cum cultioribus, et barbara sæcula cum nostris temporibus: et sic facile patebit discrimen.

2. *ab exemplo* reformationis ecclesiæ, quæ non parum debuit restitutioni litterarum præcedenti.

3. *a testim. B. Lutheri*, qui grato animo agnouit, quantum præsidii in restituenda euangelii doctrina a litteris habuerit, apud Seckendorf. comment. de Luth, l. 1. §. 177. et l. 2. §. 20.

4. *a sc̄ct.* Ergo honestæ artes ac disciplinæ inter fulcra ecclesiæ numerandæ sunt.

Hypothesis. Idem sentiunt quidam ex nostro cœtu discipuli.

Aet. Nam sermonibus apud nos vltimis de fulcris ecclesiæ dicent et studiis litterariis quoque locum inter ea vindicabunt.

Amplificatio

1) *ab arg. expl.* Ita vero distributa inter eos opera est, vt primus, indigere ecclesiam variis fulcrorum generibus, ostendat: tres autem reliqui de fulcris eius politicis, theologis, æconomicis ac litterariis verba facturi sint.

2) *ab arg. insin.* Quos vt benevole audiant studiorum litterariorum patroni et amici, cœtusque simul reliqui illustrationem honorifica præsentia sua reddant illustriorem, etiam atque etiam rogo: abeuntibusque multa virtutis ac doctrinæ incrementa apprecor.

2. *Dispositio thematis alicuius hermeneutici*: excerpta ex parentatione, quam Vir summe reuerendus, Io. Anastasius Freylinghaufenius, memorie Meyerianæ consecratam publicauit anno cisd 10cc vi.

Thesis seu thema generale: Recordare creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ. Eccl. 12, 1. Fiat hic:

1) *Propositio* seu thema speciale; quod est ἔγγυον seu vnum necessarium iuuentutis.

2) *Demonstratio*. Quæ fieri potest

(1) *Indicando*. ἔγγυον seu vnum necessarium iuuentutis est recordatio creatoris.

(2) *Explicando*. Occurrit in hoc opere

1. *Obiectum*, creator: qui est

1) *Deus* trinus, quod patet ex numero plurali.

2) *Dignus* hac recordatione, quia est creator. Conf. Deut. 32, 18.

2. *Actus*, recordatio. Cuius

1) *Modus* non consistit in nuda eius memoria, sed vero cultu. Conf. Tob. 4, 6.

2) *Character* est fuga peccati.

3) *Medium* est meditatio verbi et imploratio auxilii diuini.

3) *Tempus*, iuuentus. Inculcetur hic circumstantia:

1) *Quando?* (1) Per totam iuuentutem, non vno aut altero eius die. (2) Non in iuuentute sola: sed propterea in iuuentute, vt idem in senectute eo melius fieri possit nullumque vitæ tempus sine hoc cultu prætermittatur. Conf. Tob. 4, 6. Luc. 1, 74, 75.

2) *Cur?* Quia

(1) *Corruptio* naturalis se non tantum in prouectiore ætate, sed in iuuentute etiam exoritur. Conf. Gen. 6, 5. c. 8, 21. Eccl. 1, 10.

(2) *Depravationi* nulla ætas magis obnoxia est, quam iuuentus. Conf. Prou. 7, 7.

(3) *Iuuentus* plerumque sibi sed falso persuadet, verum Dei timorem non tam ad se, quam ad seniores pertinere. Conf. Sap. 2, 6.

(4) *Iuuentutis* male ac sine Dei timore transacta damna et homo ipse in ætate prouectiore et alii etiam sentiunt, quibus inutilis est.

(5) *Iuuentutis* bene atque in timore Dei transacta commoda et homo ipse per totam vitam et alii etiam percipiunt, quibus prodest.

(6) *Facilius* est initium timoris diuini in iuuentute facere, quam in senectute.

(7) *Incertum* est, vtrum ad virilem aut senilem ætatem perueniunt sint iuuenes nec ne. Conf. Pl. 103, 15.

3) *Applicando* per *consecrarium eleuaticum*. Ex his patet, non viam ad licentiam vitamque carnalem aperire iuuentuti ecclesiasten paulo ante c. 11, 9 scribentem: Latere, iuuenis, et bonum faciat tibi cor tuum in diebus adolescentiæ tuæ; et abi in visis cordis tui, et in adpectu oculorum tuorum.

Amplif.

Amplif. consuetarii ex contextu. Quod etiam inde manifestum est, quia statim subiungit: *Cognosce tamen, quod propter, omnia ista adducturus te sit Deus in iudicium,*

Hyporbesis, qua continetur

1) *Applicatio thesicos*

(1) *Ad defunctum.* Qui

1. Est Ioannes Theophilus Meyerus, Hungarus: Ioannis Meyeri, centurionis quondam Cæsarei filius, Pædagogii Regii alumnus.
2. A parentibus ante menses nouem propterea huc missus est, vt vna cum studiis litterarum etiam vni necessario studere disceret.
3. Hoc studium sibi magnopere commendatum habuit.
4. Et propterea, postquam die 2 Maii 1706 obdormiuit, inter beatos merito censetur.

(2) *Ad parentes,* quibus maximo hæc omnia solatio esse possunt.

(3) *Ad commilitones,* quorum est imitari egregium hoc exemplum et mortis quotidie meminisse.

(4) *Ad reliquos auditores adultos ac seniores,* quorum est

1. Meminisse iuuentutis suæ.

2. De seria emendatione cogitare. Conf. Ioan. 3, 3. Matth. 13, 3.

(5) *Ad vniuersos.* Qui creatoris recte et constanter memor est: huius et Deus, cæli ac terræ conditor, et hic et in æternum recordabitur.

2) *Gratiarum actio ad eos,* qui sanus comitati sunt.

2) *Dispositio artificialis.*

1. *Basis suæ dispositio prima.* E g.

Ant. Speras æternam cum Christo gloriam.

Conn. Quæ beatitas quum sine afflictionibus obtineri nequeat;

Cons. Patientia opus est.

2. *Illustratio baseos suæ dispositio secunda, habens vnam thesin vni baseos parti præmissam et accommodatam:*

Thef. Spicæ, solis radios multum passæ, aureum tandem colorem adsumunt.

Hyp. ad ant. Tu speras fore, vt aureo splendore coruscans post hanc vitam cum seruatore tuo semper viuas.

Conn. Sed hæc beatitas sine afflictionibus obtineri nequit.

Cons. Hinc patientia opus est.

Illustratio baseos seu dispositio secunda, habens vnam thesin duabus baseos partibus accommodatam:

Zb. Spicæ, solis radios multum passæ, aureum tandem colorem adsumunt.

Hyp. ad ant. Tu speras fore, vt aureo splendore coruscans post hanc vitam cum seruatore tuo semper viuas.

Hyp. ad conn. Quæ spes quum in tentationis flamma a scoris purior semper ac solidior fiat:

Cons. Patientia opus est.

Illustra-

Illustratio baseos siue dispositio secunda, habens unam thesin omnibus baseos partibus accommodatam:

Th. Spicæ, folis radios multum passæ, aureum tandem colorem adsumunt.

Hyp. ad ant. Tu speras fore, vt aureo splendore coruscans post hanc vitam cum feruatore tuo semper viuas.

Hyp. ad conn. Sed spes hæc in tentationis flamma a scoriis purior semper ac fo- lidior efficitur.

Hyp. ad conf. Hinc vita illius, quam tibi non sine causâ polliceris, dignitas ac fulgor postulat, vt purgationem tam salutarem, quam hic ex voluntate diui- na in furno multarum calamitatum experiris, patienti animo admittas.

Illustratio baseos siue dispositio secunda, singulas theses singulis baseos partibus præ- mittens, et accommodans, cum earundem amplificatione:

Thes. 1. Spicæ, folis radios multum passæ, aureum tandem colorem adsumunt.

Amplificatio

1) *ab expl.* Obseruare id licet, quum tempore æstiuo in campum prodimus et confitos frugibus agros accuratius intuemur.

2) *a test.* Quo etiam respicere inscriptio videtur, quam doctus quidam Italus huic siderum duci apposuit: Mutat in aurum.

Hyp. ad ant. Tu speras fore, vt aureo splendore coruscans post hanc vitam cum Christo semper viuas.

Th. 2. Sæpius, credo, audiisti, quod aiunt homines: Per aspera ad astra, per cru- cem ad lucem.

Amplificatio

1) *ab etiol.* Tritissima enim verba sunt et longo etiam vsu fatis comprobata.

2) *ab exemplo.* Erigere autem se dictis eiusmodi solent illi, qui duris rerum hu- manarum initiis vtendum sibi esse intelligunt ante, quam ad speratos ho- nores possint ascendere.

Hyp. ad conn. Sed multum falleret et falleretur, qui hanc viam non ad christia- nos pertinere existimaret. Horum enim maxime et ita propria est, vt non possit instar siderum aliquando lucere, quem crucis asperitas a ducis sui ve- stigiis auocat.

Th. 3. Epictetus philosophiam vniuersam duobus verbis complexus est: ἀπέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι, sustine et abstinere, leide und meide.

Amplif. ab expl. In patientia igitur primam sapientiæ partem philosophus po- nit.

Hyp. ad conf. Ego vero te ad hanc virtutem non ex ore pagani, sed ex ipsius Christi disciplina excitabo: cuius apostolus, Patientia, inquit, opus habetis, vt voluntatem Dei facientes promissionem reportetis. Hebr. 10, 36.

* * *

Sed manum de tabula. Probe enim videndum est, ne quid nimis in hoc artifi- cii genere fiat: nec realium, vt vocant, loco censeatur, quod mera verba habet ac facile absurdam efficere orationem potest.

SECTIO IV

DE SYLLOGISMO ORATORIO.

Syllogismus oratorius ita, vt logicus, tres habet propositiones : maiorem, minorem et conclusionem.

1. MAIOR propositio enuntiationem seu regulam aliquam generalem continet.
2. MINOR adfumptio vocatur et exemplum adfert propositioni maiori vel consonum vel contrarium.
3. CONCLUSIO est propositio principalis, ex maiori et minori vere ac necessario fluens.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

1. Exemplum syllogismi oratorii hoc esto :

Mai. Quidquid conseruat rempublicam, illud in ciuitate religiose colendum est.

Min. Atqui iustitia conseruat rempublicam.

Concl. Ergo iustitia in ciuitate religiose colenda est.

2. Propositiones syllogismi oratorii varie transponi possunt, hoc modo :

1) *Mai.* Quidquid conseruat rempublicam, illud in ciuitate religiose colendum est,

Concl. Hinc præ ceteris virtutibus iustitiam in ciuitate decet coli,

Min. Est enim ea virtutis huius indoles, vt sine illa stare respublica non possit.

2) *Min.* Ea est iustitiæ indoles, vt sine ea conseruari respublica nullo modo possit.

Mai. Colendum autem id esse in ciuitate religiosissime, quod ad conseruationem reipublicæ facit, nemo potest dubitare.

Concl. Ergo iustitia in ciuitate religiose colenda est.

3) *Min.* Ad conseruationem reipublicæ quam maxime facit iustitia,

Concl. Quare coli in ciuitate religiose debet.

Mai. Quæcumque enim et singulis et vniuersis profunt, eorum exercitium vigere inter ciues necesse est.

4) *Concl.* Iustitia in ciuitate religiose colenda est.

Mai. Quidquid enim facit ad rempublicam conseruandam, illud negligi a ciuibus nullo modo debet.

Min. Esse autem eam iustitiæ indolem, vt, si religiose colatur, ad vniuersos ac singulos multum inde salutis redundet, inter omnes constat.

5) *Concl.* Iustitia in ciuitate religiose colenda est.

Min. Conseruat enim rempublicam.

Mai. Debere autem earum rerum exercitium inter ciues vigere, quæ publice profunt, nemo sanus diffitebitur.

3. Propositiones syllogismi oratorii nouis argumentis probari possunt atque amplificari, ut oriantur profyllogismi. E, g.

1) *Maiores*. Quidquid conseruat rempublicam, illud in ciuitate religiose colendum est.

Act. Non potest enim singulis bene esse, nisi earum rerum cultura vigeat, quæ vniuersis profunt.

Amplificatio

(1) *a contrario*. Quod si vero totius ratio recte habita est, necessario ad partes inde vtilitas redundat.

(2) *a simili*. Videmus hoc in corpore humano, a cuius recta constitutione singulorum membrorum sanitas dependet.

2) *Minores*. Si quæ autem virtutes sunt aut si quæ officia, quæ conferre aliquid ad conseruationem publicam possunt: in iis iustitia præ ceteris non potest modo, sed debet etiam numerari.

Act. Nam qui huic studet, neminem lædit: sed suum cuique tribuit.

Amplificatio

(1) *a contrario*. Iniusti autem iniqui erga alios sunt, et omnia ad se rapere student.

(2) *ab expl.* Ex quo prauæ cupiditatis dominio non potest non euersio reipublicæ existere.

Act. Nam oppresorum querelæ tandem in turbas ac rebellionem desinunt.

Amplificatio ab exemplo. Testis est antiqua Roma, quam patriciorum et equitum iniustitia ad diuturnos persæpe motus excitauit.

3) *Conclusio*. Quare si quis bene consulere reipublicæ cupit: omnes neruos intendat necesse est, ut nihil iniuste neque contra ciues neque a ciuibus fiat.

Amplificatio

1) *a testimonio*. Ipse nihil magis in votis habeo, quam ut quilibet egregium illud et vere imperatorium Ferdinandi I dictum non laudet modo, sed etiam sequatur: Fiat iustitia, et pereat mundus.

2) *ab exemplo*. Nec prorsus improbare possum seueritatem Cambysis, Persarum regis: qui cutem iniusto iudici detractam tribunali superinduci iussit, filiumque patri sic punito dedit successorem; hac admonitione adita, ut parentis exuuias intuens recte iudicaret, ne simili supplicio adficeretur.

4. Egregium syllogismi oratorii exemplum habet Cicero in oratione pro lege Manilia: quod capite sequenti producemus, quum de confirmatione agendum erit, p. 47.

5. Altera præmissarum, ac præcipue maior tamquam notior, plerumque omittitur, ut fiat enthymema seu syllogismus imperfectus: præsertim quum in iusta oratione confirmandi gratia hic syllogismus adhibetur.

SECTIO V
DE ORATIONE.

Partes iustæ ac speciatim sic dictæ orationis sunt quatuor:

- I. EXORDIVM; cuius
- 1) *Finis* est docilitas, attentio ac benevolentia auditorum. p. 94.
 - 2) *Dispositio* fit per antecedens et consequens, vel per thesin et hypothesin. p. 45.
2. PROPOSITIO siue ipsum thema; quod
- 1) *Ponitur* vel explicite vel implicite. p. 45.
 - 2) *Cohæretur* cum exordio, eiusque vel consequens vel hypothesis est. p. 45.
 - 3) *Amplificatur* interdum argumento quodam insinuanti, quam captationem benevolentia vocare solent. p. 45.
3. TRACTATIO; quæ facit
- 1) *Partitionem* per argumenta vel explicantia, vel probantia, vel persuadentia. p. 45.
 - 2) *Confirmationem* per tot chrias vel syllogismos oratorios, quot partes confirmationis esse debent, p. 46.
 - 3) *Applicationem* per confectaria dogmatica, elenchrica, prædientica, epanorthotica et paracletica. p. 48.
4. CONCLUSIO; quæ vel repetitione thematis, vel confectario, vel voto absoluitur. p. 48.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Oratio quatuor priora disponendi genera certo modo complectitur: utpote quæ in sermonibus brevioribus quidem sustinent rationem totius: hic autem pro parte tantum habentur, quum exordio, confirmationi aut alii orationis parti inferunt. Vbi simul obserua: ex partibus his propositionem et tractationem esse necessaria, reliquas arbitrarias.

I. EXORDIVM.

1) *Finis exordii.*

Exordii finis est præparare auditorem ad rem dicendam. *Docilis* ergo tum reddendus auditor est, quum dubitamus, eum rem satis intellecturum, nisi quædam fuerint præmonita: *attentus*, quum aliud acturum aut cogitaturum cum suspicamur: *benevolus*, quum veremur, ne ingratum orationis nostræ argumentum aut præoccupatus adfectu animus sit. Breue autem esse exordium oportet, ne nimis fatigemus auditorem et præloquio nostro id, quod quærere nobis propositum est, maxime impediamus.

2) *Dispo-*

2) *Dispositio exordii.*

1. *Per antecedens et consequens* disponi exordium potest, quum causa vel occasio materiae tractandae indicatur. E. g.
Prop. Dicam de pertinacia.
Act. Est enim commune iuuentutis vitium.

Inuertatur:

- Exord.* seu *antec.* Pertinacia est commune iuuentutis vitium.
Prop. seu *conf.* Hinc verba iam de ea facturus sum.
 2. *Per thesin et hypothesein* disponi exordium potest, quum themati praemittitur argumentum illustrans. E. g.
Thema. Deus non vult quosdam perire, sed omnes ad poenitentiam concedere.
 2 Pet. 3, 9.
Illustr. ex Ezech. 33, 11. Viuo ego, dicit dominus Deus: nolo mortem impii, sed vt conuertatur impius a via sua et viuat.

Inuertatur:

- Exord.* seu *thesis.* Viuo ego, dicit dominus Deus. Ezech. 33, 11.
Amplif. ab arg. expl. seu paraphrasi. Ex his verbis cognoscitur Dei 1) voluntas
 2) ordo.
Prop. seu *hypoth.* Eiusdem argumenti textus noster est.
 3. *Antecedens ac thesin* in dispositione exordii possunt concurrere. E. g.
Thema. Dicam de negligentia.
Act. Multi enim vestrum hoc morbo laborant.
Illustr. Faciunt, vt canis e Nilo.

Inuertatur:

- Exord.* seu *thesis.* Peruulgatum Latinis prouerbium est: Vt canis e Nilo.
Hypoth. ad *antec.* Hoc in multis vestri ordinis accommodari potest.
Prop. seu *conf.* Consulam igitur commodis vestris ac de incuria quaedam dicam.

2. PROPOSITIO.

1. *Propositionis explicitae* exempla dedimus: *implicita* occurrit apud Cic. pro M. Marc. c. 1. Orator enim, laudaturus Caesarem, non expressis verbis hoc thema suum proponit: sed, *Nullius*, inquit, *tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tanta copia, quae non dicam exornare, sed enarrare, C. Caesar, res tuas gestas possit; tamen hoc adfirmo et hoc pace dicam tua, nullam in his esse laudem amplioreni, quam eam, quam bodierno die consecutus es.*
 2. *Connexionem* propositionis cum exordio exempla data ostendunt. Vbi tamen haud mirandum est, si ordo rerum aliam interdum connectendi rationem postulet.
 3. *Captatione beneuolentiae* vulgari et scholastica non semper opus est: praesertim quum iam amari nos et auditores attentos esse scimus, tritisque illis et ad nauseam vsque decantatis formulis aliquid amplius impetrari posse vix credibile est.

3. TRACTATIO.

3) *Partitio.*

1. *Per argumenta explicantia* fit partitio hoc modo:
Prop. Dicam de humilitate christiana.
Tractatio. eiusque
Part. Demonstrabo virtutis huius 1) fundamenta 2) impedimenta 3) incitamenta.

2. *Per argumenta probantia* fit partitio hoc modo :

Prop. Geographiæ antiquæ studium est utilissimum.

Tractatio, eiusque

Part. Nam multum facit

- 1) ad intelligendos scriptores antiquos, præsertim historicos.
- 2) ad scripturam sacram multis locis facilius intelligendam.
- 3) ad historiam ecclesiasticam novi testamenti rectius intelligendam.
- 4) ad geographiam et historiam recentiorum felicius intelligendam.

3. *Per argumenta persuadentia* fit partitio hoc modo :

Prop. Discite geometriam,

Tractatio, eiusque

Part. Est enim disciplina 1) honesta 2) utilis 3) iucunda 4) facilis 5) necessaria.

4. In elaboratione partitio non raro tamquam argumentum explicans subiungitur propositioni, et captationi benevolentiae præmittitur.

2) *Confirmatio.*

1. *Per chyras* fit confirmatio ita, ut propositio orationis sit communis omnium chyrarum subsequen-
tium subsequentium protasis. E.g.

Prop. Voluptas est fugienda.

Tractatio, eiusque

Confirmatio, quæ desumit argumenta

1. *a causa efficiente.*

Act. Originem traxit a diabolo et lapsu primorum hominum.

Amplif. a contr. Ante lapsum Deo tantum delectabatur homo.

2. *a turpi.*

Act. 1. Nihil magis Deo repugnat nec a Deo abducit magis, quam voluptas.

Amplif. a test. Cic. de sen. c. 12. In voluptatis regno virtus consistere non potest.

Act. 2. Omnes boni eam detestantur, etiam pagani.

3. *ab effectu.*

Act. Voluptas gignit multa vitia alia.

Amplif. a test. Archytas Tarentinus nullum scelus, nullum malum facinus esse dicit, ad quod suscipiendum non libido voluptatis homines impellat. Cic. de sen. c. 12.

4. *a damno.*

Act. 1. Bestiis nos similes, immo deteriores reddit.

Amplif. a contr. Temperantia et castitate ad Deum propius accedimus.

Act. 2. Omnes animi vires contaminat et debilitat.

Amplif. ab arg. expl. Hæ autem Deo dicatæ esse debent.

Act. 3. Corpus corrumpit.

Amplif. a simili. Diuinus Plato escam malorum appellat voluptatem: quod ea videlicet homines capiantur, velut hamo pisces.

Act. 4. Opes consumit.

5. *a facili.*

Act. Non impossibile est effugere voluptatem.

Amplificatio

1) *ab obi.* Vires nostræ exiguæ sunt, et voluptatis magnæ.

Illustr. a test. Hinc Cicero blandissimas dominas appellat voluptates.

Resp. Deus promissit et largietur vires.

2) *ab arg. expl.* Serius modo precibus implorandum est auxilium diuini.

2. *Per*

2. *Per syllogismos oratorios* fit confirmatio ita, vt propositio orationis fit communis omnium syllogismorum subsequentium conclusio. Illustre exemplum occurrit apud Ciceronem in oratione pro lege Manilia. Vbi

1) *Pars prima* confirmationis de genere belli Mithridatici agit, et hoc syllogismo dirigitur: *Quocumque bello vindicatur gloria populi romani, salus sociorum, vsus vectigalium, et possessio multorum ciuium: illud est necessarium.* Conf. c. 10. n. 27. Atqui bello Mithridatico hec omnia vindicantur. Ergo est necessarium.

Proponitur autem huius syllogismi

(1) *Maiores* c. 2. n. 6. Genus - consulendum.

(2) *Minores*, eiusque

1. *Membrum primum* de gloria populi romani c. 3. n. 7. Et - nomine,

1) Probatio c. 3. n. 7 - 10. Quod is - videatur.

2) Conclusio c. 4. n. 10 - 12. Sed - non posse.

2. *Membrum secundum* de salute sociorum c. 5. n. 12. Quid - vocatur,

1) Probatio c. 5. n. 12. 13. Regno - commoratur.

2) Conclusio c. 6. n. 14. Quare - defendere.

3. *Membrum tertium* de vsu vectigalium c. 6. n. 14. Praesertim - agatur,

1) Probatio c. 5. n. 14 - 16. Nam - arbitrentur.

2) Conclusio c. 6. n. 16. Putatisne - liberatos.

4. *Membrum quartum* de possessione ciuium c. 7. n. 17. Ac - diligenter,

1) Probatio c. 7. n. 17. 18. Nam - habent.

2) Conclusio cum amplif. ab obiect. c. 7. n. 18. Erit - concidant,

(3) *Conclusio* (generalis) c. 7. n. 19. Quare - defendantur.

2) *Pars secunda* de magnitudine belli agit. Est vero partis huius

(1) *Protasis*: Bellum Mithridaticum est periculosum, c. 8. n. 20 et c. 10. n. 27.

(2) *Amplificatio*

1. *ab obiectione*, Non est ita magnum, vt sit periculosum, c. 8. n. 20.

2. *a responsione*, qua continetur

1) *Concessio* rerum a Luculle bene gestarum, c. 8. n. 20. 21. In quo - laudantur.

2) *Probatio* protaseos, quæ hoc syllogismo dirigitur: *Quocumque bellum a regibus potentissimis coniungitur, a nationibus concitatis renouatur, a gentibus integris suscipitur, ab exercitu debilitato et nouo imperatore geritur: illud est periculosum.* Atqui bellum Mithridaticum est tale. Ergo est periculosum.

Syllogismi huius propositio maior, tamquam per se nota, omittitur.

Proponitur autem

(1) *Minor*, eiusque

1. *Membrum primum* de regibus potentissimis c. 9. n. 22. 23. Requiritur - recreauit.

2. *Membrum secundum* de nationibus concitatis c. 9. n. 23. Cuius - putauit.

3. *Membrum tertium* de gentibus integris c. 9. n. 23. Erat - concitabantur.

4. *Membrum quartum* de exercitu debilitato et imperatore nouo c. 9. n. 23 - 26. Noster - tradidit.

(2) *Conclusio*. Ergo hoc bellum est periculosum, c. 9. n. 26. Multa - exercitu.

3) *Pars*

3) *Pars tertia* de imperatore deligendo agit, ac duplici syllogismo dirigitur. Nam proponitur

(1) *Syllogismus principalis*, hoc modo: *Quicumque præ ceteris est idoneus, is imperator ad bellum Mitbridaticum deligendus est. Atqui Pompeius præ ceteris est idoneus. Ergo Pompeius imperator ad bellum Mitbridaticum deligendus est.*

Apparet syllogismi huius

1. *Maior* c. 10. n. 27. *Vtinam* - putaretis.

2. *Minor* c. 10. n. 27. *Nunc* - superarit.

3. *Conclusio* c. 10. n. 27. *Quæ res* - possit.

(2) *Prosyllogismus*, ad probandam syllogismi principalis minorem comparatus, hoc modo: *Quicumque imperator summam habet rei militaris scientiam, virtutem, auctoritatem ac felicitatem: ille præ ceteris est idoneus ad bellum Mitbridaticum. Atqui Pompeius est talis. Ergo Pompeius præ ceteris ad bellum Mitbridaticum est idoneus (et per consequens etiam deligendus).*

Not. *Conclusio hæc* consequens sæpe in hac parte pro conclusione antecedente ponitur. Ceterum apparet prosyllogismi huius

1. *Maior* c. 10. n. 28. *Ego* - felicitatem.

2. *Minor*, eiusque

1) *Membrum primum* de scientia rei militaris n. 42. Et huius

(1) *Probatio* c. 10. n. 28. *Quis* - possit.

(2) *Conclusio* sequitur de num c. 16. n. 49.

2) *Membrum secundum* de virtute c. 11. n. 29.

(1) *Probatio* c. 11. n. 29. 41. *Neque* - dilexerint.

(2) *Conclusio* c. 14. n. 42. *Et* - videatur.

3) *Membrum tertium* de auctoritate c. 15. n. 43.

(1) *Probatio* c. 15. n. 43. 46. *Quod* - existimetis.

(2) *Conclusio* sequitur de num c. 16. n. 49.

4) *Membrum quartum* de felicitate c. 16. n. 47.

(1) *Probatio* c. 16. n. 48.

(2) *Conclusio* comprehenditur c. 16. n. 49.

3) *Conclusio* (generalis) c. 16. n. 49 et 50. *Quæ* amplificatur obiectione

1) *Hortensii* c. 17. n. 51. 52. *Cui* respondet c. 17. n. 52. 58.

2) *Q. Catuli* c. 17. n. 51 et 59. *Cui* respondet c. 17. n. 59. 68.

3) *Pro confirmatione* interdum adhibetur pars vicaria, nimirum confutatio vel narratio: si nimirum res ita postulet, ut in thematibus polemicis aut historicis.

3) *Applicatio.*

De quinque confectariorum generibus supra actum est p. 25. Posfunt autem confirmationi vel interferi vel subiici, etiam novis argumentis amplificari. Neque tamen necesse est, omnia semper ex vno themate deduci: sed sufficit vnura atque alterum adhibere, reique præfenti accommodare. De amplificatione confectariorum vide omnino Cl. Hubn. d. l. p. 163 et seq.

4. CONCLUSIO.

Præcipuum conclusionis munus est mouere adfectus: cui ut satisfaciatur orator, aperire eloquentiæ fontes omnibus viribus debet et ipse imagines rerum absentium ita animo complecti, quasi eas oculis coram cernere videatur. Vide Vos, part. orat. l. 3. c. 9.

CAPVT

CAPVT III
DE ELOCUTIONE.

SECTIO I

DE ELOCUTIONIS GENERIBVS.

Genera elocutionis pro diuerso respectu varia sunt. Dicitur enim stilus respectu

1. **MATERIAE** vel philosophicus, vel historicus, vel epistolicus, vel oratorius, vel poeticus, vel dialogicus. p. 49.
2. **LOCI** vel homilericus, vel forensis, vel curiæ, vel cômicus. p. 49.
3. **QUALITATIS** vel sublimis, vel mediocris, vel humilis. p. 50.
4. **QUANTITATIS** vel luxurians, vel breuis, vel concisus, vel con-
tractus. p. 50.
5. **MODI** vel recitatus, vel relatiuus. p. 50.

OBSERVATIONES ET EXPLI-
CATIONES.

I. RESPECTVS MATERIAE.

1. *Philosophicus* stilus perspicuitati studet ac rarius vitur figuris. Hic Ciceronis est in libris de officiis, et plerorumque eruditorum in cathedra.
2. *Historicus* medius est inter simplicem philosophicum ac superbientem oratorium; et in Nepote, Casare, Liuiio, Iuliano, Tacito aliisque videtur.
3. *Epistolicus* perspicuitati atque elegantiae studet. Exempla eius habemus in Cicero-
ne, Plinio, Manutio, Mureto, Paleario, Buchnero.
4. *Oratorius* ornatus est ac verborum et sententiarum floribus superbit. Cuius generis sunt Cicero, Muretus, Palearius, Cunæus, Buchnerus, Cellarius.
5. *Poeticus* a simplici et communi loquendi genere multum recedit, magnamque sibi in verbis ac figuris licentiam indulget: quemadmodum ex Virgilio, Horatio, Ouidio aliisque notum est.
6. *Dialogicus* personis ac materiae se accommodat. Cicero in Catone maiore et Laelio huc referendus est, et ex recentioribus Erasimus Roterodamus et Castalio: quibus adde, si placet, colloquia nostra Terentiana.

2. RESPECTVS LOCI.

1. *Homilericus* stilus ex concionibus sacris notus est: et eo fructuosior, quo planior.
2. *Forensis* est aduocatorum in iudiciis, et ex actis litigantium cognoscitur.
3. *Curia stilus* is vocatur, qui in curiæ negotiis ac caerimoniis adhibetur: et ex edictis, rescriptis ac libellis supplicibus patet.
4. *Comicus* in theatris vlrpatur: qualis est Plauti, Terentii, Senecæ tragici.

G

3. RESPE.

I

3. RESPECTVS QUALITATIS.

1. *Sublimis* stilus seu magnificus verbis magnificis, item tropis ac figuris multum vtitur: et adhibetur in rebus arduis; vt sunt res caelestes, facta heroum ac principum, descriptiones pugnarum et similia. Huc referendi sunt panegyrici veteres: item Cicero in oratione Catilinaria prima et Philippicis plurimis, Virgilius in libris Aeneidos, Silius Italicus de bello Punico, Stadius in libris Thebaidos et alius, Seneca tragicus; immo Liuius quoque, magnorum ducum res gestas enarrans.
2. *Mediocris* seu aequabilis est medius inter sublimem et humilem, ac propterea vfitatissimus. Talis est Ciceronis in orationibus plerisque, vt pro Archia, in Catilinaria secunda et tertia, in epistolis ad diuersos: item Plinii, Nepotis, Suetonii, Ouidii in libris tristium ac de ponto, Prudentii et aliorum. Vnde adhiberi in epistolis, dedicationibus, praefationibus, programmatibus, orationibus et carminibus vulgaribus, aliisque generis huius scriptis potest.
3. *Humilis* seu tenuis humilioribus verbis vtitur et in rebus humilioribus etiam adhibetur: vt sunt colloquia, comediae proprie dictae, georgica, bucolica et similia. Est autem ex hoc ordine Plautus, Terentius, Columella, Varro, Palladius, Virgilius in libris georgicorum: immo Iulius Caesar etiam stilo humiliori, etsi non plebeio aut ineleganti, bellum gallicum ac ciuile descripsit.

4. RESPECTVS QUANTITATIS.

1. *Luxurians* stilus Asiaticus vocatur antiquis: vt ex Cic. de cl. orat. c. 17 et Quintil. l. 12. c. 10. patet. Ipse Cicero, praesertim iunior, huius classis est: et, qui eum imitati sunt, Muretus ac Manutius. Vid. Vosl. instir. orat. l. 6. c. 6.
2. *Breuis* seu Rhodius, hoc est, inter Asiaticum et Atticum medius, est Ciceronis iam senioris et Iulii Caesaris.
3. *Concisus* est, quem Atticum Cicero vocat. Referri huc ex veteribus Sallustius, Seneca et Curtius possunt: ex recentioribus autem Petrus Cunaeus in orationibus, nisi forte ad Rhodium propius accedere videatur.
4. *Laconicus* contractior est, quam vt eum quis imitari facile possit: vt ex Ciceronis ad Atticum et Symmachi epistolis videmus. Tacitus autem ac Plinius iunior quasi medii inter Atticisimum et Laconisimum fuisse videntur.

5. RESPECTVS MODI.

1. *Recitatus* stilus est, qui vtitur oratione recta.
2. *Relatiuus*, qui obliqua oratione vtitur.
Sic apud Curtium l. 4. c. 14. Alexandri oratio exhibetur stilo relatiuo, n. 1 - 7:
Darii autem recitatio, n. 9 - 26.

SECTIO

SECTIO II
DE ELOCUTIONIS REQUISITIS.

Requisita elocutionis sunt

1. PURITAS: ut adhibeantur vocabula pura et phrasæ probatæ.
2. PERSPICIVITAS: ut sint vocabula usitata et propria; et periodi
| nec breues nimis, nec iusto longiores.
3. ELEGANTIA: quam efficit concinnus verborum ordo ac nume-
| rus, accuratus phrasium delectus, apta periodorum connexio.
4. DIGNITAS: ut adhibeantur vocabula personæ, rei, tempori ac lo-
| co conuenientia.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. PURITAS.

Puritati sermonis aduersatur barbarismus et solæcismus. Barbarismus est vocabulorum victiosorum usurpatio: solæcismus, vocabulorum per se bonorum usurpatio vitiosa. Vid. Vosf. de vitiis sermonis lib. 1. c. 1. 9. c. 8 seqq. et part. orat. lib. 4. c. 1. §. 8 seqq.

Puritas latinis dicitur laecinitas. Cuius qui ex iuuenibus nostris ita, ut decet, studiosus est: consulat et cum lectione optimorum scriptorum quam diligentissime coniungat Christoph. Cellarii curas posteriores de barbarismis et idiotismis sermonis latini.

2. PERSPICIVITAS.

Vsitate vocabulis opponuntur obsoleta et noua: propriis autem illa, quæ eius rei nec sunt nec esse possunt ex vsu doctorum, de qua usurpantur.

Qui nimiam breuitatem sectantur aut iusto longiores sunt, in obscuritatem facile incidunt.

De perspicuitate vid. Vosf. part. orat. l. 4. c. 1.

3. ELEGANTIA.

Ordo iuncturam verborum complectitur: præstatque 1) ut oratio sit suauis ac sonora, non aspera aut hiulca; 2) ut verba suo quæque loco collocentur, nec dignius vel natura prius postponatur illi, quod indignius vel natura posterius est. Vid. Vosf. d. l. 1. §. c. 1.

Numerus oratorius est longarum ac breuium syllabarum mixtura atque temperamentum: in quo principium oportet, maxime autem finem periodorum attendi; ac simul aurium iudicium adhiberi, quod crebra scriptorum optimorum lectione comparatur. Vid. Vosf. d. l. c. 3.

Ad connexionem periodorum particula multum valent: quæ instar calcis sunt, arenas passim fluentes continentis. Legatur Turfellini libellus de particulis linguæ latinæ.

4. DIGNITAS.

Dignitatem elocutionis in tropis et figuris ponunt veteres: quibus tamen nonnulli recentiorum elegantiam absolui arbitrantur. Sed quia latius patere videntur dignitas et elegantia, quam vsus troporum atque figurarum: de his non incommode inter aduincula elocutionis agi potest; ac dignitati interea vsus vocabulorum persona, re, tempore ac loco dignorum tribui.

SECTIO III
DE ELOCUTIONIS ADMINICVLIS.

Adminicula elocutionis, præter exercitationes periodicas in parte prima suppeditatas, sunt

1. EXERCITIVM CONNECTENDI: quod iudicando, variando, imitando, transponendo, contrahendo ac dilatando fuscipitur. p. 52.

2. VARIATIO RHETORICA per tropos et figuras. Sunt autem

1) *Tropi quatuor*: metaphora, metonymia, synecdoche et ironia. p. 56 et 64.

2) *Figure* vel

(1) *Verborum*: vt ellipsis, asyndeton; pleonasmus, polysyndeton, synonymia, exergasia; epizeuxis, anaphora, epiphora, symploce, anadiplosis, climax, epanalepsis, antanaclasis, ploce, polyptoton, epanodos; paregmenon, paronomasia, homœoptoton, homœoteleuton. p. 59 et 64.

(2) *Sensentiarum*: vt occupatio, concessio, communicatio; distributio, hypotyposis, antitheton, paradiastole, antimetabole, oxymoron, digressio, reuocatio, epiphonema; præteritio, incrementum, periphrasis; epanorthosis, interrogatio, apotrophe, profopocœia, fermocinatio, exclamatio, aposiopesis; transitio, reiectio. p. 61 et 65.

3. VARIATIO LOGICA per locostopicos: vtpote qui recte adhibiti multiplicem variandi stili rationem suppeditant. p. 67.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. EXERCITIVM CONNECTENDI.

1. Iudicando fieri exercitium connectendi potest: hoc est, adiectione formularum certarum, quæ iudicantes vocari solent; quia de connexionem subiecti et prædicati iudicant et, quam vera aut bona ea sit, ostendunt. Eiusmodi formulæ iudicantes ex multis aliis sunt etiam sequentes:

1) *Cui convenit hoc subiectum, is habet hoc prædicatum.* E. g.

Prop. Honestarum artium studium est laudabile.

Adi. form. indic. Qui in adsequenda honestarum artium scientia operam et industriam suam collocant, singulari quadam ac præcipua laude digni videntur; Muret. vol. I, orat. I.

2) *Tam habemus hoc prædicatum, quam nobis convenit hoc subiectum.* E. g.

Prop. Laus a laudatis viris proficiscens est iucunda.

Adi. form. Ea est profecto iucunda laus, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Cic. ep. 15, 6, 1.

- 3) *Qui considerat hoc subiectum, is inuenit hoc predicatum.* E.g.
Prop. Vita tua casibus humanis obnoxia est.
Adi. form. Equidem de te dies noctesque, vt debeo, cogitans, casus duntaxat humanos et incertos euentus valetudinis et naturæ communis fragilitatem extimesco. Cic. pro Marc. c. 7.
- 4) *Huic subiecto præ ceteris conuenit hoc predicatum.* E.g.
Prop. Studium theologiæ est laudabile.
Adi. form. Cum omnes mihi singulari quadam ac præcipua laude digni videntur, qui in adsequenda honestarum artium scientia operam et industriam suam collocant: tum ii præcipue, qui veluti maiore quodam numinis adflatu perculsi, ceteris omnibus posthabitis, ad diuinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes suas atque omnia studia contulerunt. Muret. vol. I. orat. I.
- 5) *Dici non potest, quam bene huic subiecto conueniat hoc predicatum.* E.g.
Prop. Cæsar res magnas gessit.
Adi. form. Nullius tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tanta copia: quæ non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit. Cic. pro Marc. c. 2.
- 6) *Absurdus sit, qui huic subiecto denegat vel tribuat hoc predicatum.* E.g.
Prop. Hæc res sunt magnæ.
Adi. form. Hæc ego nisi ita magna esse fatear, vt ea vix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit: amens sim. Cic. pro Marc. c. 2.
Prop. Non potes mihi parare inuidiam ex mea re familiari.
Adi. form. Multum te opinio fallit, qui mihi parare putasti inuidiam ex mea re familiari. Cic. in Sallust.
- 7) *Nemo tam absurdus est, vt huic subiecto denegat vel tribuat hoc predicatum.* E.g.
Prop. Salus omnium continetur salute tua.
Adi. form. Quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in republica, tam nihil vniquam nec de sua nec de communi salute cogitans: qui non intelligat, tua salute contineri suam; et ex vnius tua vita pendere omnium?
Cic. pro Marc. c. 7.
Prop. Hoc contingere non potuit P. Clodio viuo.
Adi. form. Quis est tam demens, qui hoc, P. Clodio viuo, contingere potuisse arbitretur? Cic. pro Mil. c. 28.
- 8) *Ego sic existimo vel nemini dubium est, huic subiecto conuenire hoc predicatum.* E.g.
Prop. Imperator instructus esse debet scientia rei militaris, virtute, auctoritate, felicitate.
Adi. form. Ego sic existimo, in summo imperatore quatuor has res inesse oportere: scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Cic. pro leg. Man. c. 10.
Prop. Plus virtute perficiet, qui tantum auctoritate perfecit.
Adi. form. Quisquam dubitabit, quid virtute perfecturus sit, qui tantum auctoritate perfecit? Cic. pro leg. Man. c. 15.
2. *Variando sit connectendi exercitium ita, vt connectio propositionis alicuius sapius permutetur.* E.g.
Prop. Litteræ tuæ mihi pergrata fuerunt.

Variatio connexionis.

Quod ad me scripseris: id mihi tam iucundum fuit, quam quod iucundissimum.

Quod me tuis dignatus es litteris, eo nihil mihi potuit accidere gratius.

Quum tua ad me perferretur epistola, vidisses me gaudii magnitudine gestientem.

Miram animo pensavi voluptatem, quum tua mihi redderetur epistola.

Litteræ tuæ fecerunt, vt prorsus exsultarem gaudio.

Acceptis tuis litteris incredibilis voluptas cepit animum meum.

Tam mihi dulcis tua fuit epistola: quam ea, quæ sunt dulcissima.

Qui mihi tuas reddidit litteras, is mihi magnum gaudiorum cumulum attulit.

Quidquid in animo mæroris erat, id omne protinus excuserunt litteræ tuæ.

Vix credas, quantopere in litteris tuis acquiescam.

Dici vix queat, quantum mihi lætitiæ ex litteris tuis obortum sit.

Dicere mirum est, quantum voluptatis mihi ex litteris tuis adfulserit.

Papæ! quantas lætitiæ causas nobis tuæ litteræ suppeditarunt?

Emoriar, si quidquam mihi vquam acciderit iucundius litteris tuis.

Ita mihi feliciter omnia eueniant, vt litteris tuis nihil mihi gratius accidat.

Cave credas, rem vllam mihi accidere posse iucundiorẽ, quam sunt litteræ tuæ.

* Lege hæc et plura eiusmodi apud Erasmmum Rot. de cop. verb. l. 1. c. 33.

3. *Imitando* exercitium connectendi sit, quum probati alicuius exempli connexiones alii materiæ adhibemus. E. g.

Epistola Ciceronis xviii libri xi connexiones has decem habet: 1) *Etsi*, tamen 2) *Autem* 3) *Itaque* 4) *Etenim* quum; quis erat 5) *Nec vero* 6) *Quis enim* 7) *Nec dubito* 8) *Sed tamen* 9) *Quare velim equidem* 10) *Sin*.

Imit. Reprehendat pater filium, tempus in academia perdentem: et epistolam isdem formulis et particulis connectat.

4. *Transponendo* exercitium connectendi sit, quum partes alicuius sermonis aut epistolæ varie transponuntur. E. g.

Chria sumatur, quam Cl. Hubnerus quæst. orat. p. 108 exhibet, hoc modo paululum immutatam:

Prot. S. holæ sunt vitiles.

Act. Nam in scholis iuuentus bene instituitur.

Amplificatio

1) *a contr.* Vbi vero non sunt scholæ, ibi ætas tenera facile obrutescit.

2) *a sim.* Hinc feminiria reipublicæ non incommode vocantur scholæ.

3) *ab exempl.* Illustre huius rei exemplum in illustri gymnasio Gothano habemus, utpote ex quo iam multi viri docti prodierunt et adhuc prodeunt.

4) *a test.* Idem hoc Mazarinus confirmat, qui scholam a se institutam promoti imperii monumentum vocavit.

Concl. Vnde quam clarissime patet, curam scholarum in republica esse necessariam.

Transpositio I.

Testim. Mazarinus, peritissimus ille reipublicæ gerendæ Cardinalis, scholam, cuius constituendæ ipse auctor fuerat, promoti imperii monumentum appellare non dubitavit.

Contr. Et sic profecto est, vt, qui brutam in illis locis, vbi scholarum defectus aut penuria est, iuuentutem intuetur;

Act.

Aer. et virtutis illa præcepta ad animum reuocat, quæ a præceptoribus suis quisque adhuc puer accepit :

Prot. non possit non fateri, ex illis rebus, quæ ciuitati profunt, publicam teneræ ætatis institutionem fere vtilissimam esse.

Sim. Seminaria reipublicæ sunt scholæ, si fateri verum voluerimus.

Concl. Quis ergo dubitabit curam hanc, posthabitis reliquis omnibus, agenda esse, vt litterarum ludi vbique et aperiantur et conferuentur :

Exempl. idque eo magis, quum illustre huius vtilitatis exemplum in gymnasio Gothano habeamus; vtpote quod permultos huc vsque viros doctos reipublicæ tam ciuili quam sacræ dedit?

Transpositio 2.

Aer. Qui virtutis illa præcepta, quibus teneræ mentes in scholis bene constitutis imbuuntur, expendit :

Test. causam facile intelliget, cur Mazarinus ludum a se apertum promoti imperii monumentum vocauerit ;

Concl. et quæ nostris etiam temporibus optimum quemque inducat, vt eiusmodi institutionis curam summe necessariam esse existimet.

Sim. Ita enim iudico, reipublicæ seminaria esse scholas,

Prot. adeoque inter vtilissima magistratus instituta numerandas ;

Contr. nisi obbrutescere iuuentutem fatuus quis putet,

Exempl. quam ad imitationem ciuitatis Gothanæ arduis eam muneribus in tempore preparari.

Contrahendo exercitium connectendi sit, quum periodos plures in vnam coartamus.

E. g.

Qui ea virtutis ac sapientiæ præcepta, quæ a præceptoribus suis puer audiuit, ad animum sapius reuocat ; et præclara tot virorum merita, qui ex gymnasio Gothano ad academiam et inde tamquam ex seminario quodam ad reipublicam accesserunt, simul expendit ; Mazarinum non mirabitur ludum a se apertum promoti imperii monumentum dixisse ; sed vtilissimas esse scholas et a magistratu summa cura conseruandas fatebitur, nisi obbrutescere vbique iuuentutem et in communem ruinam adolescere voluerit.

Dilatando exercitium connectendi sit, quum ex vna periodo conficimus plures. E. g.

Period. Quum societas mutua hac de causa potissimum reperta sit, vt alter alteri subsidium, aut ad seruandam corporis incolumitatem aut animi bona augenda, præstet : non satis mirari possum supinam tot parentum negligentiam, qui, dum liberis concedunt, vt contra Pythagoræ monitum cuius dextram iniciant, hoc est, quibuslibet coniungantur sociis ; eos pastorum more, scabiosas oves ad gregem admittentium, in sciunt et corrumpunt.

Dilatatio.

Prot. Parentes non decet liberis suis concedere, vt cum quibusuis sociis conuersentur.

Aer. Quis enim ignorat, societatem inter homines hac de causa repertam esse, vt alter alteri subsidium in corporis animique bonis augendis pariter atque conseruandis ferat ?

Amplificatio

1) *a contr.* Est vero hoc eiusmodi, vt ab hominibus sceleratis expectari profus nequeat : quum corrupti potius constet fere omnes illos, qui his adherere non dubitant.

2) *a sim.* Pastor sane, qui scabiosas ad gregem oues admittit, facile totum gregem inficit:

3) *a test.* Vnde recte Pythagoras: Ne cuius, inquit, dextram iniicias.

Concl. Admonendi igitur omnino parentes videntur, ne rem ad commune presidium hominum institutam male admissis focis in filiorum exitium conuertant.

* Plura vide apud Cl. Vinholdum de period. c. 10.

2. VARIATIO RHETORICA.

1) Tropi.

Tropus est elocutio, qua propria vocabuli significatio in alienam conuertitur. Causæ huius conuersionis tres adferri possunt: necessitas, emphasis et ornatus. De quibus vide Vosf. part. orat. l. 4. c. 3. Optime autem ex exemplis tam tropi quam figure intelliguntur: quæ propterea inter legendum ex optimis scriptoribus colligenda et identidem relegenda sunt.

Species troporum quatuor sunt: *metaphora*, *metonymia*, *synecdoche* et *ironia*. Omnibus his definitio generalis competit, sed cum differentia aliqua specifica, ut loquuntur: in *metaphora* scilicet propter similitudinem; in *metonymia* propter relationem causæ et effectus, subiecti et adiuncti, antecedentis et consequentis; in *synecdoche* propter relationem totius et partis, generis et speciei; in *ironia* propter oppositionem.

In omni tropo tria sunt spectanda: in *metaphora* significatio propria, significatio aliena, similitudo; in *metonymia* et *synecdoche* significatio propria, significatio aliena, relatio; in *ironia* significatio propria, significatio aliena, oppositio.

His generatim præmissis nunc tropos singulos considerabimus:

1. *Metaphora* est tropus, qui vocabulum a propria significatione transfert in alienam propter similitudinem. E. g. *Iracundia* exarati: *quum me disputarem, non lacessentem, lassisset.* Cic. ep. 1, 9, 54. *Nullius tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tanta copia: quæ, non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit.* pro Marc. c. 2.

Not. Metaphoræ a variis rebus ducuntur: immo nihil est in tota rerum natura, a quo non desumi possint. Interim tamen vsus etiam cuiusque linguæ spectari debet: quoniam alios communes esse constat, alios huius vel illius gentis proprios tropos. Sic *radices montis* non tantum Latini, sed Hebræi quoque dicunt: quod tamen apud Germanos pro: *sus* inusitatum est.

Ad metaphoram potissimum referri possunt, quæ aliquin ex aliis quoque tropis fiunt,

1) *Allegoria* seu continuata metaphora. E. g. *Sedebamus in puppi, et clauum tenebamus: nunc autem vix est in sentina locus.* Cic. ep. 9, 13, 10. *Relinquere aculeum in audientium animis, is demum potest, qui non pungit, sed infigit.* Plin. ep. 1, 20, 13.

2) *Catachresis* seu abusus metaphoræ, studiosè vitandus, saltem non temere nec sine veterum auctoritate adhibendus. E. g. *Noctis merides*, hoc est, *nox media.* Varro apud Nonium 6, 26. *Sperare dolorem*, hoc est, *metuere.* Virg. Aen. 4. 419. *Promisi me ultorem*, hoc est, *minatus sum.* l. 2, 96.

* De allegoria et catachresi vid. Vosf. part. orat. l. 4. c. 9.

2. *Metonymia* est tropus, quo causa pro effectu, subiectum pro adiuncto, antecedens pro consequente ponitur: et vicissim. Est ergo metonymia

1) *Causa*, et quidem

(1) *Efficientis* pro effectu: quum ponitur (1) Inuentor et auctor pro ipsis rebus inuentis et effectis; et, qui praesidet, pro ipsa re, cui praesidet. E. g. *Quos amissinus ciues: eos Martis vis perculit, non ira victoria*. Cic. pro Marc. c. 6. *Non Diana magis montibus, quam Minerua, inerrat*. Plin. ep. 1, 6, 3. (2) Scriptor pro libro. E. g. *Ediscat Hesiodum*. Cic. ep. 6, 19, 9. (3) Instrumentum pro rebus instrumento factis. E. g. *Vitemus oculos hominum, si linguas minus facile possumus*. Cic. ep. 9, 2, 4.

(2) *Materialis* pro rebus ex materia confectis. E. g. *Meditabar aliquid enotabamque: ut, si manus vacuas, pleuas tamen ceras reportarem*. Plin. ep. 1, 6, 2. *Ferrum tuetur principem: melius fides*. Sen. Trag. Octau. v. 457.

(3) *Finalis* pro effectu. E. g. *Meritos aris mastravit honores, hoc est, sacrificia*. Virg. Aen. 3, 118.

2) *Effectus* pro efficiente. E. g. *Cupiditas caeca*. Cic. in Pis. c. 24. *Sudor pro labore*. Plin. ep. 3, 9, 14.

3) *Subiecti* pro adiuncto: quum ponitur

(1) *Continens* pro re contenta. E. g. *Quid agit Comum, tuae meaque deliciae?* Plin. ep. 1, 3, 1. *Ergastula* [seruos ergastularios] *armare*. Flor. 4, 8, 1.

(2) *Posseffor* pro re possessa. E. g. *Curii villa abest non longe a me* [a villa mea]. Cic. de sen. c. 16. *Vcalegon ardet*. Virg. Aen. 2, 3, 1.

(3) *Dux* pro militibus. E. g. *Annibal erat apud portas*. Cic. Phil. 1, c. 5. *Adde Flor. 3, 3, 4.*

(4) *Signatum* pro signo. E. g. *Ennius pro statua Ennii*. Cic. pro Arch. c. 9. *Adde Virg. ecl. 3, 46.*

(5) *Res* pro tempore, in quo fit. E. g. *Messis pro aestate*. Virg. ecl. 5, 70.

4) *Adiuncti* pro subiecto: quum ponitur

(1) *Contentum* pro re continente. E. g. *Vina pro poculis*. Virg. Aen. 7, 14.

(2) *Signum* pro signato. E. g. *Toga pro pace ciuilibusque negotiis*. Cic. offic. 1, 22. *Digna res lauro, digna curru senatui visa est*. Flor. 4, 12, 53.

(3) *Abstractum* pro concreto. E. g. *Ira victoriae* [hoc est, iratus victor]. Cic. pro Marc. c. 6. *Suspecta virtus, inertia in pretio est*. Plin. ep. 8, 14, 7.

(4) *Tempus* pro re, quae in tempore est. E. g. *Seruius Sulpicius maiorum continentiam diligebat, huius saeculi insolentiam vituperabat*. Cic. Phil. 9, c. 6. *Traianus dicere solitus est: procul differre cunctos principes Nerois quinquennio*. Aurel. Vict. in Ner.

5) *Antecedentis* pro consequente. E. g. *Accumbere pro conare*. Cic. Verr. 7, c. 31. *Numquam labere, si te audier*. Cic. ep. 7, 2.

6) *Consequentis* pro antecedente. E. g. *Qui ad vos ab exteris nationibus venient, captos querat: quum legati populi romani redenti sint* [capti fuerint]? Cic. pro leg. Man. c. 12.

3. *Synecdoche* est tropus, per quem ex toto pars, ex genere species: et contra ex parte totum et ex specie genus significatur. Est vero *synecdoche*

1) *Totius* pro parte: quum ponitur

(1) Totum essentialiale pro parte essentiali. E. g. *Sussulerunt dominum meum* [hoc est, domini mei corpus]. Ioan. 20, 13. *Nudus in ignota, Palinure, iacebis arena.* Virg. Aen. 5, 8, 1.

(2) Totum integrale pro parte integrali. E. g. *Orbis terrarum* [hoc est, romanum imperium] *imperiiis distributis ardet bello.* Cic. ep. 4, 1, 8. *Aut Ararim Partibus biber, aut Germania Tigrim.* Virg. ecl. 1, 63.

2) *Partis* pro toto: quum ponitur

(1) Pars essentialis pro toto essentiali. E. g. *Anima carissima.* Cic. ep. 14, 14, 4. *Verbum caro factum est* [id est, homo]. Ioan. 1, 14.

(2) Pars integralis pro toto essentiali et integrali. E. g. *O lepidum caput!* Ter. Phorm. 3, 3, 6. *Freta pro maribus* Virg. ecl. 1, 61.

3) *Generis* pro specie. E. g. *Virtus pro fortitudine.* Cic. pro Marc. c. 2. *Religiosissimi mortales* [hoc est, homines]. Sallust. b. cat. c. 12. *Predicatur euangelium omni creature* [id est, homini]. Marc. 16, 15.

Huc referri possunt illa exempla, in quibus ponitur

(1) Nomen commune pro proprio. E. g. *Vrbs* pro Roma. Cic. pro Marc. c. 6. *Propheta* pro Esata, *Apostolus* pro Paulo, *Orator* pro Cicerone.

(2) Numerus pluralis pro singulari. E. g. *Prater stragem militum utraque tibi parte pereuntium exstincta domi senatus sui lumina, suffixa pilo confulum capita, Catones in mortem coactos, truncosque Cicerones, et Pompeios fleueras inssepultos.* Lat. Pacat. paneg. c. 46, 2.

(3) Numerus maior et certus pro minori et incerto. E. g. *Millies oppetere mortem, quam haec perpeti, maluisset.* Cic. offic. 3, 31. *Sexcenta sunt, quae memorem: si sit otium.* Plaut. aul. 2, 4, 41.

4) *Speciei* pro genere. E. g. *telum* pro *armis.* Cic. pro Mil. c. 1.

Huc referri possunt illa exempla, in quibus ponitur

(1) Nomen proprium pro communi. E. g. *Nec ille Polycletus est, nec ego Nero.* Plin. ep. 6, 31, 9. *Irus erit subito, qui modo Croesus erat.* Ouid. trist. 3, 7, 42.

(2) Numerus singularis pro plurali. E. g. *Romanus* pro *Romanis*, *Pennis* pro *Pennis.* Liu. 31, 50.

Not. Ad metaphoram, metonymiam et *synecdochen* referri potest *metalepsis* seu tropus multiplex in vna voce. Sic Orpheus apud Ouid. *metam.* 11, 1 *siluas carmine traxisse* dicitur: vbi *siluas* de feris, et *feras* de hominibus ferocis ingenii interpretantur: vt adeo metonymia et metaphora concurrant. Sic Virg. ecl. 1, 70 canit: *pest aliquot mea regna videns mirabor aristas.* Vbi *arista* pro segetibus per *synecdochen* partis, *segetes* pro aestatibus per metonymiam signi, *aestates* pro annis ponuntur per *synecdochen* partis. Vid. Vosl. part. orat. l. 4, c. 9.

4. *Ironia* est tropus, quo per id, quod dicitur, contrarium significatur. E. g. *Nos autem viri fortes satisfacere rei publicæ videmur, si istius furorem ac tela vitemus.* Cic. Catil. 1. c. 1. *Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis tuque puerque tuus: magnam et memorabile nomen, vna dolo diuum si femina victa duorum est.* Virg. Aen. 4, 97.

Ad ironiam referuntur

1) *Hyperbole* seu excessus verborum circa rem, fidem vel augendo vel minuendo superans. E. g. *Habet auunculum, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius noui.* Plin. ep. 2, 9, 4. *Iuncta calo iuga.* Liu. 5, 34. *Iro pauperior.* Mart. 5, 40, 9.

Not. Auxelin igitur et tepinosin complectitur hyperbole. Cauendum autem est, ne fidem rei nimis augentes vel minuentes mendacii culpam contrahamus. Interim dantur tam in sacris quam profanis literis et quotidiana loquendi consuetudine quædam formulæ hyperbolice, in quibus verborum sensus potius quam sonus respiciendus est.

2) *Antiphrasis* seu rerum denominatio ab indole contraria. E. g. *Parca* nonnullis dicitur, quasi minime parcens. Mart. 4, 54, 5; et Seru. ad Virg. ecl. 4, 47. Et Ptolemæus Lathurus *Philometoris* cognomen habet: quem tamen maximo odio mater Cleopatra persecuta est. Pausan. Att. c. 9. *Not.* Sarcasinus, charientismus, asteismus, diasyrmus, mycterismus et mimesis quum exiguum aut plane nullum vsum habeant: hoc loco omittuntur.

2) *Figuræ.*

Figura est elocutio, quæ orationis habitus a reâ et simplici consuetudine mutatur. A tropo autem sic differt: vt hic in singulorum vocabulorum mutatione, in einzelnen Wörtern; illa autem non in singulis vocabulis, sed in multis coniunctis adque in integra oratione consistat.

Figura duplex est: vna verborum, altera sententiarum. Illa est elocutio, quæ orationem exornat verbis apte et iucunde inter se resonantibus: hæc, quæ totam sententiam aliquo animi motu adfcit. Ergo illa sonum verborum respicit, hæc sensum; illa perit, si alia verba substituuntur; hæc manet, licet verba permutantur.

Figura verborum consistit in vocabulorum

1. *Defectu*: vt

1) *Ellipsis* seu significantior vnus aut plurium vocabulorum omisio. E. g. *Græciter in auctor, quod a te tandem litteræ nullæ.* Plin. ep. 2, 2, 1. *Quomodo te veteres Marsi tui? quomodo emtio noua?* ep. 2, 15, 1.

2) *Asyndeton* seu significantior coniunctionis copulatiuæ omisio. E. g. *Quæ homines arant, nauigant, ediscant: virtuti omnia parent.* Sallust. b. cat. c. 2. *Ipse est studiosus, litteratus, etiam disertus: puer simplicitate, comitate iuuenis, senex grauitate.* Plin. ep. 6, 26, 1.

2. *Excessu*, vt

1) *Pleonasmus* seu significantior vnus aut plurium vocabulorum abundantia. E. g. *Hisce oculis egomet vidi.* Ter. adolph. 3, 2, 31. *Sic ore locuta est.* Virg. Aen. 1, 614.

- 2) *Polyfyndeton* seu significantior coniunctionis copulatiuæ abundantia. E. g. *Et copia rerum, et arguta diuisione, et narrationibus pluribus, et eloquenti varietate mea renouatur oratio.* Plin. ep. 6, 33, 8. *Repertum esse scitote neminem, neque liberum, neque seruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui illud signum auferret attingere.* Cic. Verr. 6. c. 37.
- 3) *Synonymia* seu significantior vocabulorum idem denotantium congregatio. E. g. *Abiit, excessit, euasit, erupit.* Cic. Cat. 2. c. 1. *Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis facio.* Plin. ep. 6, 6, 1.
- 4) *Exergasia* seu significantior sententiarum idem denotantium congregatio. E. g. *Quid districus ille tuus in acie pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum?* Cic. pro Lig. c. 3. *Pendeo, et exerceor spe, atque adscior metu, et me consularem esse non sentio.* Plin. ep. 6, 6, 1.

3. Repetitione, vt

- 1) *Epizeuxis* seu significantior vocabuli proxime vel inter proxima antecedentis in eadem sententia repetitio. E. g. *Valeant, valeant, inquit: ciues mei valeant.* Cic. pro Mil. c. 34. *Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum.* Plin. ep. 1, 12, 12.
- 2) *Anaphora* seu significantior vocabuli in principio diuersarum sententiarum repetitio. E. g. *Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui.* Cic. ep. 1, 7, 22. *Sic candidatum me suffragio ornauit: sic ad omnes honores meos ex secessibus accucurrit, quum iam eiusmodi officiis renuntiasset: sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio iudicant, me semper nominabat.* Plin. ep. 2, 1, 9.
- 3) *Epiphora* seu significantior vocabuli in fine diuersarum sententiarum repetitio. E. g. *Atque illud etiam audire a te cupio: quare, quum ego legem de ambitu ex senatus consilio tulerim, sine vi tulerim, saluis auspiciis tulerim; tu eam legem non esse putes.* Cic. in Vat. c. 15. *Impleuit quidem annum septimum et sexagesimum, que ætas etiam robustissimis satis longa est: quæ tam peruetam valetudinem: scio. Decesit superstitibus suis; florente republica, quæ illi omnibus suis carior erat: et hoc scio.* Plin. ep. 1, 12, 11.
- 4) *Symploce* seu significantior vocabuli vnus in principio, et alterius in fine diuersarum sententiarum repetitio. E. g. *Qui sunt, qui fœdera sepe ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui Italiam deformauerunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui sibi postulant ignoscere? Carthaginenses.* Ad Herenn. 4, 14.
- 5) *Anadiplosis* seu significantior vocabuli in fine prioris et principio posterioris sententiæ repetitio. E. g. *Consul videt, hic tamen viuunt. Viuunt? immo vero etiam in seruatim venit.* Cic. cat. 1. c. 1. *Prata inde campique: campi, quos non nisi ingentes boues et fortissima aratra perfringunt.* Plin. ep. 5, 6, 19.
- 6) *Climax* seu significantior vocabuli in fine prioris et principio posterioris sententiæ et per aliquot gradus continuatæ repetitio. E. g. *In orbe luxuries creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est: ex auaritia erumpat audacia: inde omnia scelera ac maleficia gignuntur.* Cic. pro Rosc. Amer. c. 27.

- 7) *Epanalepsis* seu significantior vocabuli in prioris sententiae principio et posterioris fine repetitio. E. g. *Vidimus tuam victoriam praetiorum exitu terminatam: gladium vagina vacuum in urbe non vidimus.* Cic. pro Marc. c. 6. *Irascor: nec liquet mihi, an debeam; sed irascor.* Plin. ep. 2, 2, 1.
- 8) *Antanaclassis* seu significantior vocabuli in diuersa et significatione et orationis parte repetitio. E. g. *Veniam ad vos, si mihi senatus des veniam.* Ad Herenn. 4, 14.
- 9) *Ploce* seu significantior vocabuli in diuersa quidem significatione sed eadem orationis parte repetitio. E. g. *Simia est semia, etiamsi aurea gestet insignia.* Lucian. orat. contra ineruditum.
- 10) *Polypoton* seu significantior vocabuli variato casu repetitio. E. g. *Qui nihil habet in vita incandius vita, is cum virtute vitam non potest colere.* Ad Herenn. 4, 14. *Nihil audio, quod audis: nihil dico, quod dixisse paeniteat.* Plin. ep. 1, 9, 5.
- 11) *Epanodos* seu significantior vocabulorum inuerso ordine repetitio. E. g. *Hannibal non minus in secundis aduersa, quam in aduersis secunda cogitabat.* Iust. 31, 2, 2. *Inter se ista miscenda sunt: et quiescenti agendum, et agenti quiescendum est.* Sen. ep. 3.

4. *Similitudine*, vt

- 1) *Paragmenon* seu significantior vocabulorum respectu originis similitudo. E. g. *Insidiansi regi insidiae tenduntur.* Iust. 43, 4, 10. *Postquam desimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.* Plin. ep. 3, 21, 3.
- 2) *Paronomasia* seu significantior vocabulorum respectu soni similitudo. E. g. *Quibus mala abunde omnia erant, sed neque spes neque rex bona vlla.* Sallust. b. cat. c. 21. *Dabito, an idem nunc tibi: quod dunc mihi, suadeam.* Plin. ep. 6, 27, 5.
- 3) *Homaeoptoton* seu significantior vocabulorum, respectu casuum per aliquot commata conuenientium, similitudo. E. g. *Diligentia comparat diuitias, negligentia corrumpit animum: et tamen, quum ita viuunt, neminem praese dicit hominem.* Ad Herenn. 4, 20. *Manet imperatori, quae prior oris humanitas, dextra verecundia. Incedebas pedibus, incedis: letabaris labore, letaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutauit.* Plin. pan. c. 24, 2.
- 4) *Homaeoteleton* seu significantior vocabulorum, respectu syllabarum commata aut cola claudentium, similitudo. E. g. *Namquam in acie steterunt: numquam castra viderunt: numquam desique tabarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt.* Plin. ep. 2, 7, 1.

Figura sententiarum facit ad

1. *Exornationem probationis*, vt

- 1) *Occupatio* seu obiectionis alicuius anticipatio cum responsione. E. g. *Queres a nobis, Gracchae, cur tantopere hoc humine delectemur? Quia si pperditat nobis, ubi et animus ex hoc forensi strepitu reficiatur et aures conuicio desesse conquelescant.* Cic. pro Arch. c. 6. *Dices: potes simul et rescribere actiones et componere historiam. Vnam! sed verumque tam magnum est, vt abunde sis alterum efficere.* Plin. ep. 5, 8, 7. *Huc referri potest Subiectio.*

- 2) *Concessio* seu partis certæ largitio cum exceptione aut limitatione. E. g. *Sic fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiatorumque princeps: at est bonus imperator, et felix, et ad dubia reipublicæ tempora referuandas.* Cic. Verr. 7, 1.
- 3) *Communicatio* seu deliberatio de eo, quid faciendum sit, cum aliis suscepta. E. g. *Nunc ego, iudices, iam vos consulo, quid mihi faciendum putetis: id enim consilii mihi profecto taciti dabitur, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo.* Cic. Verr. 2, 11. *Concipere animo potes, quam finis fatigati: quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, subleuandi, refutandi.* Plin. ep. 3, 9, 24.
2. *Explicationem et amplificationem, vt*
- 1) *Distributio* seu generis in species aut totius in partes diuisio. E. g. *P. Clodii mortem æquo animo nemo ferre potest: luget senatus; mareæ equestris ordo; tota ciuitas confecta senio est; squalent municipia; agri denique ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum ciuem desiderant.* Cic. pro Mil. c. 8. *Non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardauit: quo minus oculos insolito spectaculo impletet. Te parvuli noscere, ostendere iuuenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, præpere.* Plin. pan. c. 21, 2 3.
- 2) *Hypotyposis* seu rem velut ante oculos ponens demonstratio. E. g. *Videor mihi hanc urbem videre, lucem orbis terrarum atque arcem omnium gentium, subito vno incendio coincidentem: cerno animo sepulta in patria miseros atque insepultos æteruos ciuium: versatur mihi ante oculos, cetera.* Cic. Cat. 4. c. 6. Adde Plin. pan. c. 27, 1, 2.
- 3) *Antitheton* seu ex contrariis constans oratio. E. g. *Egentes in locupletes, perditii in bonos, serui in dominos armabantur.* Cic. pro Planc. c. 35. *Homine quid aliorum amantius? quid ira infestius? Homo in adiutorium mutuum generatus est: ira in exitium. Illic congregari vult, illa discedere: hic prodesse, illarum commodis vel impendere se paratus est; ira in periculum, dummodo deducat, descendere.* Sen. de ira l. 1. c. 5.
- 4) *Paradiastole* seu eorum, quæ vim eandem habere videntur, distinctio. E. g. *Non furem, sed ereptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitie: non sacrilegum, sed hostem sacrarum religionumque: non ficiarium, sed crudelissimam carnificem ciuium sociorumque in vestrum iudicium adduximus.* Cic. Verr. 3, 3. *Infestatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed demendat.* Plin. ep. 1, 10, 7.
- 5) *Antimetabole* seu sensus ex verborum conuersione contrarius. E. g. *Esse oportet, vt viuas: non viuere, vt edas.* Ad Herenn. 4, 28. *Non domo dominus, sed dominus: sed, quia non audemus, difficulta sunt.* Sen. ep. 104.
- 6) *Oxymoron* seu dictum acutum cum repugnantia apparente. E. g. *Quum patiuntur, decernunt: quum tacent, clamant.* Cic. Cat. 1, c. 8. Adde Plin. ep. 1, 13, 4.

- 7) *Digressio* seu reialicuius, quæ tamen ad utilitatem causæ pertinet, extra ordinem occurrens tractatio. *Exempla vide* apud Cic. pro Archia. c. 11 et 12, et Iul. Cæs. de b. gall. l. 6 a c. 11 ad 28.
- 8) *Renocatio* seu a digressionem ad propositum reuersio. E. g. *Sed ut reuerter ad ius publicum vindicandum, quod ipsi pontifices semper non solum ad suas carumenas, sed etiam ad populi iussa accommodauerunt: habetis in commentariis vestris, C. Cassium censorem de signo concordie dedicando ad pontificum collegium retulisse.* Cic. pro domo c. 53. Adde Cic. de orat. 2, 28.
- 9) *Epiponema* seu pronuntiatum, quod rei narratæ aut probatæ sub finem additur. E. g. *Tanta molis erat romanam condere gentem!* Virg. Aen. 1, 37. *Adeo illis fortior taciturnitatis cura, quam vite.* Iust. 44, 2, 3. *Not.* Gnome, noema, ætiologia, color, imago, paradigma, comparatio, collatio, dissimilitudo et, si quæ aliæ in libellis rhetoricis apparent figuræ, ex ipso nomine intelliguntur, neque adeo operosa explicatione indigent.
3. *Exaggerationem vel extenuationem, vt*
- 1) *Præteritio* seu simulatio rei prætereundæ, quæ tamen maxime dicitur. E. g. *Mitto illam primam libidinis iniuriam, mitto nefarias generi nuptias, mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam: quæ nondum ad huiusce vite periculum, sed ad commune familie dedecus pertinebant. Nihil de alteris Opiæ nuptiis queror, cetera. Prætereo, quod, cetera. Illud primum queror, de illo scelere, quod nunc denique patefactum est, Fabriciani veneni, cetera.* Cic. pro Cluent. c. 66. Adde Plin. ep. 3, 11, 6.
- 2) *Incrementum* seu per gradus ab infimo ad summum progressio. E. g. *Facinus est vinciri ciuem romanum, scelus verberari, prope parricidium necari: quid dicam in crucem tollere?* Cic. Verr. 7, 66. *Verginium cogito: Verginium video: Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo.* Plin. ep. 2, 1, 12.
- 3) *Periphrasis* seu elegans alicuius personæ vel rei circumlocutio. E. g. *Inexplebilis honorum fames, hoc est, ambitio, Flor. 3, 21, 6. Turbo ciuilis insania, hoc est, bellum civile, Ibid. n. 18.*
4. *Concitantionem adfectuum, vt*
- 1) *Epanorthosis* seu dicti alicuius emendatio. E. g. *Istius fide, ac potius perfidia, decepti pro re certa spem falsam domum retulerant.* Cic. pro Sext. Roscio c. 38. *Iacturam grauissimam feci: si iactura dicenda est tanti viri amissio.* Plin. ep. 1, 12, 1.
- 2) *Interrogatio* seu interrogatiua et fortior vel affirmatio vel negatio. E. g. *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?* Cic. Cat. 1. c. 1. *Quid tantum circumcisum, tam breue, quam boninis vita longissima?* Plin. ep. 3, 7, 11.
- 3) *Apostrophe* seu auersio orationis ab auditoribus ad alios. E. g. *O me miserum! o infelicem! Renocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos: ego te in patria per eodem retinere non potero?* Cic. pro Mil. c. 37. *Vos, Albani tumuli atque luci: vos, inquam, imploro atque obtestor: vosque Albanorum obrute aræ, sacrorum populi Romani sociæ et æquales, cetera.* Cic. pro Mil. c. 31.
- 4) *Prosopopæia* seu absentium, mortuorum et rerum mutarum, tamquam loquentium, inductio. *Exempla illustria vide* apud Cic. Cat. 1. c. 7, et 11.

§) *Sere*

- 5) *Sermocinatio* seu sermonis de alio fecti inductio. E. g. *Quid ad hæc Neniüs? Ridet scilicet nostram amentiam: et, quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia ac diligentia?* Cic. pro Quint. c. 17.
- 6) *Exclamatio* seu adfectuum per particulas exclamandi siue expressas siue subauditas significatio. E. g. *O tempora! o mores!* Cic. cat. i. c. 1. *O triste plane acerbumque funus! o morte ipsa mortis tempus indignius!* Plin. ep. 5. 16. 9. *Hominem te patientem, vel potius durum ac pæne crudelem, qui tam insignes libros tam diu teneas!* Plin. ep. 2, 10, 1.
- 7) *Aposiopesis* seu subita orationis abruptio. E. g. *Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.* Virg. Aen. 1, 139. *Diebus ac noctibus cogito, si qua me quæ possem tollere humo victorque virum volitare per ora. Quamquam o! Sed hoc satis est, quod prope sola bisloria polliceri videtur.* Plin. ep. 5, 8, 3.
5. *Connexionem, vt*
- 1) *Transitio* seu a dictis ad dicenda progressio. E. g. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Cic. pro leg. Man. c. 8. *Verum hæc hæc Neniüs. Quid prætereæ noui? Quid? Nihil: alioqui subiungerem. Nam et charta adhuc superest, et dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone succurrit.* Plin. ep. 3, 14, 6.
- 2) *Reiectio* seu rerum, quæ adduci possent, in aliud tempus aut locum elium dilatio. E. g. *Sed de Lucullo dicam alio loco: et ita dicam, Quirites, vt neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa adfecta esse videatur.* Cic. pro leg. Man. c. 4. *Quid ergo senatum defendam hoc loco, iudices? Omni equidem loco debeo, ita de me est meritis ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Postumi causa res ista coniuncta est.* Cic. pro Pollum, c. 3.

3) *Variatio per tropos et figuras.**Prop.* Honores mutant mores.*Per tropos.**Metaphora.* Magni honores optimos quoque mores facile inficiunt et conspurcant.*Metonymia.* Nihil est facilius, quam immutari homines: quum magnis honoribus potiuntur.*Synecdoche.* In vulgus notum est, quantum damnum honores optimis per sæpe mentibus adferant.*Ironia.* Ita est, auditores; ita, credo, censetis: tam validi sunt humeri nostri, vt magnos honores ferre sine mentis aut morum corruptione facile possumus.*Per figuras verborum.**Eliptis.* Quid audio? an in honoribus incorruptos mores (scilicet credere vel seruare quis potest)?*Afyndeton.* Honoribus probi mores mutantur, corrumpuntur, euertuntur.*Pleonasmus.* Quantum valeat ad corrumpendos mortalium hominum mores dignitatis adeptio: non auribus tantum audimus, sed ipsis etiam oculis nostris sæpe numero videmus.*Polyfyndeton.* Honoribus mores et mutantur, et corrumpuntur, et euertuntur.*Synonymia.* Honoribus mores non raro mutantur, corrumpuntur, euertuntur.*Exergasia.* Quis est, quem fugiat, quæ honorum in mutandis moribus vis et quantum ad corrumpendas mortalium mentes robur existat?*Epizuxis*

Epizeuxis. Negate, negate, si potestis, dignitatis consecutione deteriores saepe mortales factos esse: vel ipsa vos experientia fatis confutabit.

Anaphora. Magna honorum in commutandis moribus vis est: magna in peruertendis hominibus potentia: magna ad corrumpendas mentes efficacia.

Epiphora. An subitam multorum hominum insolentiam admiramini? hanc effecerunt honores. Intolerabilem nonnullorum accusatis superbiam? accusate honores. Persuasum enim firmiter mihi habeo: multos meliores futuros fuisse, nisi adepti essent honores.

Symploce. Cur tantam in multis insolentiam, tantamque aestimationem sui cernimus? adepti sunt honores. Cur supra humanum saepe modum intumescunt? adepti sunt honores. Cur contemnunt ceteros ac pro nihilo putant? adepti sunt honores.

Anadiplosis. Ad intolerabilem saepe superbiam honores inflant mortalium animos; animos, quibus aduersam quam secundam æqua mente fortunam ferre multo facilius est.

Climax. Ita fere fieri in humanis rebus consuevit: ut, si qui honoribus digni sunt habiti, hanc dignitatem superbia, superbiam contemptus aliorum, contemptum aliorum iniuria, iniuriam saepe crudelitas consequatur.

Epanalepsis. Videmus superbia plerumque ac ferocia intumescere, quos ex humiliori loco in amplissimo statu collocatos videmus.

Antanaclassis. Magna honorum, o homo, ad peruertendos mores efficacia et vis est, si non vis cupiditatis tuis fortiter resistere.

Ploce. Tum desinunt saepe mortales esse mortales, quum magnos sibi honores delatos vident.

Polyptoton. Honores non modo cupidinem honorum magis magisque accendunt, sed ad fastum etiam et iniurias et crudelitatem humanas saepe mentes impellunt.

Epanodos. Superbia ad querendos honores, et honores quæsi ad superbiam humanas mentes plerumque impellunt.

Paremenon. Qui honoribus digni sunt habiti: dignitate sua ita saepe numero abutuntur, ut ceteros contemnunt nulloque loco numerent.

Paronomasia. Tument persepe, quos multi ob delatos honores timent. Et ex humo se conditum tunc homo facillime obliuiscitur, quum in aliquo se fastigio positum vider.

Hæmæoptoton. Incredible dictu est, quanta sit honorum in mutandis moribus potentia et in corrumpendis hominibus efficacia.

Hæmæoteuton. Hoc efficere honores non raro solent: ut boni proborum hominum mores mutantur, et male improborum mentes ad maiora flagitia ac scelera inflamentur.

Per figuras sententiarum.

Occupatio. Sed quæretis a me et sciscitabimini causam, auditores: cur adeo timide in accipiendis honoribus semper fuerint et in hunc usque diem sint, quotquot extimerunt Deum eique se totos permiserunt? Quia cognitam atque exploratam habent humanæ conditionis imbecillitatem: sentiuntque, nihil difficilius esse, quam morum seruare integritatem in rebus prosperis et ad voluntatem nostram fluentibus.

- Subiectio.** Pulchrum est, honoribus cumulari: at periculofum. Virtutis excitant studium talia propofita præmia: verum hoc in paucis. Contendere tamen plerosque ad altiorem dignitatis gradum videmus: fed parum sæpe feliciter et cum magna probitatis iactura.
- Concefio.** Ego multos homines excellenti animo et virtute præditos fummis honoribus functos esse fateor: etiam illud adiungo, non paucos talibus propofitis præmiis ita se gessisse, vt spes esset, fore, vt plurima aliquando virtutis et industriæ in se ornamenta conspicerent. Atqui idem ego contendo: quum ad summam amplitudinem peruenerunt, plures felicitate sua deteriores, quam meliores esse redditos.
- Communicatio.** Vestram ego hic conscientiam appello, auditores. Num ferre potuistis nonnullorum hominum superbiam et fastum, quos obscuro loco natos ad summum inter vos dignitatis gradum munificentia principis euexerat?
- Distributio.** Cuiusmodi credibilia ea, quæ commemoravi, videntur: adeat regum ac principum aulas, provincias, vrbes ac vicos, immo ipsa templa ac scholas, sanctissima illa pietatis ac virtutum domicilia, adeat; et videbit, quid imperia, quid præfeturæ, quid consularatus, quid præturæ, quid sacerdotia ad mutandos mortalium mores possint ac valeant.
- Hypotypofis.** Videor mihi videre Hamanum, infensissimum illum gentis Israeliticæ aduersarium, inter strepitum ac tumultuantes comitantium sequentiumque amicorum et clientium turbas incedentem. Cerno animo oris illam oculorumque contumaciam ac superbiam. Versatur mihi ante oculos arrogancia atque erecta ex æquo ceruix viri: qui tum demum adorari se et plus quam pro conditione humana eoli non tam permisit, quam iussit; postquam principem inter amicos regios locum in aula persica obtinuit.
- Antitheton.** Tanta dignitatis ad mutandos mores sæpe efficacia est: vt, postquam adepti eam sunt mortales, non modestiores fiant, sed arrogantiores; non ad virtutis studium, sed ad vitiorum licentiam sibi datam occasionem putent.
- Paradiastole.** Impedit virtutem sæpe fortuna. Vnde fortunatos, non felices; superiores, non semper meliores dico: qui celsiorem amplioremque dignitatis gradum inter ceteros mortales tenent.
- Antimetabole.** Augent honores ambitionem: quemadmodum ambitio id agit vnice, vt honores crescant atque augeantur.
- Oxymoron.** Honorum splendor virtutis dignitatem ac radios in multis obscurauit.
- Digressio.** Dabitur veniam, auditores: si hoc loco orationem meam non nihil circumagam ac deflectens paulisper ab ea, quam prescri hætenus, orbita, de insigni illo damno, quod multorum hominum virtutibus inferunt honores, pauca dicere ingrediar.
- Reuocatio.** Sed vteo reuocetur, vnde huc declinavit, oratio: nonne nunc tandem vel ipsa experientia edocti et admoniti intelligitis, auditores; quanta illa animorum immutatio sit, quæ magnos honores quasi subiequi in plerisque consuevit?
- Epiphonema.** Tanta honorum ad corrumpendos mores efficacia est!
- Præteritio.** Non dicam, multos honoribus auctos deteriores esse factos: superbiam ac fastum Alexandri M. prætermittam. Vnum ex tanta rerum copia commemorandum mihi videtur.
- Incrementum.** Quod res est, dico: si dico, multorum bonos atque innocentes mores honoribus mutatos, corruptos ac plane euerfos esse.

Periphrasis. Miserrima certe mortalium conditio est, quos et ipsa virtutum præmia in vitia scelusque non raro præcipitant. Quod cui minus credibile videtur: virum, qui primus regale inter Iudæos potestatem habuit, aut Philippi filium, magnum illum orientis domitorem, intueatur; quos ambo post tantam felicitatem rerumque multarum successus prosperos esse factos deteriores, accepimus.

Epanoribesis. Ita vtuntur vel potius abutuntur plerumque felicitate sua et honoribus mortales: vt clarum sit, vitium hæc viam patefecisse, quæ ad virtutem fortius standam animum stimulare debebant.

Interrogatio. Quid certius est, auditores; quid clarius aut ad demonstrandum facilius, quam sanctissimos multorum hominum mores honoribus corruptos esse?

Apostrophe. Te ego, infelicissime Saule; te, o Ieroboame perditissime, compello: vos, vos mihi documento eritis, quantum ad corrumpendos mortalium animos valeant honores.

Prosopopeia. Quid igitur mirum, si præcípites in sceleratorum sedem atque regionem æsti flebili voce et cum luctu gemituque mihi de infelicitate vestra sic queri videremini? O satis et plus quam satis felices nos, si priuatis et sine honoribus viuere nobis in vita nostra contigisset! At nunc o miseros et æternum infelices! Sentimus enim in his flammis et sine fine sentiemus, quanta et quam grauiâ fuerint flagitia: in quæ, dignitate atque amplitudine diuinius concessa abusi adeoque culpa nostra, incidimus; et: quibus vt perseueraremus, nulla re alia quam cæca honorum æstimatione adducti iamus.

Sermocinatio. Quid ad hæc iuuenes nostri? Quid nobis, inquit, clarius: quam in maximo illos periculo versari, quos multi colunt et obseruant? Immo quid facilius: quam virtutis et æternæ iacturam salutis facere eos, qui honoribus a multis mortalium et præ ceteris cumulantur?

Exclamatio. O rem indignissimam! O magnam hominum peruersitatem: qui honoribus, virtutum præmiis, ita sæpe abutuntur, vt nihil sibi non licere cum fastu et intolerabili quadam arrogantia existiment!

Aposopesis. Nos quidem, si non ex eorum numero futurus est hic amicus noster, qui honores consecuti veteris amicitia facile obliuiscuntur: erit omnino, quod nobis magnopere gratulemur. Sin forte: sed reprimam me, neque committam, vt nostris ipse votis videar male ominari.

Transitio. Satis mihi multa verba fecisse videor de iusta honorum æstimatione. Restat, vt illis quoque satisfaciamus, qui negant, eos virtuti esse periculosos.

Reiectio. Sed hic orationis meæ finis esto: quoniam de insigni illa ac tristi morum immutatione, quam honores magni in plerisque efficiunt, alia occasione dicturus sum.

3. VARIATIO LOGICA.

Variatio logica fit per locos topicos. Hi enim præter illum vsum, quem in thematicis atque argumentorum inuentione ac dispositione habent, multiplicem quoque variandi stili rationem suppeditant: nec parum adeo inferuiunt nouello oratori, de copia verborum et phrasium sollicito. Patebit hoc ex sequenti exemplo:

Prop. Aurora musis amica,

Variatio

1. *A notatione.* Auream si quis cum Varrone auroram dixerit: non a vero aberrare musis videbitur.

2. *A definitione.* Qui ad litteras *gnauiter* incumbunt: experientia edocti sunt et edocentur quotidie, ad exercenda studia nullas horas matutinis accommodatiores esse.
3. *A genere.* Optime fiunt matutino tempore omnia illa, quæ ingenio animique viribus efficienda sunt.
A specie. Numquam aut expeditius meditabimur, aut addisemus celerius: quam quum horas matutinas studiis nostris consecrabimus.
4. *A toto.* Matutino tempore *alacriores* plerumque ad res obeundas sumus, quotquot doctrinæ studio et humanitatis tenemur.
A partibus. Qui surgunt in tempore: ingenio vtuntur ad doctrinam capiendam promptiori, memoria ad discendum feliciori; immo ipsum corpus ad perferendas laborum molestias sentiunt alacrius.
5. *A causa efficiente.* Qui sole oriente surgunt: se ad tractanda studia alacriores, quam quouis alio tempore, sentiunt.
A materia: et quidem
 1) *Circa quam.* Numquam felicius, quam tempore matutino, in legendis libris versamur.
 2) *In qua.* Qui sole oriente in *mysis suis* iam occupati conspiciuntur, magnam in discendis bonis litteris percipiunt utilitatem.
A forma. Dici non potest, quantum utilitatis ex horis matutinis percipiant illi, qui in studiis humanitatis ac litterarum versantur.
A fine. Qui veram sibi ac solidam adquirere cupiunt eruditionem, horas matutinas recte debent collocare.
6. *Ab effectu.* Qui tempus matutinum meditatione et librorum optimorum lectione consumunt: habebunt aliquando, de quo sibi gratulentur.
7. *Ab adiunctis.* Non male consulunt studiis suis: qui ad galli statim cantum aut suauissimis auium modulationibus excitati surgunt, factisque ad Deum precibus aut ad legendos libros aut ad meditandum accedunt.
8. *A circumstantiis:* et quidem
 1) *Antecedentis.* Qui solem orientem anteuertunt, egregios in litteris faciunt progressus.
 2) *Consequentis.* Qui horas matutinas ita collocarunt, ut surgentibus ceteris partem aliquam orationis iam elaborarint, aut elaboratam memorie mandarint, aut carmen conscriptum possint ostendere: eos vberimum aliquando diligentia suæ fructum lauros, tam certum est quam quod certissimum.
9. *Ab oppositis.* Qui sole oriente non in plumis haeret, sed misis ad Deum precibus libris suis adsidet: de tempore male collocato numquam conqueretur.
10. *A comparatis.* Diligentia suæ fructus ferent vberimos illi iuvenes, qui tanquam solertes agricolæ matutinas horas suis consecrare studiis consueuerunt.
11. *Ab exemplis.* Si qui sunt, qui Plinii vtriusque exemplo suosita distribuunt labores, ut eorum partem in horas etiam antelucanas reiciant: ipsa experientia edocti fiantur, se nullo, quam hoc tempore, ad studia tractanda alacriores atque aptiores esse.
12. *A testimonio.* Maximos in litteris progressus facturos, quotquot ad earum studium incumbunt, certus sum: si ad se quoque putarent pertinere, quod principibus dixit poetarum græcorum princeps; indignum est ducibus, noctem dormire per omnem.

CAPVT IV

DE ACTIONE.

Actio tria complectitur : memoriam, vocem et gestum.

- I. MEMORIA discendo potissimum excolitur : subleuatur tamen etiam aliquo modo, quum orator
 - 1) *Dispositionem* sermonis, quem dicturus est, probe tenet.
 - 2) *Connexiones* potiores firmiter animo imprimit.
 - 3) *Constructiones* permutare in tempore addiscit.
- II. VOX pronuntiationem efficit : in qua prouidendum, vt
 - 1) *Sonus* sit clarus, expressus, suauis.
 - 2) *Accentus* sit efficax, conueniens, naturalis.
- III. GESTVS totius corporis ac præcipuorum eius membrorum conformationem comprehendit : eoque fieri potest decentior, quod diligentius orator expendit,
 - 1) *Quis ipse sit*, cui iam dicendum est.
 - 2) *Quinam auditores*, ad quos dicendum est.
 - 3) *Quenam res*, de qua dicendum est.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Quæ hoc loco de actione breuiter et in aliis libellis rhetoricis copiosius præcipiuntur : a nature benignitate potissimum petenda sunt ; emendari tamen, augeri ac perferri in dies possunt et diligenti præceptoris institutione et crebra discipulis exercitatione.

I. MEMORIA.

De memoria primum agimus : quia nec vox suum satis officium facere, nec gestus decens esse potest ; nisi memoria teneamus, quæ dicturi sumus. Quare omnino iniungendum discipulis est, vt memoriter pronuntient, si quos habituri sermones sunt.

II. VOX.

Circa vocem in pronuntiatione duo obseruanda sunt : sonus et accentus, bey Klang und Ton.

I 3

II Sonus

1. *Sonus* sit 1) *clarus*, laut, qui audiatur. 2) *expresus*, deutlich, qui intelligatur. 3) *suavis*, annehmlich, qui aures demulceat. *Clarus* opponitur *submisso*, *expresus* obsecuro, *suavis* horrido.
4. *Accentus* sit 1) *efficax*, nachdrücklich, qui sensum verborum cum impressione indicet. 2) *conueniens*, gehörig, qui debito loco adhibeatur. 3) *naturalis*, ungezwungen, qui ab indole dicentis non videatur alienus. *Efficax* opponitur monotoniæ ac pronuntiationi somnolentiæ: *conueniens*, tono promiscuo et vago: *naturalis*, æmulationi prauæ et adfectatæ.

Not. In pronuntiando vox prorsus respondere adfectui debet. Quod si obseruatur: non potest non in lenitate esse submissa, in grauitate inclinata, in zelo incitata, in parrhesia libera, in dolore et commiseratione inflexa atque interrumpita, in amore suavis, in metu ac verecundia contracta et demissa, in alio adfectu alio. Vide hæc et similia in summe Reu. Langii nostri schediasmate de eloquentia c. 3.

3. GESTVS.

Gestus fons et præcipuus moderator adfectus esse debet: nisi histrionum more gesticulari voluerimus. Interim tamen omnino expendere etiam oratorem decet:

1. *Quis ipse sit*, cui dicendum est; vtrum iuuenis, an vir; vtrum orator ecclesiasticus, an politicus, an scholasticus.
2. *Quinam sint auditores*, ad quos dicendum; vtrum ætate et conditione superiores, an æquales, an inferiores.
3. *Quanam sit res*, de qua dicendum; vtrum sacra, an ciuillis; vtrum læta, an tristis; vtrum nostra, an aliena.

PARS III SIVE PRACTICA
DE VSV ELOQVENTIAE.

CAPVT I

DE VSV ELOQVENTIAE SCHOLASTICO.

IN scholis potissimum requiruntur declamationes, adlocutiones, orationes solennes, programmata, prælectiones, disputationes et prolusiones.

1. **DECLAMATIONES** vocantur illæ dicendi exercitationes, quibus iuuenes in scholis occupantur atque ad futurum vitæ vsum præparantur.
2. **ADLOCUTIONES** sunt sermones breuiores, quibus in scholis atque academiis alter alterum variis occasionibus compellare vel ad eiusmodi compellationem etiam respondere solet.
3. **ORATIONES SOLENNES** sunt sermones illi, quos in scholis atque academiis non utilitas exercitationis, sed temporum quorundam solennitas requirit.
4. **PROGRAMMATA** sunt scripta publica, quibus variorum temporum solennitates denuntiantur.
5. **PRAELECTIONES** sunt quotidiani illi sermones, quibus artes ac disciplinæ in scholis atque academiis traduntur.
6. **DISPUTATIONES** sunt dissertationes ac disceptationes de variis rebus et materiis ad veritatem cognoscendam aut communicandam susceptæ.
7. **PROLUSIONES** dicuntur sermones illi, qui nouarum prælectionum initiis, disputationibus aliisque actibus scholasticis præmitti solent.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Eloquentia antiquitus ex vsu græcæ et romanæ reipublicæ ad tria causarum genera referebatur, demonstratiuum, deliberatiuum et iudiciale: quibus postea nonnulli quartum addiderunt, nempe didascalicum. Habita autem nostrorum temporum ratione non incommode eius vsus vel scholasticus, vel politicus, vel ecclesiasticus, vel communis dici potest.

I. DE-

I. DECLAMATIONE.

In declamationibus *inuentio* plane libera est : in *dispositione* autem discens ; et in *elocutione* materiae ratio habenda atque inde iudicandum, utrum stilo humili an mediocri opus sit. *Exempla* permulta reliquit nobis Quintilianus ; tironibus autem illa praeter ceteris ad imitandum utilia videntur, quae Muretus vol. 1. orat. 1 et 2 exhibet ; licet per se non tam ad declamationes quam orationes solenniores referenda sint.

2. ADLOCUTIONES.

Dispositio adlocutionum fieri potest per antecedens et consequens, item per thesin et hypothesein, etiam per syllogismum oratorium. *Elocutio* autem in vulgaribus argumentis stilum humilem requirit, in aliis mediocrem. *Exempla* suppeditant Muretus vol. 1. orat. 16, Cunaeus orat. 17, et Cellarius orat. 5 programmatibus Citiensibus subiecta.

3. ORATIONES SOLEMNES.

Disponendi modum vide supra p. 44. *Elocutio* autem stilum plerumque mediocre postulat. *Exempla* vide apud Muretum vol. 1. orat. 23, Cunaeam orat. 1. 2. 3. 4. 5, et Cellarium d. 1, orat. 4 et 6.

4. PROGRAMMATA.

In *dispositione* cum themate generali coniungitur thema aliquod speciale : *elocutio* autem materiae accommodata, et in plerisque argumentis magis philosophica quam oratoria est. *Exempla* quam plurima et egregia leguntur apud Cellarium in programmatibus Citiensibus. Vide etiam supra p. 37.

5. PRAELECTIONES.

Praelectiones quidem sunt sermones quodam modo extemporales : nihilo minus praemeditationis diligentiam requirunt, si distincte res proponere et auditoribus nostris ita, ut decet, consulere volumus. *Dispositio* igitur ac methodus ex logica peti debet : *argumenta* autem illustrantia et commoventia cum reliquo ornatu suppeditat oratoria. *Exempla* in scholis atque academiis vbius obuia sunt.

6. DISPUTATIONES.

Dispositionem ac methodum variam docet logica : *elocutio* autem illi disciplinae in plerisque accommodatur, ex qua desunt argumentum est. *Exempla* in academiis non desunt.

7. PROLVSIONES.

Disponuntur, prout lubet, vel per antecedens et consequens, vel per thesin et hypothesein, vel ad modum iustae orationis. *Stilus* autem vel humilis esse potest, vel mediocris. *Exempla* magno numero Muretus habet vol. 1. orat. 3. 4. 7. 8. 9. 15. 17. 18. 21 et alibi ; item Cunaeus orat. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

CAPVT

CAPVT II

DE VSV ELOQUENTIAE POLITICO.

VSus eloquentiæ in politicis negotiis multiplex et varius est. Generatim autem sermones huc pertinentes dici possunt

1. **AVLICI**, qui in aulis principum atque inter magnates requiruntur.
2. **CIVILES**, qui in curiis atque inter ciues requiruntur.
3. **MILITARES**, qui in bellis atque inter milites requiruntur.
4. **FORENSES**, qui in iudiciis atque inter litigantes requiruntur.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Dispositio fore eo melior hic est, quo breuiores sermones producit: vt antecedens et consequens, thesis et hypothesis, syllogismus oratorius. Exempla sermonum aulicorum occurrunt apud Muretum vol. 1. orat. 5. 6. 11. 12. 13. 14. et reliquorum generum in concionibus civilibus post editionem Batauam et Lipsiensem superiorum a Christophoro Cellario auctis et in meliorem ordinem redactis Lipsiæ 1693, 12. Breues maximam partem hæc conciones sunt et quædam etiam dignæ, vt iuuenibus stilum puriorem exercentibus ediscendæ atque inter commilitones exercitii loco pronuntiandæ sæpius proponantur.

CAPVT III

DE VSV ELOQUENTIAE ECCLESIASTICO.

MVneris ecclesiastici pars magna in dicendo et scribendo consistit. Orationes autem, quæ hic requiruntur, sunt

1. **CONCIONES** sacræ longiores, publico loco plerumque et inter multos habendæ.
2. **SERMONES** theologici breuiores, loco publico aut priuato et tam ad paucos aut singulos quam ad plures habendi.

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

Breuiori hic esse eloquentiæ magistro licet: quoniam ea, quæ proprie oratorem sacrum instruunt, non tam huius loci sunt, quam academicorum subselliorum negotium. Obseruent modo thrones, conciones longiores sepe sic tractari, quemadmodum de orationibus p. 44 dictum est: sermones autem breuiores disponi vel per antecedens et consequens, vel per thesis et hypothesis, vel per syllogismum oratorium. *Exempla partim in ædibus sacris audire licet, partim scriptis publicis proposita legere.*

CAPVT IV

DE VSV ELOQVENTIAE COMMVNI.

AD hanc classem referri possunt ea sermonum et scriptorum genera; quorum vsus est communior, neque in scholis tantum, sed politica etiam et ecclesia obuius: vt sunt epistolæ, parentationes, panegyrici, curricula vitæ, inscriptiones et carmina.

1. **EPISTOLAE** sunt sermones ab absentium ad absentes perscripti. Genera epistolarum sunt quatuor, et quidem

- 1) *Demonstratiuum*: quo referuntur epistolæ laudatoriæ, reprehensoriæ, gratulatoriæ, gratiarum actoriæ, dedicatoriæ.
- 2) *Deliberatiuum*: quo referuntur epistolæ suasoriæ, dissuasoriæ, hortatoriæ, dehortatoriæ, petitoriæ, commendaticiæ, communicatoriæ, consolatoriæ, officiosæ, conciliatoriæ, mandatoriæ, disputatoriæ.
- 3) *Iudiciale*: quo referuntur epistolæ accusatoriæ seu expostulatoriæ, querulæ, comminatoriæ, purgatoriæ.
- 4) *Didascalicum*: quo referuntur epistolæ didascalicæ, nuntiatoriæ, denunciatoriæ, ænigmaticæ.

2. **PARENTATIONES** sunt sermones lugubres, memoriæ defunctorum dicati: quorum argumentum ac thema generale est

- 1) *Laudatio* defuncti, si quam meruit.
- 2) *Consolatio* lugentium, qui erigendi sunt.
- 3) *Gratiarum actio*, comitibus funeris debita.

3. **PANEGYRICI** sunt sermones laudatiui, virtutibus atque honoribus principum et magnatum dicati, et in consensu illustri ad multitudinem congregatam recitandi: quorum argumentum vel in expositione totius vitæ consistit, vel in singulari alicuius facti laudatione.

4. **CURRICULA VITAE** sunt sermones vitam hominis enarrantes: quorum argumentum consistit in enarratione rerum in vita hominis ab eius ortu ad exitum maxime notabilium, crebris meditationibus amplificanda.

5. **INSCRIPTIONES** sunt sermones soluti, verbis argutis laudem plerumque vel vituperium hominis, facti aut rei exhibentes.

6. **CARMINA** sunt sermones ligati, numeris suis ac mensura certa constantes.

OBSER-

OBSERVATIONES ET EXPLICATIONES.

I. EPISTOLAE.

Dispositio epistolarum fit per antecedens et consequens: aut in copiosiore gratulatione, consolatione, dedicatione aliisque epistolis solennioribus per thesin et hypothefin, chriam vel ita etiam, vt ad iustæ orationis modum quam proxime accedere videatur. *Elocutio* in plerisque stilum humilem postulat, in solennioribus vero mediocrem. *Exempla* apud Ciceronem, Plinium aliosque recentiores inueniuntur. Collegit talia et ad certas clasces retulit Morhofius in libello de ratione conscribendarum epistolarum p. 64 et 284 seqq.

2. PARENTATIONES.

Dispositio fit vel per antecedens et consequens, vel per thesin et hypothefin, vel ad modum iustæ orationis. *Elocutio* stilum personæ ac materiæ accommodat. *Exempla* Cunæus habet orat. 13. 14. 15. 16: et Cellarius orat. 1. 2. 3. Vide etiam supra p. 33.

3. PANEGYRICI.

Dispositio fit per modum iustæ orationis: *elocutio* autem stilum sublimem ac magnificum requirit. *Exempla* antiqua nobis reliquerunt Plinius iunior, Mamertinus, Eumenius, Nazarius, Ausonius, Aufonius et Latinus Pacarus: quibus addi non sine fructu Buchneri ac Cellarii orationes academice possunt.

4. CVRRICVLA VITAE.

Dispositio horum sermonum est arbitraria: sed ea tamen maxime naturalis, quæ ab vna ætatis parte ad aliam progreditur. *Elocutio* stilo humili vitur et interdum etiam mediocri. *Exempla* huius generis concionibus funebribus plerumque subiiciuntur: nec raro argumentum sunt programmarum illorum, quæ funeribus clarorum virorum soleat præmitti. Adi etiam Adamum, Wittenium et alios biographos tam vetères quam recentiores.

5. INSCRIPTIONES.

Inuentio hic multum adiumenti habet ex locis circumstantiarum, oppositorum, comparatorum ac testimoniorum. *Dispositio* arbitraria est et e materiæ tractandæ consideratione maxime desumenda. *Elocutio* breuitatem stili postulat. *Exempla* Petrus Labbeus habet in elogiis, Iacobus Malenius in arte argutiarum, et Christianus Weisus in poemâ modernorum politicorum.

6. CARMINA.

Inuentio hic varia est et a felicitate ingenii potissimum petenda: *dispositio* arbitraria et cum soluta oratione in plerisque conueniens: *elocutio* autem plane singularis et a communi ac simplici loquendi ratione multum discrepans. *Exempla* poetarum veterum ac recentiorum notiora sunt, quam vt peculiari commemoratione videantur indigere. Ex præcipuis fasciculum græcum et latinum ipse collegi et ad innoxium scholasticæ iuuentutis vsum accommodare studui Halæ 1713 et 1715, 8.

INDEX RERV.M.

A.		
A ccentus	69.70	tia, applicantia 18.19.23 27
A ctio	69.70	persuadentia 18.19.23 27
Adf. claus	11.19.23.29	conciliantia seu insinuantia 18.19.23 28
est fons et moderator gestus	70	commouentia 18.19.23.29
Adiectio synonymorum, epithetorum, contrariorum, circumstantiarum	6.8	Asteismus 59
Adiuncta, locus topicus	20 22.24.26.27.68	Afyndeton 52.59.64
Adlocutiones	71.72	Auxesis 59
Adminicula elocutionis	52	B.
Aequiuocatio	20.21.26	Barbarismus 51
Aerilogia	31.31.63	Basis dispositionis artificialis 36
Allegoria	56	Breuitas nimia 51
Amplificatio varia	6.3.32	C.
Anadiplosis	52.60.65	Cambysis feueritas 43
Anagramma	20 21	Canones 20.22
Anaphora	52.60 65	Captatio benevolentiae 44.45
Antanaclasis	52.60.65	Carmina 74
Antecedens et consequens	34	Catachresis 56
Antecedentia	20 22.68	Causa efficiens, materialis, formalis, finalis 20.21.24.26.27.68
Antimetabole	52.62 66	Cellarii curae posteriores 51
Antiphrasis	59	Charientismus 59
Antitheton	52 62.66	Chria 31
Aphthonius	32	practica et Aphthoniana 32
Apodosis periodi	5	principalis et accessoria 33
Apophthegmata	20.22	Christiani 11, electoris Saxoniae, dictum 22
Apophopesis	52 64.67	Circumstantiae, locus topicus 6.8.20.22.24.26.68
Apostrophe	52.63.67	Climax 52.60.65
Apostrophus	15	Collatio 63
Applicatio	41 48	Colon 11.12
Argumenta docentia 18.19. explicantia, probantia, illustrantia		Color 63
		Comitantia 20.22
		Com-

INDEX RERVM.

Comma	11.14	confirmationis ex orat. Cic.	
Communicatio	52. 62. 66	pro lege Manilia	47
Comparata, locus topicus	20. 22.	exordii	44. 45
	24. 68	parentationis	38
Comparatio	63	programmatis	37
Compositio periodi	6	Disputationes	71. 72
Concessio	52. 62. 66	Disfimilia	20. 22
Conciones ciuiles	73	Disfimilaritudo	63
facræ	73	Distinctio periodi	11
Conclusio chræ	31. 33	Distinguendi fundamentum et	
syllogismi oratorii	42	norma	11. 12
orationis	44. 48	Distributio	52. 62. 66
Confirmatio	44. 46	Doctrina, fons inuentionis	20. 21
Confutatio, pars vicaria	48		
Connectendi exercitium	52	E.	
Connexio antecedentis et consequentis	34	Effectus, locus topicus	20. 22. 24.
Consecraria	23. 25		26. 27. 68
Consequentia	20. 68	Elegantia stili	51
Constitutio periodi	4	Ellipsis	52. 59. 64
Contractio sermonis	55	Elocutionis genera	49
Contraria	6	requisita	51
Curricula vitæ	74. 75	adminicula	52
D.		Eloquentiæ præexercitamenta	4
Declamationes	71. 72	præcepta	18
Dedicatio academiæ Fridericianæ		vfus	71
	24	Emblemata	20. 22
Definitio et descriptio, locus topicus	20. 21. 24. 26. 68	Enuntiatio	18. 19
Deriuatio	20. 21. 26	Enuntiationes oppositæ	20. 22
Diafyrmus	59	Epanalepsis	52. 61. 65
Dieta biblica	20. 22. 25. 27. 38	Epanodus	52. 61. 65
Dictum	18. 19	Epanorthosis	52. 63. 67
Dignitas elocutionis	51	Epiphonema	52. 63. 66
Digressio	52. 63. 66	Epiphora	52. 60. 65
Dilatatio periodi	55	Epistola	74. 75
Dispositio	31	Epitheta	6
		Epizeuxis	52. 60. 65
		Ëgyov inuentutis:	38

INDEX RERVM.

Excerpta	20. 21	H.	
Exclamatio	52. 64. 67	Homœoptoton	52. 61. 65
Exempla, locus topicus	20. 22. 25. 27. 68	Homœoteleuton	52. 61. 65
Exercitium connectendi vertendi	52 17	Honores mutant mores	8. 64
Exergasia	52. 60. 64	Hyperbole	39
Exordium orationis	44	Hypothesis	36. 37
Experientia, fons inuentionis	20. 21	Hypotyposis	52. 62. 66
Explicatio verbalis et realis	26	I.	
Extensio, <i>τάσις</i>	5	Imago	63
F.		Imitatio periodi connexionum	16. 17 54
Factum	18. 59	Incrementum	52. 63. 66
Ferdinandi i dictum	43	Inscriptiones	20. 22
Figura verborum	52. 59	Interpretatio periodi	16. 17
sententiarum	52. 59. 61	Interrogatio	52. 63. 67
differt a tropo	59	Inuentio	18
Finis, locus topicus	20. 21. 24. 26. 27. 68	thematum	23. 24
Finis exordii	44	argumentorum	23. 26
Fontes inuentionis	20	Inuentionis obiectum	18
Forma, locus topicus	20. 21. 24. 26. 27. 68	fontes	20
Formula initialis et finalis	34	modus	23
Formulæ iudicantes	52. 53	Inuentum	18. 19
Freylinghausenius	39	Ironia	52. 59. 64
Friderici, regis Borussiae, symbo- lum	22	Iudicantes formulæ	52
Fundamentum periodi distinguendi	4 11. 12	L.	
G.		Leges	20. 22
Genera causarum	71	Loci communes	20. 21
elocutionis seu stili	49	topici	20. 21. 26. 27. 52. 67
Genus et species, locus topicus	20. 21. 24. 26. 27. 63	M.	
Geographiæ antiquæ studium	46	Materia ex qua, circa quam, in qua	20. 21. 26. 68
Genus	69. 70	Memoria	69
Gnome	63	est excolenda	31. 33
		Metalepsis	58
		Metaphora	52. 56. 64
		Metonymia	52. 57. 64
		Meyerus defunctus	39
		Mimicis	59
		Misc.	

INDEX RERVM.

Misericordiæ adfectus	29. 30	Particulæ causales et comparatiuæ	6. 10
Modus inuentionis	23	concessiuæ, conditionales,	
Myæterismus	59	consecutiua, relatiua, aduersatiua, explanatiua, copulatiua, disiunctiua	7. 10
N.		Particularum usus	51
Narratio, pars vicaria	48	Partitio confirmationis	44. 45
Noema	63	Peccatum mortale ac veniale	26
Norma distinguendi	n. 12	Periodi constitutio	4
Notatio, locus topicus	20. 21. 24. 26. 67	definitio, fundamentum et genera	4. 5
Numerus oratorius	51	compositio	6
O.		distinctio	11
Obiectum inuentionis personale et reale	18. 19. 20. 21	transformatio	16
Occupatio	52. 61. 65	resolutio	16
Opposita, locus topicus	20. 22. 27. 68	imitatio, interpretatio, permutatio	15. 17
Oratio	44	Periodicum	5
Orationes solennes	71. 72	Periodus simplex et composita	4. 5
Oratoriæ conspectus generalis	3	causalis, comparatiua	6. 10
pars propædeutica	4	concessiua, condicionalis, consecutiua, relatiua, aduersatiua, explanatiua, copulatiua, disiunctiua	7. 10
pars dogmatica	18	Periphrasis	52. 61. 67
pars practica	71	Permutatio periodi	16. 7
definitio	3	Perpicuitas sili,	51
Ordo verborum	51	Pleonasmus	52. 59. 64
Oxymoron	52. 62. 66	Ploce	52. 61. 65
P.		Πνεῦμα, spiritus	5
Panegyrici	74. 75	Polyproron	52. 61. 65
Panegyricus Plinii	19	Polyyndeton	52. 60. 64
Paradiastole	52. 62. 66	Prælectiones.	71. 72
Paradigma	63	Præteritio	52. 63. 66
Paragmenon	52. 61. 65	Principia	20. 22
Parentationes	74. 75. 38	Probabilissimus	20
Parenthesis	15	Programmata	71. 72. 37
Paronomasia	52. 61. 65	Profusiones	71. 72
Pars et totum, locus topicus	20. 21. 24. 26. 68	Propositio logica	4. 5
Pars essentialis et integralis	58	orationis	44. 45
Pars oratoriæ propædeutica	3	Prosopopœia	52. 63. 67
dogmatica	18	Protasis et apodosi periosâ	5
practica	71	Protasis chris	31. 32
		Pro-	

INDEX RERVM.

Proverbia	20. 22		
Punctum	11. 12		
Puritas stili	51		
		Q.	
Quaestio	18. 19		
		R.	
Realia absurda	21. 41		
Reiectio	52. 64. 67		
Religio armis non propaganda	33		
Requisita elocutionis	51		
Resolutio periodi	16. 25		
Renocatio	52. 63. 66		
		S.	
Sarcasmus	59		
Semicolon	11. 12		
Sententiae	20. 21		
Sermocinatio	52. 64. 67		
Similia	20. 22. 27		
Signum interrogationis	11. 14		
exclamationis, parentheseos, exclu-	11. 15		
sionis	11. 15		
citationis, attentionis, diuisionis,			
apostrophii	15		
Solæcismus	51		
Sonus	69. 70		
Species et genus, locus topicus	20. 21. 24.		
	26. 68		
Spiritus, <i>πνεῦμα</i>	5		
Stili genera	49. 50		
Studia litteraria profunt ecclesiae	36. 37		
Subiectio	61. 66		
Subiectum	20. 21		
Syllogismus oratorius	42		
Symbola	20. 22		
Symploce	52. 60. 65		
Synecdoche	52. 58. 64		
Synonyma	6		
Synonymia	20. 21. 26. 32. 60. 64		
		T.	
		Tapinosis	59
		<i>raris</i> , extensio	5
		Terminus	18. 19
		Termini oppositi	20. 22
		Testimonia, locus topicus	20. 22. 25. 27. 68
		Thema rhetoricum et hermeneuticum,	
		generale et speciale	18. 19
		Thesis et hypothesis	36. 37
		Totum et pars, locus topicus	20. 21. 24.
			26. 68
		Totum esentiale et integrale	58
		Tractatio orationis	44. 45
		Transformatio periodi	16
		Transitio	52. 64. 67
		Transpositio partium sermonis	54. 55.
		Tropi	33. 42
		Tropus a figura differt	52. 56. 64
			59
		V.	
		Variatio grammatica	6. 9
		rhetorica	52. 56. 64
		logica	52. 67
		connexionum	53
		Verba notabilia	20. 22
		Vertendi exercitium	17
		Vnci	15
		Vnum necessarium iuuenturis	38
		Voluptas fugienda	46
		Vox	69. 70
		Vtus eloquentiae scholasticus	71
		politicus	73
		ecclesiasticus	73
		communis	74
		Vtus particularum	51

F I N I S.

CORRIGENDA.

pag. 10, l. 32 lege c. 3, 8. p. 19. l. 26 principis. p. 38. l. 1 explicari. p. 72, l. 1 decla-
mationes.

B 6 13.

8

Schling
Sallustia

ULB Halle

3

002 721 090

S.B.

WTA

HIERONYMI FREYERI
PAED. REG. GLAVCH. INSP.
ORATORIA
IN
TABVLAS COMPENDIARIAS REDACT
ET AD VSVM IUVENTVTIS SCHOLA-
STICAE ACCOMMODATA.

HALAE MAGDEBVRGICAE
SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI
ANNO MDCCXXV.

h.

